

Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II
Кафедра Філології

Реєстраційний № _____

Кваліфікаційна робота

РОМАНТИЧНІ РИСИ В КОРОТКОМУ РОМАНІ Е. Т. А ГОФМАНА
”ЗОЛОТИЙ ГОРНЕЦЬ”. МОЖЛИВІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ ТВОРУ
НА УРОКАХ УГОРСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

ВАРГА АДРІЕН АТТІЛІВНА

Студентка IV-го курсу

Освітня програма: 014 Середня освіта (Мова і література угорська)

Ступінь вищої освіти: бакалавр

Тема затверджена Вченою радою ЗУІ

Протокол № 2 / 31 березня 2022 року

Науковий керівник:

Мовнуш Дора Шандорівна

асистент

Завідувач кафедру:

Берегсасі Аніко Ференцівна

доктор габлітований, професор

Робота захищена на оцінку _____, «___» _____ 2022 року

Протокол № _____ / 2022

Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II

Кафедра Філології

Кваліфікаційна робота

**РОМАНТИЧНІ РИСИ В КОРОТКОМУ РОМАНІ Е. Т. А ГОФМАНА
”ЗОЛОТИЙ ГОРНЕЦЬ”. МОЖЛИВІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ ТВОРУ
НА УРОКАХ УГОРСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ**

Ступінь вищої освіти: бакалавр

Виконала: студентка IV-го курсу

Варга Адріен Аттілівна

Освітня програма: 014 Середня освіта (Мова і література угорська)

Науковий керівник: **Мовнуш Дора Шандорівна**

асистент

Рецензент: **Кейс Маргарета Юрїївна**

кандидат наук, доцент

Берегове
2022

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola

Filológia Tanszék

ROMANTIKUS VONÁSOK A E. T. A. HOFFMANN AZ ARANY VIRÁGCSERÉP C. KISREGÉNYÉBEN. A MŰ FELDOLGOZHATÓSÁGA AZ IRODALOMOKTATÁSBAN

Szakdolgozat

Képzési szint: alapképzés

Készítette: Varga Adrienn

IV. évfolyamos hallgató

Képzési program: 014 Középfokú oktatás (Magyar nyelv és irodalom)

Témavezető: Mónus Dóra

tanársegéd

Recenzens: Dr. Kész Margit

kandidátus, docens

ЗМІСТ

ВСТУП _____	6
Предмет і мета роботи _____	6
Огляд літератури _____	7
I. Про романтику _____	9
1.1. Попередня романтика _____	9
1.2. Ідеал романтики, її розвиток _____	10
1.3. Поява романтики в літературі та культ генія _____	12
1.4. Німецький передроманс, або покоління Sturm und Drang _____	13
1.5. Подальша епоха німецького романтизму _____	14
II. Кар'єрний імідж Е. Т. А. Гофмана _____	16
2.1. Життя _____	16
2.2. Гофман в літературі _____	18
2.3. Загробне життя Гофмана _____	21
III. Золотий вазон _____	23
3.1. Походження _____	23
3.2. Структура _____	24
3.3. Особа Ансельма, його стосунки з іншими персонажами _____	25
3.4. Золотий вазон, або сучасна казка _____	26
IV. Опрацювання короткого роману Е. Т. А. Гофмана «Золотий горщик» у літературній освіті _____	29
ВИСНОВОК _____	48
СПИСОК РЕСУРСІВ _____	50
РЕЗЮМЕ _____	54

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETÉS	6
A munka tárgya és célja	6
A szakirodalom áttekintése	7
I. A romantikáról	9
1.1. A romantika előzményei	9
1.2. A romantika eszménye, annak alakulása	10
1.3. A romantika megjelenése az irodalomban és a zsenikultusz	12
1.4. A német preromantika, avagy a Sturm und Drang nemzedéke	13
1.5. A német romantika további korszakolása	14
II. E. T. A. Hoffmann pályaképe	16
2.1. Élete	16
2.2. Hoffmann az irodalomban	18
2.3. Hoffmann utóélete	21
III. Az arany virágcserep	23
3.1. Keletkezése	23
3.2. Szerkezete	24
3.3. Anselmus személye, más karakterekkel való kapcsolata	25
3.4. Az arany virágcserep, avagy a modern tündérmese	26
IV. E. T. A. Hoffmann Az arany virágcserep című kisregényének feldolgozása az irodalomoktatásban	29
ÖSSZEFOGLALÁS	48
FORRÁSJEGYZÉK	50
PE3IOME	54

BEVEZETÉS

A 18. és 19. század határa, a romantika virágkora – kétség kívül a német irodalom legkiemelkedőbb pontjainak egyike. Nem véletlen, hogy sok, akkoriban született műalkotás máig a köztudatban maradt. A kor tekintélyét megalapozták a tehetségüket időről-időre megcsillantó festők, zeneszerzők és természetesen írók, költők is. Német nyelvterületen a teljesség igénye nélkül említve néhány szerzőt, kiemelkedik Hölderlin, a Schegel fivérek, Novalis, Kleist és E.T.A. Hoffmann munkássága is.

E. T. A. Hoffmann, a kezdetekben a nyárspolgári pályán elhelyezkedő szerző, később teret engedett életében a művészetnek, köztük az irodalomnak is, melyben a német romantika megkerülhetetlen alakjává vált fantasztikummal átszőtt alkotásainak köszönhetően. Ennek következtében számos Hoffmann életét és munkásságát feldolgozó tanulmány született, főként német nyelven, de magyar nyelvű tanulmányok is foglalkoznak a szerző életével és munkásságával.

Hoffmann a képzelet szövevényes köntösébe öltöztetve mutat meg örökérvényű igazságokat, melyeket a valóság mezején vándorló olvasó örömmel fejtegethet, ha nyitott a szerző különleges stílusára. hisz a minket körülölelő világnak és társadalomnak, mint ahogyan az akkorinak is, középpontja ma is az ember. Ilyen és ehhez hasonló aforizmák az irodalomban szép számmal fellelhetőek. Véleményem szerint, épp ezért fontos az ezek felismerésére és megértésére való készség elsajátítása, s mi erre a legalkalmasabb szintér, ha nem az irodalomóra, ahol a cél épp az, hogy a tanulók értelmezni tudják az egyes műveket, gazdagodva általuk.

A munka tárgya és célja

Munkám E. T. A. Hoffmann munkásságát tanulmányozza, azon belül is méltán elismert és híres kisregényét, Az arany virágcserepet a romantika jegyeinek tükrében. Továbbá az említett mű irodalomtatásban történő feldolgozási lehetőségeit. Ukrajna, így Kárpátalja magyar tannyelvű intézményeiben a világirodalom órákon a tanulóknak lehetőségük van

tizedik osztályban megismerni a romantika korszakát, ezen belül Hoffmann munkásságát és egy művét, mindezen azonban körülbelül két tanóra áll a rendelkezésükre.

Az órák megtervezésében és levezetésében nyújt segítséget a tanárok számára a tanterv és az ehhez igazodó tankönyvek is, ám mindezek ellenére, ahhoz, hogy egy pedagógus megfelelően átadja ezeket az információkat (legyen szó az említett Hoffmann munkásságáról) önmagának is gazdag háttérismeretekkel kell rendelkeznie a témakörben, amit egyedül csak a tankönyv nem képes minden esetben biztosítani.

Munkám négy részből áll, az első a romantika, azon belül is a német romantika kialakulását és jellegzetességeit taglalja, kitérve a korban igen meghatározó zsenikultuszra, illetve a Sturm und Drang mozgalomra. A következő második rész, E. T. A. Hoffmannra fókuszál, az ő életútjára, az irodalomban betöltött szerepére, utóéletére. A harmadik rész maga a mű, Az arany virágcserep tanulmányozásáról szól, annak keletkezése, szerkezete, illetve a főhős, Anselmus karakterének tekintetében. Az utolsó rész pedig az alkotás az irodalomoktatásban való megjelenítésével foglalkozik. Arra világít rá a fejezet, hogyan történik, történhet a szerző életútjának és művének iskolai keretek között folytatott tanítása. Továbbá három – a megfelelő osztályba tervezett – óravázlat segítségével illusztrálom a kisregény irodalomórán (osztálytermi körülmények között is lebonyolítható) lehetséges kreatív feldolgozási módjait.

Tehát munkám célja ismertetni, milyen helyet foglal el Hoffmann az irodalomban, illetve egyik legismertebb alkotásának – egész pontosan Az arany virágcserepnek – oktatási lehetőségeinek feltérképezése gyakorlati feladatokkal kiegészítve az ide kapcsolódó ismeretanyagot.

A szakirodalom áttekintése

Mielőtt belekezdek dolgozatom megírásába részletesen megismerkedtem a romantika korával, E. T. A. Hoffmann életútjával, s Az arany virágcsereppel (Bebesi 2005, Lubkoll & Neumeyer 2015, Turóczi-Trostler 1956, Stone Peters 1947, Bange Verlag 2008, Szerb 1973 stb.), ezzel megalapozva a szerzővel és munkásságával kapcsolatos általános ismereteimet, továbbá az általánosan érvényben lévő középiskolai világirodalom tantervet tanulmányoztam.

Hasonlóképpen jártam el a dolgozat szempontjából releváns tankönyvvel is (Nyikolenko, Orlova, Kovaljova 2018), erre a későbbiekben született óravázlatok miatt volt szükség.

Ezt követően az áttekintett elemzések, publikációk és tanulmányok alapján egy átfogó irodalmi áttekintést készítettem.

I. A ROMANTIKÁRÓL

A 18. század vége szellemi, irodalmi és művészeti áttörést hozott Európa szerte, s erre az időszakra a romantika korának kezdeteként hivatkozunk. A felvilágosodás eszméje, a tudás és megismerni vágyás az ész mindenhatóságát hirdeti. Új megközelítést nyer az ember-természet kapcsolat, ami új perspektívába helyezi az embert, aki már csak kicsiny pont a végtelen világban. Ennek az embernek pedig nem marad más értéke, mint az ész. Ezen tény köré épül a felvilágosodás filozófiája, illetve szabadság iránti rajongás köré. A szabadság titka pedig abban a felismerésben rejlik, hogy a pusztán ész képessé tesz a világmindenség megismerésére. Ennek izgalma hatja át az emberek mindennapjait. Majd ez az ésszerűség, a kimértség adott táptalajt a klasszicizmusnak, a fegyelem és szabályozottság korstílusának. Bár látszólag a fent említett romantika és a klasszicizmus nagyon távol állnak egymástól, a felvilágosodás alapozta meg a romantikát, hisz annak felszabadító ereje nélkül, az ember önmagára való figyelése nélkül a romantika sem jöhetett volna létre. Ám még így is egy törést tapasztalhatunk a két korstílus között.

De mi is váltotta ki ezt az úgynevezett törést?

1.1. A romantika előzményei

Ha megkérdeznénk egy középiskolást arról, hogy mi az, ami a romantika korára a leginkább jellemző, biztosan elhangzana válaszként a kiábrándultság. De tulajdonképpen miből volt kiábrándulva a 18-19. század embere?

Vannak a történelemnek olyan mozzanata, amelyek gyökeresen megváltoztatják a világot és a benne élő embereket, azok gondolkodásmódját. Ilyen nagymértékű változásról beszélünk az ipari forradalom esetében is. Ahogy azt neve is sejteti egy rendkívüli iparosodási folyamatról van szó a 18. század második fele és a 19. század között, ez a világszerte jelentkező folyamat Nagy-Britanniából indul. Az innovációk sora lehetővé tette az új technológiák és gyártási folyamatok megjelenését.

Az említetteknek köszönhetően az ipari forradalom vitathatatlanul jelentős demográfiai változásokat idézett elő, s a nagy ipari fejlődéseket megelőző korhoz képest megváltozott a népesség berendezkedési struktúrája. Új városok és új társadalmi rétegek jöttek létre. Megszületik a feltörekvő középosztály (Bebesi, 2005). Nem történik ez másképp Párizsban sem, ahol (leginkább a polgárság körében) nagymértékben terjedtek a

felvilágosodás eszméi, gazdasági, kulturális és politikai egyenjogúság elérésére volt a cél. Az egyenjogúság szellemiségében megkérdőjelezték az abszolutizmus jogszerűségét. S a királyi udvar szükségtelenül fényűző életvitele csődbe dönti az államot. XVI. Lajos király további intézkedései vezetnek a Bastille ostromához, mely a francia forradalom kitörését, az önkényuralom végét is jelenti.

A Franciaországban történt események mintájára Európa-szerte forradalomhullám indul el, néhány országban ez összefonódott az idegen hatalmak elnyomása elleni megnyilvánulásokkal a szintén felvilágosodás által hirdetett független és szabad nemzet eszményeként.

A forradalom következményei megváltoztatták az emberek gondolkodásmódját. A polgárok, látva, hogy egy örökkévalónak hitt társadalmi és gazdasági rend, a politikai intézmények és még a szentnek és sérthetetlennek vélt egyház is egy szempillantás alatt összeomolhat, elvesztették a felvilágosodás optimizmusát. Egy ezeréves rend bomlott meg, ami egyfajta félelmet, bizalmatlanságot hozott magával, a már korábban emlegetett kiábrándultság fő oka is ebben keresendő.

Ez az egyetemes megrendülés valóban súlyos teherként nehezedett a társadalom egészére. S bár a régmúlt idők biztonságát szerették volna az emberek magukénak tudni, az – éppenséggel megszüntetni kívánt – feudális rendszer visszaállítása nélkül ez nem történhetett meg (Turóczi-Trostler 1956)

1.2. A romantika eszménye, annak alakulása

Turóczi-Trostler József Vörösmarty mai szemmel c. munkájában a romantikát megelőző események társadalomra gyakorolt hatása mellett felhívja a figyelmet arra, hogy, a nemzeti történelem megújulásának egyik forrásában, a népköltészetben tetten érhető nemzeti múltat és kultúrát, ezek nemzeti értékét, összetartó erejét nem a romantika ideológusai és költői kezdik el először fejtegetni, hanem még a felvilágosodás korának gondolkodói. Már akkor is körvonalazódott az az irracionális csoda, ami átítatja a romantika esztétikáját, ám akkor ez még nem nyerhetett teret, hiszen nem illett bele a tökéletesre törekvő kor összhangjának és szabályosságának ideáljába, a klasszicista művészetbe (Turóczi-Trostler 1956).

A romantika irányzata a klasszicizmust váltja, a nemzettudat kialakulásnak időszakaként is értelmezhető. A reáliákból való kiábrándultságon kívül a természethez való szoros kötődés, az érzelem előtérbe helyezése az értelemmel szemben, az „én” keresés, az

individualizmus is jellemzi ezt vitathatatlan jelentőséggel bíró művelődéstörténeti korszakot. A romantikus főhős sokszor egy meg nem értett zseni, vagy legalábbis rendkívüli képességekkel bíró, kivételes személyiség. A művészeket elkezdte foglalkoztatni a zseni jellege, s elkezd uralkodni az új művészi szemlélet. Ennek értelmében az alkotó személyének, tehát a zseni kibontakozásának és szabadságának biztosítása fontosabb, mint a hagyományos formalitásokhoz és szabályokhoz való ragaszkodás.

De a művésztől eltekintve, az egyszerű polgárság számára miért is vált hirtelen olyan kedvessé a természet, magasztossá a pusztai emberi erő és a kétékezi munka? Miért vált olyan népszerűvé a romantikus mozgalom? Azért, mert noha a technológia új vívmányai ígéretesnek tűntek, a nagy fellángolás után a nép bizalmatlanságát váltotta ki. Hisz az új szerkezetek feltalálása nem mindenki számára jelentette a fejlődés, a tudás, az emberi ész általi teremtés képessége okozta örömet. Az említett mozgalom pedig erre a szemléletmódra alapoz. Így szerezhették létjogosultságot a romantika és individualizmus mozgalma, ami újra elhitette az emberekkel, hogy az kétékezi munka, a szellem, az érzelem és az önálló gondolkodás igenis fontos.

A romantika egyik alappillére, hogy a képzelet biztosítja a transzcendens élményt. A képzelet, amit az egzotika, a távoli, titokzatos és furcsa elemek egészítenek ki, illetve a kulturális eredet és a középkor iránt mutatott megszállott érdeklődés (Augustyn 2017).

Bár azt egyértelműen kijelenthetjük, hogy a romantikát valóban nagy „középkorrajongással” jellemezhetjük, azt is érdemes megemlíteni, hogy az egyes nemzetek középkorképe sok esetben más és más. A sokszor „sötét” címszóval emlegetett középkor ugyanis a humanizmus és reformáció korában került ilyen megítélésre. Ezt az úgynevezett elsötétítést részben a felvilágosodás tovább fokozta, ugyanakkor a felvilágosodás volt az, ami valamelyest el is oszlatta ezt a tényállást, és feltárta a középkor valódi jelentőségét például Voltaire munkássága által, érthetjük itt konkrétan az egyház szerepét a civilizálóra. S mindamellet, hogy nem tagadta meg a középkor jelentőségét, egy percre sem gondolta érdemesnek visszahozni azt, annak feudális rendszerével és többi „tartozékával”. Mi több, már az elején leszögezte, hogy erre nincs is szükség, egyébként is ez már mind a múlté, visszahozhatatlan dologról beszélünk (Turóczi-Trostler 1956:4). Richard Hurd egyenesen úgy fogalmaz, hogy a felvilágosodásban, az értelem századában egy alkotónak teljesen felesleges gótikus fikcióval foglalkoznia, hisz a néphit elmúlásával mindez már értékét és értelmét veszítette (Hurd, 1762).

Ezt az álláspontot is a felvilágosodás változtatta meg, ekkor vált ismét időszerűvé a középkor ideája. A reakciós középkor például azt a középkort ábrázolta, melynek központi

eleme az a vallásos-misztikus idilli világ, amely a természet törvényeitől független. Ám Turóczi-Trostler azt is hozzáteszi, hogy erről az idilli világról sok esetben kiderült, hogy a kor aktuálpolitikájával van átítatva, ami később az ellenforradalom táptalajául is szolgál.

1.3. A romantika megjelenése az irodalomban és a zsenikultusz

A szakirodalom a francia forradalom politikai eseményeinek bekövetkezéséhez képest nagyjából húsz évvel korábbra datálja az irodalmi kezdeményezéseket a preromantika zászlaja alatt. Szerb Antal szerint az európai preromantika ideája nagyjából összefoglalható Rousseau "Vissza a természethez" jelszavával.

Mindemellett további öt alappillért is megemlít a preromantika kapcsán, amikről korábban már részben szó volt. Így ír első körben a klasszicizmus szabályainak felhagyásáról, a szabadszellemű zseniről, alátámasztva ezzel a zsenikultuszt. Bár Szerb Antal Diderot felfedezésének, s egyéb olasz akadémiának tulajdonítja, vitathatatlan, hogy Edward Young 1759-es művével, a *Conjectures on Original Composition*-nel (Az eredeti összetételre vonatkozó felvetések) az egyik legnagyobb jelentőségű megújító alakjává vált a zseni fogalmának. Mindez később óriási hatást gyakorolt a romantika későbbi fejlődésére, a későbbi eszmékre és mozgalmakra (mint például a *Sturm und Drang* elméletíróira), illetve alkotókra és alkotásaikra. A zsenikultusz követői Zlinszky Aladár szavaival élve hadat üzentek a klasszicizmusnak, a tudós költészetnek, illetve az ókori mintáknak és azok tekintélyelvének. Ehelyett az önálló, költői tehetségből fakadó eredetiséget méltatták. A tanulmányoknál többre becsülték a természet adta tehetséget (Zlinszky 1941:3), (Young 1759:338), (Szerb Antal 1973:432).

Diderot kapcsán Székesi Dóra hívja fel a figyelmet arra, hogy magának az író-filozófusnak nincs egy konkrét zsenielmélete, s szinte általánosan elfogadott a tény, hogy csak átírta és átjavította a szócikket. Ugyanakkor minden bizonnyal foglalkoztatta az elmélet, hisz több írásában is, így vagy úgy, de érinti azt, sokszor önmagának ellentmondó módon, újabb és újabb megvilágításokban vizsgálva a kérdést. Ezzel is bizonyítva, hogy a zseni alakjáról alkotott kép az idő múlásával változik. Nem is kívánja konkrétan meghatározni a zseni fogalmát, olyannyira sem, hogy meghatározná mely képességek, esetleg tulajdonságok felelősek annak kialakulásáért. Nem korlátozza konkrét tényezők meglétére a jelenséget, ám feltételezi, hogy azokat érdemes számításba venni a zseni tanulmányozásakor (Székesi 2012:38-37).

Visszatérve a Szerb Antal a zseni-elméleten túl még további négy ismérvet említ a romantika, azaz ekkoriban még inkább preromantika kapcsán. A táj ezek közül az egyik, amelynek lényege a természet újbóli felfedezése. A városból visszatérés vidékre, falura, vissza a tájhoz. Ennek a motívumnak a megjelenése is minden bizonnyal az ipari forradalom emberekre gyakorolt hatására vezethető vissza. Az iparosított nagyvárosba kényszerült emberek a vidéki tájban a béke szigetére lelnek.

A következő pont is szorosan a tájhoz kapcsolódik: a nép és népiség. Az alkotó visszavágyódását fejezi ki a társadalom azon rétegéhez, amely még közel áll a természethez, a tájhoz. E törekvés először a festészetben jelentkezik, a szabályos formákat felváltják a természetközeli alkotások, melyek már az évszakok múlandóságának ábrázolása által érzelmi tartalommal bírnak, de már a költő is az ábrándot keresve ragad meg egy-egy hangulatot, s varázsol költeményt a vak festészet ecsetével, a szó erejével.

Az emocionalizmus felfedezése Richardson és Marivaux munkásságához köthető morális szentimentalizmusuk indulásával, ahol kezdetben a lelki nemesség kap hangsúlyt, majd ez a bánat öncélú kultuszává avanszálódik. Érzésvilág tekintetében a már említett Edward Young *Elegy Written in a Country Churchyard* (Elégia egy falusi temetőben) alkotása foglalja össze a legjobban a preromantikát, kifejezve a múlandóság érzését, s a szerzőnek azt a meggyőződését, hogy a nép névtelen gyermekei különbek a világ által dicsőségesnek titulált fiaktól.

Az ötödik, egyben utolsó Szerb Antal által megfogalmazott ismérve a romantikának, az nem más, mint maga a nemzet. Ezt így vagy úgy minden nem-francia nemzet is elkezdte magáénak érezni, s meg akarnak szabadulni az addig nemzetfölöttinek titulált kultúra nyomásától, visszatérve a saját gyökereikhez, nemzeti múltjukhoz (Szerb 1973:432-433).

1.4. A német preromantika, avagy a Sturm und Drang nemzedéke

Németországban, ahol még a kezdetekben csak külső megfigyelői voltak a Franciaországi fejleményeknek, s hála Melchior von Grimm tudósításainak a németek jól ismerték a francia felvilágosodás eredményeit (Boros, Lendvai 2007).

A Sturm und Drang talán a legkevésbé kétértelmű megnevezés az irodalmi és történelmi periódusok vagy mozgalmak között. Egy olyan széles hatókörű mozgalomról kell a Sturm und Drang esetében beszélnünk, amelynek több eredménye is ugyanabból az érzelmi impulzusból fakad. A mozgalom kezdetét 1770-re datálják, Herder és Goethe megismerkedésének időpontjára. A csoport további tagjai között tudhatjuk még Herderen és Goethén kívül többek

között Bürgert, Klingét, Lenz, illetve a néha a többi alkotó sorából kilógó Hamann, aki egyfajta előfutára volt a mozgalomnak, s akire hivatkozva 1774-ben Wieland gúnyosan „Hamann szektájának” nevezte a mozgalom alkotóinak csoportját.

A mozgalom alkotói közül Schiller elhelyezése a legproblematisabb. Ez azért van, mert a többi alkotónál jóval fiatalabb, s mire ő Stürmer und Dränger lett, s kapcsolatba került a mozgalom alkotóival, legtöbbjük már felhagyott a Sturm und Dranggal. (Pascal 1952:9), (Pascal 1953:7)

A Sturm und Drangra nagyban hatott a korábban már felszínesen említett rousseau-i természetkultusz. Ahogy arra már az elnevezés is utal (vihar és előretörés) a mozgalom egy rendkívül kaotikus életérzés eredménye, ami sosem tudott igazán kiteljesedni. Szerb Antal azt írja a mozgalom alkotóinak nem volt lehetőségük „lehiggadni”. Nem mintha szándékukban állt volna, hiszen a Sturm und Drang lényege, hogy mindezzel szembemenjen. S ez a kaotikus életvitel a nemzedék alkotóinak életére is kihatással volt. Sokuk fiatalon megőrült vagy meghalt, esetenként „kinőtték” a mozgalom eszméjét. Ezt alátámasztja Pascal tanulmánya is, miszerint a mozgalom kezdetén még fiatal szerzők 1777, 1778-ra már levetkőzték a mozgalom eszméjét, továbbfejlődött művészetük. Így nyilvánvalónak tetszik, hogy Szerb Antal okkal nevezi kamasz világnézetnek ezt a romantikát megelőző mozgalmat (Szerb 1973:450), (Pascal 1952:9).

1.5. A német romantika további korszakolása

Kluckhohn irodalomtörténész nyomán a következő módon oszthatjuk fel a romantikát időben, földrajzi és tematikus alapon:

Első, a filozófiai irányultságú, úgynevezett Frühromantik, azaz koraromantika, melynek központja Berlin városa. Ezen korszak kezdetét Wackenroder *Herzensergießungen eines kunstliebenden Klosterbruders* című művének 1796-os megjelenésére datálják. (Bár egyes források szerint a mű néhány dolgozata Ludwig Tiecktól származnak). Annak végét pedig Schlegel 1802 és 1804 között tartott előadásaira. Tagjai közé tartoznak Tieck, Hardenberg, Wackenroder a Schlegel fivérek, illetve a filozófus Riedrich Schleiermacher.

A második szakasz a Jüngere Romantik, Mittlere Romantik, Hochromantik vagy Heidelberger Romantik, azaz középromantika vagy heidelbergi romantika. Ennek időbeli kerete 1804-1815. A heidelbergi romantika központjai maga Heidelberg városa, Drezda és Berlin. Alkotók tekintetében ide tartoznak Achim von Arnim, Zacharias Werner, Gotthilf Heinrich Schubert Heinrich von Kleist utolsó éveiben társult a heidelbergi romantikusokhoz.

A korai romantikusokhoz képest, ez a második szakasz kevésbé filozofikus. Sokkal inkább fordulnak a német kultúra és történelem felé. A festészet dominál.

A harmadik szakasz már valamivel változatosabb. Az 1830-as évekig tart, sőt egyes esetekben még később ér véget. A filozófusok és alkotók Európa szerte vannak, nem egy konkrét város köré tömörülnek, mint azelőtt. A fontosabb szerzők közül ebbe a szakaszba sorolható például E. T. A. Hoffmann, Fouque, illetve a híres, mesegyűjtő Grimm fivérek is. Sokszor vallásos, áhítatos hangnem (katolikus és protestáns egyaránt) jellemzi az ekkoriban született műveket. Fontos továbbá a természettudományok, a természetfilozófia, az orvostudomány, a költészet, a festészet és a zene is. (Kluckhohn 1942), (Schmidt 2009:50-51)

Továbbá Kluckhohn kihangsúlyozza e három különböző romantikus éra, s a bennük alkotók közös vonásait. Összességében közös filozófiai nézeteket vallanak, inkább ciklikus, mintsem lineáris gondolkodásmódot követnek. A végtelen sokszínűség, a magasztos végtelen utáni vágyakozás a meghatározó. A szent és a profán, valamint a magasztos és triviális összefonódása is jelen van, gyakran mindez az irónia eszközével. Végül pedig megkísérli meghatározni a romantikában gyakran megfigyelhető megértését a természetnek, annak kreativitását, a lélek és test egységét, a lélek tudattalan vágyódását valami magasabb rendű iránt. A lélek és psziché úgynevezett vegetatív állapotára a megoldást, ami nem más, mint az álom világa, az összekötő erő egy természetfeletti erővel (Schmidt 2009:51).

Lényegében a fantázia és az érzelem összehangolt játéka a kulcs a romantika megértésében.

II. E. T. A. HOFFMANN PÁLYAKÉPE

*„A mese-novellának,
reális és irreális világ
összebonyolításának mestere
E. T. A. Hoffmann.”*

- Szerb Antal (1941:486)

Hoffmann meséit mindenki ismeri. Az idézett Szerb Antal úgy nyilatkozik róla, mint aki a nagy-romantika egyetlen olyan írója, aki szélesebb közönség rétegekhez is elért, főként külföldön. Sikerült meglátnia a hétköznapiakban a csodát, a csodában a hétköznapot. (Szerb 1941)

2.1. Élete

Szerzőnk 1776. január 24-én született, Kelet-Poroszországban Königsberg városában. Keresztelése alkalmával az Ernst Theodor Wilhelm nevet kapta. Már felnőttként, 18 éves korában, Wolfgang Amadeus Mozart iránt érzett csodálatából cserélte le harmadik keresztnévét, és kezdte el magát Ernst Theodor Amadeusnak nevezni. Szülei harmadik fiúgyermeké volt ő, ám hagyományos családi környezet nem sokáig lehetett osztályrésze. Két évvel születése után édesapja és idősebb bátyja elhagyta a családot. Mivel a másodszülött fiú még gyermekkorában életét vesztette, Hoffmann édesanyjával özvegy nagyanyja otthonába költözött, s anyja még nem házas testvérei és az említett nagyanya szigorú nevelésében nőtt fel. Bár népes házában töltötte gyermekéveit, szorosabb kapcsolatot nem alakított ki egyik családtagjával sem.

Hoffmann ügyvéd felmenőkkel rendelkezett, ő maga is a jogi pályára lépett, a református Burgschule befejezése után a Königsbergi Egyetemen tanult jogot, bár nem vonzotta igazán az ügyvédi szakma, a különböző művészetek annál inkább. Érdeklte a festészet, az irodalom, de kiváltképpen a zenéért rajongott. Gyakorolta is ezeket. Még egyetemi éve alatt elkezdett zeneórákat adni.

1795-ben végül letette első jogi vizsgáját, s a königsbergi bíróságon kezdett el dolgozni. Ám az említett zeneórák kapcsán több botrányba keveredett egy ötgyerekes családdal, Hatt Dorával, emiatt egy évvel később, 1776 nyarán áthelyezték a sziléziai Glogauba kerületi

főkapitányságra nagybátyja közbenjárásának köszönhetően, így kapcsolata Dorával megszakadt. Ezt követően a nagybácsinál élt, ám itt is szerelemre lobbant, méghozzá unokatestvére, Cousine Sophie Wilhelmine (Minna) Constantine Doerffer, azaz otthonadója lánya iránt.

Ezt viszont már környezete jól fogadta. 1798-ban, második jogi vizsgája letétele után el is jegyezte Minnat, s nagybátyja előléptette berlini főtörvényszéki tanácsosnak. 1800-ban a poseni (akkori Poroszország területe) bíróság udvari intézője lett.

A művészetek iránti érdeklődése ekkor sem csökkent, poseni tisztviselésének kezdete után két évvel felelősségre vonták feletteseiről készített gúnyos karikatúrák készítése miatt. Ugyanebben az évben Minnával felbontotta az eljegyzését, s feleségül vette Thekla Michalina (Mischa) Rorer-Trzynskát.

Újabb két év múlva Varsóba került kormánytanácsosi kinevezése révén. Barátságot kötött Eduard Hitziggel. 1805-ben megszületett lánya, Cécilia.

1806-ban felhagyott polgári foglalkozásával az igazságszolgáltatás területén, miután a franciák felszámolták a porosz hatóságokat a megszállást követően. Visszatért Berlinbe, ám nem talált munkát. Elkezdte beleásni magát a kulturális életbe.

1808-ban Bambergbe költözött és átadta magát szevedélyének, a színháznak és a zenének. A helyi színházban dolgozott előbb karmesterként, majd, mint zeneszerző. Miután a színház csődbe ment, magántanárként kereste kenyerét. Az itt szerzett élményeit felhasználva kezdett el íróként tevékenykedni. 1809-ben írta naplójában, hogy maga is úgy érzi, írói pályája, úgy látszik, lassan elkezdődik. Még ugyanebben az évben adta ki első Ritter Gluck c. írását egy lipcsei lapban. Ezután főként zenekritikusként dolgozott.

1810-ben újrainyitott a Bambergi Színház, aminek gyakorlatilag minden munkatársa lett. Volt rendezőasszisztens, zeneszerző, díszletépítő és festő is.

Három évvel később a lipcsei és drezdai operatársulat zeneigazgatója lett. Itt konfliktusba került Joseph Seconda-val, ami után lemondott, s karikatúristaként és zeneszerzőként dolgozott tovább. Poroszország győzelme után ismét csatlakozott a porosz operatársulathoz, és a porosz közszolgálatához is, majd két év múlva, 1815-ben eljutott az Igazságügyi Minisztériumig. Később több pozíciót is betölthetett. 1821-ben a Kammerbíróság felsőappellációs tanácsának (Oberappellationssenat) tagjává nevezték ki.

Hoffmann ekkoriban írta meg a Meister Floh című meséjét. Sajnálatos módon, épp rosszkor, rossz helyen (kedvenc kocsmájában) elszólta magát a mesével kapcsolatban, mégpedig azt mondta, hogy a történet a porosz hatóság demagóg üldözését veszi górcső alá.

Mégpedig oly módon került ez ábrázolásra, hogy az ostoba, ám cselszövő udvari tanácsos Kamptz-ot személyesítette meg.

Mindez elég indokot szolgáltatott a hatóság számára ahhoz, hogy eljárást indítsanak Hoffmann ellen, amire már rég fenték a fogukat, Hoffmann egyes perekben tanúsított ellenállása miatt. 1822-ben indítottak cenzúrázási eljárást a mese, illetve annak szerzője ellen, többek között közhivatalnok becsületsértése okán.

Hoffmann védőbeszédében a költői szabadság mellett érvelt. Ám mielőtt még döntést hoztak volna ügyében, súlyos betegsége miatt 1822. június 5-én, 46 éves korában meghalt. (Verlag 2008:6-12), (Lieb 2015:1-7)

2.2. Hoffmann az irodalomban

Ez az alfejezet nem Hoffmann megjelent műveinek felsorolásával, esetleges elemzésükkel foglalkozik, tekintve, hogy a munka témája a szerző egyik konkrét művéhez kapcsolódik. A korábbi pontban ezzel szemben a részletesebben kifejtett életrajzi összefoglalóra azért volt szükség, hogy a későbbiekben jobban megérthessük témáinak miértjét és hogyanját.

E. T. A. Hoffmann egész munkásságát – kezdve az 1809-ben, elsőként megjelent Ritter Gluck címen (magyarul Gluck lovag címen jelent meg 1925-ben) történettel, egészen a Kater Murr (Murr kandúr) befejezetlen regényéig – már-már megszállott módon átítatja az álom és az álomszerűség. Egyébként is a romantika egyik kulcsa ez a jelenség, az álomszerű, sokszor a valóságtól teljesen elrugaskodott ábrázolásmód. Ám központi szerzőnk alkotásaiban, ha lehet ezt mondani, talán még jelentőségtejtjesebb szerepet játszanak az álmok, Hoffmann egész alkotói munkáját végigkíséri ez a motívum.

Hoffmann költészetének magas színvonala Albert Béguin véleménye szerint közvetlen összefüggést mutat azzal, hogy a szerző felismerte az álom motívumának jelentőségét művei kapcsán. (Béguin 1939)

Diana Stone Peters az álom két ábrázolásmódját különíti el, úgy, mint:

- Amikor a helyzet maguk a szereplők saját álmuk vagy álomszerű állapotuk közvetlen leírásán keresztül történnek meg. Ilyenkor általában narrátor segítségével kerül bemutatásra az elképzelt valóság.

○ Amikor a szereplők direkt az álmaik, azok természetük és funkciójuk kapcsán folytatott eszmecserék által nyer az olvasó betekintést.

(Stone Peters 1973:60-85)

Ezen álmok mindig valamilyen fontos aspektusát képezik a műveknek. A legtöbb mű esetében egy teljesen új világot jelent az álom birodalma a karakterek és az olvasó számára, egyfajta párhuzamos univerzumot, amire a karaktereknek szükségük van a mindennapi élet nyárspolgári létéből való kiszakadásához. Még ha csak ilyen formában is. Ilyen például a Diótörő és egérkirály története is, ahol a beteg kisfiú lázálmanak szüleménye tulajdonképpen az egész mese. A karakterek, az egerek, a játék ólomkatona és minden más az álomban teljesen új identitást nyernek.

Az álom és a mese ilyenformán szoros kapcsolatban áll, hisz az álmokban bármi megtörténhet, bárkiből lehet bármi, csak a képzelet szabhat határt, ennek pedig Hoffmann sosem volt szűkében. Kell az álom, hogy teret adjon, hogy megteremtse a körülményeket valami rendkívüli, nem mindennapi születésének.

Konklúzióként elmondhatjuk, hogy E. T. A. Hoffmann műveiben az álommotívum egyfajta metaforaként szolgál. Maga az álom az ihletett állapotának metaforája, az álom tartalma pedig maga a műalkotásé. Ezt az elméletet a már említett Diana Stone Peters (1973:60-85) is alátámasztja. Sőt, ennél is továbbmegy, amikor azt írja, hogy Hoffmann munkássága az álmok jelentőségének felismerése tekintetében valami egészen új dolgot teremtett a német romantika berkein belül. Az álom motívumán keresztül kísérelte meg feltárni a művészi természetet, annak lélektanát, a műveken keresztül. Hoffmannnak ez a psziché-feltárási folyamata maga az álom-metafora elmélet.

Az álmokon jelentőségén túl még van valami, ami feltűnhet a Hoffmann műveit gyakran fellapozóknak. Ez nem más, mint, hogy rengeteg irodalmi utalással találkozhatunk a szerző írásaiban, ami arra enged következtetni, hogy jelentő műveltséggel rendelkező alkotóval állunk szemben.

Hoffmann olvasottságának vizsgálata közben a legjelentősebb olvasmányai azok, amelyeket ifjúkorában különösképpen szeretett, ezek a későbbiekben, irodalmi pályafutása során is hatottak rá. A fiatal Hoffmann naiv, teljes szubjektivitással ítéli meg a könyveket, mennyire tudott az adott történetre vagy szereplőre ráhangolódni.

Ezt talán könnyebb megérteni, ha visszatekintünk a Hoffmann életútját taglaló részhez, ahol a gyerekkora kapcsán megemlítésre kerül, hogy saját családjához, vagy annak bármely tagjához nem feltétlenül tudott kötődni, szoros kapcsolatot kialakítani. Nem talált a szigorú

nagymama rezsime alatt élőkkel olyan (akár szellemi értelemben vett) kapcsolódási pontot, ami indokolatlanná tenné Hoffmann kezdeti irodalmi naivitását.

W. Hewett-Thayer (1941) szerint ez az a dolog, a képzeletbeli álmodozással kapcsolatban, amit még felnőttkorában sem tudott teljesen kinőni. Ezen fiatalkori olvasmányok azok, amik elsősorban előkerülnek saját műveiben. A Hoffmannra hatással lévő művek egy másik csoportja ugyanolyan szubjektív módon kerül kiválasztásra, azon alkotók írásai közül, akikben lelki rokonra ismer, akár világlátásban, akár kifejezésmódban.

Az irodalom iránti személyes, szubjektív attitűdje a későbbiekben is kiütközik, amikor már maga is elismert, hírnevet szerzett író lett, s olvasmányai egyrészt egyre általánosabbá váltak, másrészt, nem csak az általánosan elismert klasszikus, kritikusok által is mestereknek tituláltak alkotásait olvasta, előszeretettel lapozta korának aktuális szerzőit, akiket a közvélemény tartott nagyra a maguk korában.

Idővel azonban változott Hoffmann attitűdje az irodalomhoz. Egyre kevésbé személyes alapokon értékeli az egyes műveket, tárgyilagosabbá és visszafogottabbá válik ilyen téren.

A következő taglalni kívánt pont az író munkássága kapcsán az nem más, mint a *Serapionic Principle*, azaz a szerapiontikus elv. De mit is takar ez a kifejezés és mi köze van ehhez Hoffmannnak?

A szerapiontikus elv sokat emlegetett a Hoffmann-kritikák kapcsán. Ez az úgynevezett elv Hoffmann az 1819 és 1821 között megjelent, *Die Serapionbrüder* (Szerapion-testvérek) nevet viselő mesegyűjteményében kerül kifejtésre. Az elv gyakorlatilag magába foglalja a képzelet és az érzékelés képességét. Viszont a részletes és pontos jelentés meghatározás kapcsán nincs egyetértés az irodalomkutatók között sem. Sőt, mint fogalom, vagy akár, mint kritikai eszköz sem vált széleskörűen elismertté. Egyesek azt tartják, hogy Hoffmann műveinek esetében nem is feltétlenül alkalmazható ez az elv. (Brown 2006)

A problémát tovább fokozza, hogy, Hoffmann egy mesegyűjteményében mutatta be elméletét, ami igen szokatlanná és nehezen értelmezhetővé teszi azt. Egy hagyományos esszé vagy értekezés formátuma helyett szereplőkkel kiegészített fikciós keretet választ, ami további kérdéseket vet fel, kihívás elé állítja a kritikusokat és irodalomkutatókat.

Első kötetei megjelenésekor még nem támogatja a például Goethe vagy Tieck által képviselt utat, azaz a keretes elbeszélést, amit ő maga egyébként a *Die Serapionsbrüder*-ben továbbfejlesztett, mivel nem akarta műveit rendezetlenül, véletlenszerűen olvasói elé tárni. Ennek kiküszöbölése okán kezdte alkalmazni két egységesítő szerkezeti elemét, amelyeket a mesék köré helyezett. Az első elem egy átfogó cím, mint a *Fantasiestücke in Callots Manier: Blätter aus dem Tagebuch eines reisenden Enthusiasten*, azaz Fantáziadarabok Callott

modorában esetében. A második egy tömör, mondhatni programszerű nyitódarab – az első kötet esetében a Jacques Callot –, amelyben igyekezett megfogalmazni olvasói számára tömören azokat a művészi elveket, amelyek a kötet egészére vonatkoznak. (Brown 2006)

Ebben az összefüggésben fontos megemlíteni, hogy ekkoriban, azaz az első két kötet megjelenése idején maguk a mesék nagy része is még csak formálódott. Érdekes még, hogy *Az arany virágcserep* egy harmadik, önálló kötetként jelent meg 1814-ben, ugyanabban az évben, amikor az első és a második kötet került publikálásra.

Tehát összességében elmondható, hogy a szerapiontikus elv Hoffmann munkásságában a legfőbb egyesítő erő, ami egyesíti az absztrakt, elméleti és kreatív síkon elhelyezkedő szempontokat egyaránt. Egy végtelenül sokrétű, már-már igazából megfoghatatlan terminusról beszélünk, ami valahogy mégis átítatja a szerző prózaíró pályafutását, kezdve legelső darabjaival egészen a legutolsóig, továbbá folyamatos fejlődésen megy keresztül, mígnem világos és érthető lesz. Hoffmann ezt az elvet a gyakorlatban következetesen használja, csatolva egy szellemi keretet, ami tulajdonképpen a kreativitás és a képzelet képességének központiságán alapul. Lényege maga az alkotófolyamat és annak a befogadása ezen szellemi keret által, keresztmetszetet alkotva a mindennapi és a szokatlan, különös között.

2.3.Hoffmann utóélete

James M. McGlathery, az Illinoisi Egyetem Germán Nyelvek Tanszékének professzora ír Hoffmann kapcsán egy cikket az író születésének kétszázadik évfordulójára, melyben azt taglalja, hogy általánosságban elmondható, hogy az egyesült államokbeli intézmények közel sem fordítanak akkora hangsúlyt Hoffmannra és munkásságára, mint az európaiakban. Amit azért talál érdekesnek az összehasonlító irodalomtudományi tanszékek körében különösen, mert Hoffmann külföldön nagy érdeklődést váltott ki olyan különböző nemzetközi ideológiákat képviselő kritikusok részéről, mint a pszichoanalízis, egzisztencializmus és a marxizmus, nem is beszélve egy kevésbé jól körülhatárolt, ugyanakkor hagyományosabb és szélesebb körben elterjedt platóni idealizmusról. (McGlathery 1976)

A szerzőről tehát leginkább csak az összehasonlító irodalmároknak, illetve azoknak van tudása, akik Európából „hozták be” a vele kapcsolatos tudást.

Ami viszont Hoffmann konkrétan az irodalomra és az irodalmi alkotásokra gyakorolt hatását illeti, Orosz Magdolna 2021-ben készített az irodalmi fantasztikum világáról szóló tanulmánya konkrétan ilyen példákat említ.

Konkrétan a fantasztikus átváltozások kapcsán két szerzőt is megemlít, úgy mint az osztrák nemzetiségű Leo Perutz-ot és Franz Kafkát. Ez előbbi nyíltan él intertextuális Hoffmann-utalással, ezáltal olyan szerzővel teremt irodalmi kapcsolatot, lelki rokonságot, aki maga is sokrétű intertextuális kapcsolatrendszer épített ki. Bár Kafka is hivatkozik Hoffmannra egyes írásai kapcsán, ám ezzel más szakirodalmak részletesebben foglalkoznak. (Orosz 2021).

Ami pedig az olvasókat illeti Hoffmann legtöbb meséje hallhatatlan. Ez legalábbis a Diótörő és egérkirály művéről mindenképp elmondható. Ez a mese benne van a köztudatban, szinte mindenki ismeri, érdekes módon a legtöbben nincsenek tisztában annak szerzőjével.

Egyes művei talán túlságosan szürreálisak, akár hátborzongatóak lehetnek némely olvasó számára, de épp emiatt olyan hatásosak, mindig meglepőek és szórakoztatóak. Hegedüs Géza szavaival élve: „A romantikusokat lehet különbözőképpen megítélni. De E. T. Hoffmannat nem lehet nem szeretni.” (Hegedüs 2000:397)

III. AZ ARANY VIRÁGCSERÉP

Az arany virágcserep E. T. A. Hoffman legismertebb alkotásainak egyike. A kisregényt a német romantika alapgondolata itatja át, miszerint a világban ott rejlik egy magasabb rendű lét lehetősége. Ebben a létben nem a pénz, a hatalom vagy egyéb „evilági” dolog számít értéknek, hanem a szerelem, hit, hűség, igaz érzelmek, a művészet, stb. Az igaz boldogságot csak az nyerheti el, aki rendelkezik a fent felsorolt igaz értékekkel és kiállja a próbát.

3.1. Keletkezése

Az arany virágcserep keletkezési idejét tekintve (1813-1814) a német romantika korára esik, ami a társadalmi zavargások és addig megszokott rendszerek összeomlásának korát jelenti Európa-szerte. Ezzel párhuzamosan viszont pezseg a filozófiai és művészi élet. Irodalmi tündérmeséi a hoffmanni életmű jelentős részét teszik ki és jól reprezentálja a kor zsenikultuszát, ami az alkotók veleszületett tehetségére, kreativitására alapoz. Hisz Hoffmann mesterien űzte a fantasztikum és a valóság összefonásának művészetét. Az arany virágcserepnél is épp ez a felállás. A mű először a Fantáziadarabok Callot modorában című antológiában jelent meg a már fent említett évben. (Scullion, Treby 2020)

Hoffmann levelei, naplóbejegyzései és esszéi arra utalnak, hogy a mű megírása idején élete egyik legnehezebb időszakát élte, szemtanúja volt a napóleoni háborúk következményeinek. Leveleiből az is kiderül, hogy eredetileg egy tréfás történetnek szánja Az arany virágcserepet, később formálta át, töltötte meg komolyabb gondolatokkal, mondanivalóval. Egyes vélemények szerint ez a változás az író megnyílásának köszönhető, sokat foglalkozik saját múltjával, annak feldolgozásával. Így – bár első olvasásra nem biztos, hogy feltűnik – életrajzi vonás található a műben, már csak a helyszín, Drezda kapcsán is. Szándékosan írta meg így, hogy a helyek felismerhetőek legyenek az ottani lakosok számára. (Metzler 1988)

A dualizmus, a világ két arca, az evilági és az álombeli szembeállítás az alapkoncepció. Az arany virágcserep esetében is, s mint az már korábban is említésre került, Hoffmann sajátja – más romantikus szerzőktől eltérően –, hogy a valóságot és a fantáziavilágot ötvözi, ahelyett, hogy teljesen kihagyná a valóságot elbeszéléseiből.

Egyes elméletek szerint a romantika korában „tomboló” egzotikum és kelet iránti kiélezett érdeklődés hatására született több mű (például Goethe 1819-es versciklusa) egyike volt Hoffmann *Az arany virágcserep* c. munkája is. (Scullion, Treby 2020).

3.2. Szerkezete

Szerkezetét tekintve *Az arany virágcserep* egy 12 vigíliából, azaz virrasztásból álló, viszonylag rövid mű. Elsőre talán kissé különös vagy legalábbis szokatlan a mű tagolódása, hisz fejezetek vagy részek helyett virrasztásokkal találkozunk, ám Hoffmann nem hagyja olvasóit kérdések között, negyedik vigíliájában elmondottak alapján egyszerűen kikövetkeztethető ez a nem mindennapi elnevezés:

„Mert való igaz, hogy az éjszakai virrasztásokban, melyeket arra fordítok, hogy az ő felette különleges történetét leírtam, még annyi csodálatos, egész egyszerű emberek hétköznapi életét szinte kísértetiesen ismeretlen messzeségbe ragadó dolgot kell elmondanom, hogy attól félek, te, kedves olvasó, a végén nem fogsz hinni sem Anselmus diákban, sem Lindhorst levéltárosban, de még talán egynémely igazságtalan kételyt is táplálsz magadban Paulmann segédtanító és Heerbrand irattáros személyét illetően, noha ezek a tiszteletre méltó férfiak (legalábbis az utóbb nevezettek) még most is Drezdában élnek”.(Hoffmann 1814)

Műfaját tekintve mese, azon belül pedig tündérmese kategóriájába tartozik. Eged Bertalan szerint a már korábban is szóban forgó realista és varázslatos elemek egymás mellettségéből egyfajta keveredésből arra is lehet következtetni, hogy Hoffmann munkásságával (hisz az korábbi mondat szinte minden művére igaz) a későbbi mágikus realizmus alapjait fektette le. (Eged 2019)

Elbeszélésmódját tekintve egy homogén narrációval találkozunk a műben. Az egyes szám harmadik személyű onnipotens narráció mellett egyedül a főszereplő, Anselmus diák karaktere kap teret valamelyest kibontakozni. Bár a szólamok viszonylag egységesek, a történetmesélés meg-megszakadása több helyen előtűnik. Ez a legjobban a nyolcadik vigíliában tűnik ki, amikor is megismerkedünk Atlantisszal, Lindhorst történetével. Ez a rész egy elbeszélés az elbeszélésben. Ennek tetőpontja, amikor Hoffmann a mű végén megszünteti a valóság és a mese közötti határt Lindhorst levelével, és ő maga is átlép a mese, fantasztikum

síkjára, úgynevezett metalepsziszt hajt végre. Ez megzavarhatja az olvasót, s kétségbe vonhatja az addig saját maga által elfogadott határokat.

3.3. Anselmus személye, más karakterekkel való kapcsolata

A történet a 19. század eleji Drezdában játszódik. A főhős, a már emlegetett Anselmus diák, aki akár prototipikus alakja is lehetne a drezdai nyárspolgárságnak: mondhatni jóvágású ifjúról van szó, aki noha még csak diák, fényes jövő áll előtte, szép karrierre számíthat. Érdeklődési köre is többnyire megfelel egy átlagos fiatalénak: szereti a sört, a szép lányokat, a pipát, a zenét, kedveli a rumos kávékat és még barátai, pártfogói is akadnak, konkrétan Paulmann és Heerbrand személyében.

A mese struktúrája az Anselmus karakterét engedi a legjobban kibontakozni és megismertetni az olvasókkal, s ez a részletesebb kidolgozottság következtében már az elbeszélés legelején megláthatjuk a fiú másik oldalát, ezeket Anselmus saját magával kapcsolatban fogalmazza meg:

„Mégiscsak igaz, hogy én mindenféle kereszt és nyomorúság elviselésére születtem! Nem is akarok most szólni arról a sok csapásról, hogy sohasem lettem babszemkirállyá, hogy párospáratlan játékban mindig az ellenkezőjére fogadtam, hogy vajjas kenyérem mindig a vajjas felére esett; de vajon nem szörnyű végzet-e, hogy mikor a sátán ellenére mégis diák lettem, nyárspolgárrá kellett válnom és az is maradtam? Sikerül-e vajon valaha is magamra öltennem egy új kabátot, anélkül, hogy már első alkalommal nem ejtenék rá faggyúfoltot, vagy valami rosszul bevert szöggel bele ne szakítanak egy átkozott lyukat? Tudok-e valaha is anélkül köszönni egy udvari tanácsos úrnak vagy egy hölgynek, hogy nagy ívben el ne dobnám magamtól kalapomat, vagy éppen a sima földön el ne csússzak és szégyenszemre hasra ne essek?”(Hoffmann 1814)

Ő maga is érzi, hogy valami nem az igazi, valamiért nem tud beilleszkedni a nyárspolgárságba. Szidja a sorsot, hogy ebben a létben maradt, és azért is, hogy nem képes a megfelelő normáknak eleget tenni. Ez arra enged következtetni, hogy Anselmus vágyik arra, hogy „normális” lehessen, de mindhiába, nem tud megelégedni a nyárspolgári léttel. Azt a benyomást kelti ezzel, hogy ő rossz korban született.

Vele ellentétben barátainak ez egy cseppet sem okoz nehézséget. Ők a ráció és józan ész vezérelte gondolkodásmód és élet megtestesítői, két lábbal állnak a földön, elutasítanak és tagadnak mindent, ami a varázslathoz kapcsolódik. Próbálják Anselmust is a saját felfogásuk

szerint terelgetni, bár ők is látják benne a költői lelkületet. (Bár, mint az a kilencedik vigíliában kiderül, ital hatása alatt ezek a racionalista emberek is hajlanak a fantasztikum befogadására.

Anselmus a realitás síkján létező szerelme Veronika, akiről az elbeszélés alatt kiderül, hogy rajong Anselmusért, az álma pedig az, hogy udvari főtanácsosné lehessen, Anselmusban pedig a fentiekben leírt alapján erre minden potenciál megvolt. Tehát a lányt evilági cél vezérli, nem igaz szerelem, ezt onnan is tudjuk, hogy a boszorkány halála után nagyon könnyen lemond Anselmusról és Heerbrand jegyese lesz.

Anselmusra a műben Lindhorst levéltáros és egyik lánya, Serpentina gyakorolja a legnagyobb lélektani hatást. Lindhorst levéltáros és Anselmus között rengeteg közös vonást vélhetünk felfedezni. Lindhorst, a szalamandrák fejedelme, a Drezdai síkon egy egyszerű nyárspolgár, aki maga is szenvedésnek, és saját szavaival élve, büntetésnek éli meg a nyárspolgári életet, az Atlantiszból történő száműzetését. Serpentina felforgatja Anselmus életét, benne és az iránta érzett szerelemben látja meg az ifjú, hogy nem kell a nyárspolgári élet szürkességével beérnie, van egy magasabb világ, ami megnyithatja előtte is kapukat.

A gonosz boszorkány a következő olyan személy, aki a legtöbb alkalommal gyakorol valamilyen hatást a főhősre, tettei közvetett vagy épp közvetlen módon alakítják Anselmus sorsát. Teszi ezt különböző alakot öltve, s próbál Anselmus boldogságának útjába állni, teszi ezt már az elbeszélés legelején, amikor elátkozza a fiút.

3.4. Az arany virágcserep, avagy a modern tündérmese

Hoffmann írói pályafutása alatt a német romantikus irodalomban erős volt a keleti esztétika formáló hatása. Az Ezeregyéjszaka meséi több forrásból, szájhagyomány útján és írott formában is (többek között Antoine Galland francia fordításainak hála) elkezdett terjedni Európa berkein belül, így Németországba is (Warner, 2012).

Hoffmanni vonatkozásban először egy 1813-as levelében (Sahlin 1977), majd az 1819-ben megjelent Kis Zaches című meséjében találkozunk először az Ezeregyéjszaka történeteivel.

Az arany virágcserep kapcsán pedig már rögtön a legelső bekezdésben nyilvánvalóvá válik az említett arab örökség. Hoffmannak sikerül ötvöznie a mindennapi drezdai környezetet a perzsa teremtésmítosszal.

A főszereplő, az ügyetlen, álmodozó Anselmus, nagy lendületében felborítja az almáskofa kosarát, aki cserébe pénzt követeli, s titokzatos átkot szór a szegény fiúra, melynek értelmében üvegbe lesz zárva. Warner (2012) ennek kapcsán rámutat az Aladdin történetével mutatott hasonlóságokra, ez utóbbiban egy árva, nincstelen, ugyanakkor nagyravágyó fiú felemelkedését láthatjuk. Ám a szerző hozzáteszi, hogy az Ezeregyéjszaka más hasonló karaktereinek sorsai is példaként szolgálhattak a romantikus tündérmesék számára.

Hoffmann Anselmusa komolyan törekszik arra, hogy nyárspolgári hivatalában, írnokeként is boldoguljon az életben, még akkor is, ha a művészi lélektől vezérelve érzelmei egészen más irányba mutatnak.

A kofával történt balesete után az Elba menti bodzafa alatt siránkozik balszerencsésén. S épp ez a fa alatt találkozik a három csilingelő kígyócskával, köztük a gyönyörű kék szemű Serpentinával. Ezek a túlvilági lények Lindhorst leányai, a velük való találkozásnak köszönhetően érti meg Anselmus, hogy élete túlmutat a szürke hétköznapiakon, a drezdai élet mindennapjain. A már említett Lindhorst, a levéltáros és egyúttal szalamandra fejedelem, Anselmus későbbi munkaadója, Bloch (1989) véleménye szerint határozottan keleti jelleggel bír. Lindhorst kertjében repkedő, színes madarakkal körülvéve, vörös és sárga virágokkal borított, terjedelmes köntösbe öltözve üdvözli Anselmust, aki döbbenet lép be egy egzotikus csodákkal és fényűző növényekkel teli házba.

A későbbiekben a szóban forgó ház metaforikus módon átjáróvá válik, amelyen keresztül Anselmus felemelkedhet Atlantiszba, és a címben szereplő arany virágcserepben megtalálja a virágzó liliomot, saját boldogságának szimbólumát. Ez egy a sok példa közül arra a jelenségre, ami már többször említésre került a munka során, azaz, hogy Hoffmann a mese műfajában hogyan szövi össze a valóságos és a fantasztikus világot. A drezdai társadalom hétköznapi életét, az ugyanolyan jól ábrázolt mágikus elemekkel olvasztja össze (Scullion, Treby 2020).

Ugyanakkor Zipes (2021) megvilágításában a realista leírás a kor drezdai társadalomkultúrájának szánt kritika. A szerző túlságosan eviláginak és kicsinyességben elmerültnek ítéli a társadalmat ahhoz, hogy értékelni tudná az élet és a művészet természetét. Továbbá arra is kitér, hogy a záró fejezetekre Anselmus meghaladva nyárspolgári mivoltát beléphet Atlantisz elvarázsolt földjére, míg maga az elbeszélő a mű befejezése előtt egy pillanatra képes felülemelkedni, ezáltal túllépni környezetének evilágiságán (Zipes 2012).

Végül, Bloch érveivel élve Az arany virágcserep a jó művészetek nyomában halad, különösen tekintettel a tündérmesékre, s ezt a mese utópisztikus funkciójával indokolja. Bár nem biztos, hogy a remélt eshetőségek megvalósulnak-e a megálmodottak szerint, mégis utópisztikusnak nevezhető, hisz a jövőbeli szabadság előérzetét közvetítik.

IV. E. T. A. HOFFMANN AZ ARANY VIRÁGCSERÉP CÍMŰ

KISREGÉNYÉNEK FELDOLGOZÁSA AZ

IRODALOMOKTATÁSBAN

E. T. A. Hoffmann egyike a legnagyobb romantikus szerzőinknek, így nem meglepő, hogy a német romantika és egyes esetekben a meseirodalom kapcsán is felmerül neve és munkássága.

A kárpátaljai magyar irodalomoktatás is ez előbbi témakör tükrében foglalkozik Hoffmann prózájával.

A korábbi években a 11. osztályos tanulók az irodalom tantárgy keretein belül (ami akkor magába foglalta a magyar- és világirodalmat egyaránt) ismerkedhettek meg Hoffmann nevével és Az arany virágcserep című kisregénnyel. Ma már ez másképp működik, mióta 10. és 11. osztályokban a magyar- és világirodalom az oktatás terén kettévált. S ez utóbbi tekintetében a 2018-ban kiadott O. M. Nyikolenko, O. V. Orlova és L. L. Kovaljova által szerkesztett világirodalom tankönyv (általános közép fokú tanintézetek 10. osztálya számára) használatos az oktatásban Ukrajna Oktatási és Tudományos Minisztériuma ajánlása alapján.

Ezen tankönyv értelmében a romantika témaköre és azon belül a németromantika és E. T. A. Hoffmann munkássága már 10. osztályos tananyag. Ezzel kapcsolatban pedig még egy változás figyelhető meg, míg korábban Az arany virágcserep szerepelt a tantervekben Hoffmann kapcsán, az új tankönyv alapján a német romantika kapcsán tanítani és tanulni javasolt mű A kis Zaches, akit Zinnobernek neveztek, ez azonban nem jelenti azt, hogy egy az idővel jól gazdálkodó tanár ne nyújthatna betekintést Az arany virágcserep világába is.

Az ugyanettől az évtől érvényben lévő általános iskolai tanterv világirodalom (standard profilokra készített) programja szerint az egész romantika korszakára hat tanóra jut, ebbe beletartozik a romantika általános jellemzése, a német romantika, Hoffmann és egy műve, az orosz romantika irodalma, benne két szerzővel, illetve az amerikai romantika és Walt Whitman. Ez meglehetősen kevés időt biztosít az egyes témák külön-külön történő elsajátíttatására, így természetesen a címben megnevezett témára is.

Ez a téma általában megfelelő előkészítés nélkül (amit, mint a fentiekben is kifejtettem az idő szűkössége nem tesz lehetővé) egyébként is nehezebben befogadható, a tanulók a legtöbb esetben nem találnak kapcsolódási pontot a művel, fölöslegesen komplikálnak, sokszor egyenesen értelmetlennek tartják a történetet.

Az alábbiakban a téma gyakorlati feldolgozásaként óravázlatok következnek, ami a német romantika és Hoffmann Az arany virágcserep vonatkozásában mutatnak be lehetséges feldolgozási gyakorlatokat a fent említett probléma enyhítésére, kiküszöbölésére.

10. osztály

Tanítási anyag: E. T. A. Hoffmann: Az arany virágcserep

Óratípus: bevezető óra

Célok:

- *oktatási cél:* A német romantika irodalmának megismerése
- *képzési cél:* A romantikus gondolkodásmód megértése
- *nevelési cél:* kritikus és művészi gondolkodásra való nevelés

Taneszközök: tankönyv, tábla, nyomtatott fotók

Az óra menete

Tartalmi rész	Módszer
I. Szervezés - Az osztály köszöntése- Létszámellenőrzés- Eszközök előkészítése	Élőszó
II. Aktualizálás/Motiváció Egy hosszú, nehéz nap után, amikor tényleg úgy érzitek, hogy semmi nem jön össze, semmi nem a terv szerint halad és úgy érzitek, hogy elegetek van mindenkől, ami körülvesz – nem sikerül egy dolgozat, nevetségessé tetted magad az iskola előtt, stb. – mi az a dolog, ami igazán ki tud szakítani ebből a világból? Mi az, ami boldoggá tesz? Egy személy? Egy tevékenység? Egy hely? Volt-e már arra példa, hogy azt gondoltátok: Én rossz világba, rossz korba születtem? <i>Meghallgatom a tanulók válaszait.</i>	Élőszó

Most pedig arra kérlek titeket, hogy képzeljétek el a következő szituációt: Felnőtt, munkásemberek vagytok, egy nap viszont azzal fogad a főnökötök, hogy bár nagyra értékeli az addigi x évig végzett munkátokat, el kell, hogy bocsásson, mert a munkát ezentúl egy gép fogja végezni. Mit éreztek? Mit tennétek? Hogyan menekülnétek a csalódástól? Talán néhányan arra gondoltok, hogy különböző szerekekkel próbálnátok kilépni a valóságból, és minden bizonnyal a 18-19. Században volt is precedens ilyenre, ám van ennél egy jóval egészségesebb és izgalmasabb módja is annak, hogy valaki átlépje a szürke hétköznapi valóságának határát. Szüleitektől, nagyszüleitektől már biztosan hallottátok a „bezzeg régen”, „régen minden jobb volt”, tipikus romantikus mondatfoszlányokat. S talán mi azt gondoljuk, hogy az idő megszépíti a dolgokat, csak ezért látják ezt így. Mindenesetre nem ez a generáció vágyódik csak vissza a múltba, így volt ez a már említett századokban, a romantika korában is.	
III. Új ismeretanyag átadása/ Jelentésteremtés A következőkben néhány képet mutatok meg nektek Jacques Callot munkái közül, akinek a neve így elsöre valószínűleg nem sokat mond számotokra. Arra kérlek titeket, hogy alkossatok véleményt a képekről, próbáljátok meg meghatározni azok témáját, stílusát, korát. <i>A tanulóktól valószínűleg elhangzik majd, hogy az alkotások rendkívül különösek, némely részlete ijesztő és talán az is, hogy középkori hangulata van a munkáknak. Amennyiben ez nem történik meg magam vetem fel, hogy látnak-e a képeken ilyen vonásokat?</i> Hoffmann neve ismerősen kell, hogy csengjen számotokra, az ő irodalmi gyűjteményének a neve: Fantáziadarabok Callot modorában. Most, hogy már ismeritek Callot munkáit szerintetek mit árul el a munkákról a kötet neve? Mit gondoltok, milyen alkotásokat találnátok a gyűjteményben?	Élőszó

A történetekre is az jellemző, ami a képekre. Mondhatni különösek, és érdekes módon ötvözik a valóság és a fantázia elemeit. Hoffmann számos mesét írt, ami közül néhányat minden bizonnyal ti is jól ismertek, még ha nem is tudjátok, hogy az ő tollából származik. Ilyen például a Diótörő és az Egérkirály, amit úgy gondolom, senkinek nem kell bemutatni. Bár ez a mese nem szerepel a korábban említett gyűjteményben, viszont jó példa arra, hogy elképzeljétek mire is számíhattok, és hogy megértsétek mindez csak mese. A továbbiakban egy, már a gyűjteményben megjelent műről lesz szó. Ez pedig nem más, mint Az arany virágcserep. <i>Röviden ismertetem a mű keletkezése kapcsán tudni érdemes információkat, illetve a mű cselekmény kapcsán annyit, hogy egy egyetemista fiúról szól, az ő kalandjairól, útkereséséről, szerelméről és, hogy ő hogyan találja meg a saját boldogságát.</i> Általában a tanulók nehezen találják meg a kapcsolódási pontot a művel, túl elvontnak tartják, de meglátjátok, nem is olyan különös a történet, mint elsőre tűnik.	
IV. Begyakorlás/ Reflektálás A következő feladatban továbbra szükség lesz a kreativitásotokra és a csapatmunkátokra is, ugyanis a feladatokat nem lesz más, mint felsorolni néhány olyan filmet vagy akár sorozatot, ami két síkon játszódik. Egy valóságos és egy fantasztikus síkon. Illetve meghatározni a két sík jellemzőit, és, hogy a főhős milyen szerepeket tölt be az egyes világokban. <i>Lehetséges válaszok: Avatar, Mátrix, Thor, stb.</i> <i>Amint végeztek a csoportok előadják válaszaikat.</i> <i>Ezt követően még elárulom, hogy Az arany virágcserep is egy ilyen két</i>	Élőszó, Csoportos munka,

<i>síkon, a valóságban és a fantázia világában játszódó mű. A főszereplő is teljesen más emberré válik az egyes síkokban.</i>	
V. Házi feladat • Olvasd el a kisregényt! • Kezdd el megfogalmazni Az arany virágcserep kapcsán azokat a pontokat, amiket a filmek kapcsán is előkerültek.	Élőszó

10. osztály

Tanítási anyag: E. T. A. Hoffmann: Az arany virágcserep (A síkok és a szereplők megismerése)

Óratípus: kombinált típusú óra

Célok:

- *oktatási cél:* Az arany virágcserep és a mű karaktereinek megismerése
- *képzési cél:* jól megformált gondolatok megalkotása
- *nevelési cél:* kritikus és művészi gondolkodásra való nevelés

Taneshközök: tábla, jegyzetfüzet, hangszóró.

Az óra menete

Tartalmi rész	Módszer
I. Szervezés - Az osztály köszöntése- Létszámellenőrzés- Eszközök előkészítése	Élőszó
II. Aktualizálás/Motiváció Az előző órán már volt szó Hoffmann kötetéről és az abban megjelent egyik műről: Az arany virágcserepről. Miközben olvastátok a kisregényt, milyen gondolatok fogalmazódtak meg bennetek? Mennyire volt nehéz ráhangolódni a műre és megérteni azt? Akárhogy is, a mai óra után remélhetőleg nem maradnak kérdések és jobban	Élőszó

megértitek a mű koncepcióját.	
III. Új ismeretanyag átadása/ Jelentésteremtés Az első feladaton már a házi feladat kapcsán elkezdtetek gondolkodni, most pedig csapatban fogalmazzátok meg, Az arany virágcserep egyes síkjainak jellemzőit, az odartartozó karaktereket, a konkrét helyszíneket, esetleges tárgyakat, illetve Anselmus helyét az adott síkon. Két csoportot alakít az osztály, az egyik a valóság, a másik a fantázia síkja kapcsán határozza meg az előbb felsoroltakat. A csoport készítsen egy felsorolásszerű jegyzetet az elhangzott válaszokról. <i>Ez idő alatt a táblára felkerül két pókhálóábra alapja kerül fel a táblára, egy, amely a valóság és még egy, amelyik a fantázia nevet viseli.</i> <i>A feladat végzése közben a következő zene szól a háttérben:</i> https://youtu.be/PXis0PtqdXw <i>Amint a csapatok végeztek egy személyt kijelöl a csoport, aki előadja a megbeszélte válaszokat, s kulcsszavak, mondatok formájában kitölti a pókhálóábrát (az egyes pontok kapcsán el kell mondaniuk, hogy az adott dolog, hely, személy miért tartozik ahhoz a síkhoz).</i> <i>A feladat akkor ér véget, amikor mindkét sík jellemzése elhangzott és felkerült a táblára.</i> <i>A táblára felírtakat a tanulók bejegyezhetik a füzetükbe a későbbiekre való tekintettel.</i> A következő feladathoz marad a csoportbontás. Ám ezúttal Anselmus	Élőszó, Csoportos munka és Szerepjáték

karakterét vesszük gócsó alá. Ismétlésként egy Anselmussal kapcsolatos szöveg kerül felolvasásra, amik segítik a tanulókat a feladat elvégzésében. A csoportok post-it cetliket kapnak, amikre az Anselmusról elhangzott információkat kell, hogy felírják. Adottságoknak, tulajdonságoknak és vágyaknak kell felkerülnie, a csoportok eloszthatják maguk között – és akár csoporton belül is –, hogy ki melyiket jegyzi majd fel.

A szöveg a következő:

Anselmus az 1800-as évek Drezdájában él. Ifjú, arca megnyerő, természete erőteljes. Általános ügyetlenség jellemzi őt a hétköznapi létezésben, vajaskenyere mindig vajas felére esik, játékokban sosem nyer. Öltözéke divatjamúlt, tanáros, de az ifjú sem mozgásban, sem magatartásban nem hasonlít tanáremberre és nem is akar tanár lenni soha. Költői lélek lakozik benne, legjobban szeretet egyedül bolyongani erdőnmezőn, mintegy elszakadva mindentől, ami szűkös életéhez bilincseli, az ilyenkor benne születő képek sokféleségének szemlélése során mindig úgy érzi, hogy megtalálta önmagát, kedve lenne írni mindarról, amit látott, de fél. Áhítozik az igaz szerelemre, ugyanakkor racionális vágyai is vannak, például az, hogy udvari tanácsos vagy titkos titkár legyen, ezek rangos foglalkozások az ő környezetében. Ügyetlenségéből fakadóan úgy hiszi, mindenféle kereszt és nyomorúság elviselésére született. Nyárspolgárnak tartja magát, de nem akar az lenni. Sejtí, hogy létezik egyfajta magasabb rendű élet.

Néha ezeket kérdezi magától:

„Sikerül-e vajon valaha is magamra öltönnöm egy új kabátot, anélkül, hogy már első alkalommal nem ejtsek rá faggyúfoltot, vagy valami rosszul bevert szöggel bele ne szakítsak egy átkozott lyukat? Tudok-e valaha is anélkül köszönni egyudvari tanácsos úrnak vagy egy hölgynek, hogy nagy ívben el ne dobjam magamtól kalapomat, vagy éppen a sima földön el ne csússzak és szégyenszemre hasra ne essek? Vajon miért nem fordult elő egyszer sem, hogy pontos időre odaértem a kollégiumba vagy bárhová, ahová

berendeltek? Mit ért, hogy egy félórával korábban indultam, és oda álltam az ajtó elé, kezem a kilincsre téve, ha mindig történt valami? Ó, jaj, hová lettetek ti, eljövendő boldogságom üdvözítő álmai?”

A diák mértéktartó, de nem veti meg az alkoholt és a gyógybagót sem.

Anselmusnak van tehetsége a kalligráfiához és ügyesen rajzol. Mostanában ajánlották be másolói munkára egy magasrangú titkos tanácsoshoz, nevezetesen Lindhorst levéltároshoz. Azt beszélik, a levéltáros nagyon különös figura. Olyan, mintha nem evilági lenne. Anselmus hozzá készülődik, a rajzait is szeretné megmutatni a levéltárosnak, de fél, hogy nem fog tudni bejutni hozzá, ugyanis korábban is próbálkozott már a látogatással, de arról a borzalomról, ami akkor történt vele, senkinek nem beszélt. Korábban már futólag találkozott a levéltárossal is a Linke-féle fürdőben egy italozós est során, akkor a levéltáros ellátta néhány jó tanáccsal, és adott is neki valamit, ami segítheti őt a szerencsés megérkezésben.

A fogásra felkerül a kabát, - lehetőleg úgy, hogy emberi alakja legyen – majd az egyes cetliket a tanulók felragasztják a kabátra.

Következő gyakorlat:

- Kreatív írás (szóban) – Az arany virágserép szereplői alapján kerül megszervezésre a feladat. A tanulók kapnak egy-egy karaktert, akik szemszögéből el kell mesélniük a történet néhány mondatban

A karakterek a következők:

- -Anselmus, deák
- -Rauerné, jósnő
- Serpentina, Lindhorst legfiatalabb lánya
- Paulmann, tanár
- Heerbrand, lajstromzó, később udvari tanácsos
- Veronika, Paulmann idősebbik lánya

- Franci, Paulmann fiatalabbik lánya - Lindhorst, levéltárnok - Phosphorus, Atlántisz ura - Eckstein, doktor Amennyiben az osztály létszáma engedi, a feladat elvégezhető párban vagy hármas csapatban egy kis csavarral. Mégpedig úgy, hogy míg az egyik tanuló a történet mesélésére készül a másik egy portrét vagy egyéb rajzot készít a megformálni kívánt karakterről. (Ez a megoldás akkor lehet különösen előnyös, ha az osztályban több olyan tanuló van, aki nem szeret „szerepelni” viszont más kreatív módon szívesen kifejezi magát.) A feladat prezentálására való felkészülés közben a háttérben ismét zene szól: https://youtu.be/eeGWTpfx5h8	
IV. Begyakorlás/ Reflektálás - Pletykajáték – a tanulók pletykajáték segítségével összefoglalják Az arany virágcserep tartalmát, mindenki egy-egy mondattal járul hozzá a tartalom megszületéséhez. Az óra összegzéseként a következő kérdés kerül megvitatásra: • Szerintetek hogy lehet, hogy van, aki képes a mű mindkét síkján mozogni és van, aki nem? • Bárki képes lenne a világok közötti átjárásra? Ha igen, miért? Ha nem, miért? • Milyen regényen túli, való életbeli párhuzamot tudtok vonni a művel? (Akár a szereplők gondolkodásmódja alapján) A való életben milyennek titulálnák az egyes karaktereket?	Élőszó
V. Házi feladat Az utolsóelőtti játék (kreatív írás-szóban) alapján válasszatok ki egy	

számotokra szimpatikus karaktert és készítsenek róla egy adatlapot. Tartalmazzon képet (rajzolt vagy nyomtatott), a legfontosabb információkat a szereplőről (családtagok, melyik sík szereplője), illetve, hogy az ő esetében mit szimbolizál az arany virágcserep, azaz mi jelenti szerintetek számára az igazi boldogságot?	Élőszó

10. osztály

Tanítási anyag: E. T. A. Hoffmann: Az arany virágcserep (Atlantisz ész az arany virágcserep)

Óratípus: kombinált típusú óra

Célok:

- *oktatási cél:* Az arany virágcserep és a mű karaktereinek megismerése
- *képzési cél:* jól megformált gondolatok megalkotása
- *nevelési cél:* kritikus és művészi gondolkodásra való nevelés

Taneshközők: tábla, jegyzetfüzet, fogas, kabát, post-it, hangszóró

Az óra menete

Tartalmi rész	Módszer
VI. Szervezés - Az osztály köszöntése- Létszámellenőrzés- Eszközök előkészítése	Élőszó
VII. Aktualizálás/Motiváció Az elmúlt órákon már beszélgettünk kiábrándultságról, a valóság szürkeségéről, a sehova-tartozásról. És, hogy olyankor mit tud az ember	Élőszó

kezdeni magával. Most egy másik filozofikusabb jellegű kérdésem lenne hozzátok. Mi a boldogság? <i>Itt egy általánosabb hangvételű definíciót várok a tanulóktól. Amikor nagyjából sikerült körvonalazni a témát, jön a következő:</i> Számodra mit jelent a boldogság? Ezt megválaszolni már talán egy kicsit nehezebbnek bizonyul, de természetesen felhívom a tanulók figyelmét, hogy nincs rossz válasz, akárcsak az első kérdés esetén.	
VIII. Új ismeretanyag átadása/ Jelentésteremtés Most pedig térjünk vissza Drezdába. Anselmusnak, ahhoz, hogy elnyerje a boldogságot ki kellett állnia, és egyszer csőbe is húzták! Idézzük fel a jelenetsort (9-10 vigília)! Játsszuk el! <i>A szerepek kiosztása után mindenki átgondolja a saját szerepét, de nem túl sokáig, az improvizált mondatok csak izgalmasabbá teszik a jelenetet, fő, hogy a cselekmény alapja megegyezzen.</i> De mi történik ezután? A múltkori házi feladatokat kapcsán már el kellett gondolkodnotok,	Élőszó, Csoportos munka és Szerepjáték

hogy szerintetek az egyes karakterek számára mit is jelent a boldogság.

A következőkben ezt beszéljük meg, mivel mindenki szabadon választhatott karaktert, előfordulhat, hogy több ember választotta ugyanazt, így érdekesebb, ha egy személyhez különböző válaszok születtek.

Amelyik karakter esetleg kimaradt, a rájuk vonatkozó választ ott, helyben beszéljük meg.

Ha már ennyit beszéltünk a boldogságról, a helyre is érdemes lenne kitérni, ami azt szimbolizálja, azaz Atlantiszra.

Képzeljétek el, hogy ti vagytok a történet végén felbukkanó Hoffmann, akinek köszönhetően mindenki megismerhette Anselmus történetét, viszont a befejezés egyelőre rejtély marad számotokra. De ez persze nem hagyja nyugodni a művészt, így megpróbáljátok magatok továbbszőni Anselmus „boldogan, amíg meg nem”-jét, egész pontosan leírni azt a helyet, ahová a főszereplő kerül, miután megszabadult az átoktól.

Tehát:

Hogyan képzelitek el Atlantiszt? Hogy ezt megtudjuk, csoportokban kell dolgoznotok.

Minden csoport adja meg a maga kis leírását arról, hogyan él a képzeletében ez a mesebeli hely, majd egy térképet vagy tájképet rajzoljatok a leírásotok alapján.

Amíg a tanulók dolgoznak, a háttérben halkán zene szól:

<https://youtu.be/ISdHY7WsEJ4>

Amikor végeztek mindenki előadja a maga kis Atlantisz leírását és bemutatja a rajzolt képet.

Képzeljétek el, hogy Lindhorst úgy döntött, hogy nem hagyja tovább kétségek közt a drága író, aki megörökítette történetüket, levelet

címez nektek, amiben a következő áll:

„Nagyságod, mint értesültem róla, tizenegy vigíliában megírta derék vőm, az egykori diák, jelenlegi költő, Anselmus különös kalandjait és most nagyon kínlódik azzal, hogy az utolsó, a tizenkettedik vigíliában elmondjon egyet-mást boldog életéről Atlantiszban, ahová leányommal együtt elköltözött szép lovagi birtokomra. Noha nem szívesen látom, hogy igazi lényemet elárulta olvasóiknak, ez ugyanis titkos levéltárosi szolgálatomban ezernyi kellemetlenséget okozhat nekem, sőt a kollégiumban még majd alkalmat ad annak a kérdésnek a megvitatására, hogy egy szalamandra jogilag és kötelező következményekkel miképpen léphet eskütétellel járó állami szolgálatba, és egyáltalán mennyiben lehet komoly ügyeket rábízni, hiszen Gabalis és Swedenborg szerint az elemi szellemekben nem lehet bízni... tekintet nélkül arra, hogy most már legjobb barátaim ki fognak térni ölelésem elől attól félve, hogy hirtelen jókedvemben majd villámok pattannak ki belőlem és tönkreteszem frizurájukat és vasárnapi frakkjukat... tekintet nélkül mindezekre azt mondom, segíteni akarok nagyságodnak a mű befejezésében, mert sok jó foglaltatik benne rólam és kedves asszonylányomról (szeretném, ha már a másik kettőtől is megszabadulnék). Ha tehát meg akarja írni a tizenkettedik vigíliát, kérem, ereszkedjék le átkos ötödik emeletéről, hagyja el szobáckáját és jöjjön el hozzám. A már ismert két pálmaszobában megtalálja a szükséges írószereket és akkor kevés szóval híriül adhatja olvasóinak, mit látott, s ez jobb lesz önnek, mint az olyan élet hosszadalmas leírása, amelyet ön csak hallomásból ismer.

Nagyságodnak maradok alázatos tisztelettel

Lindhorst Szalamandra

p. t. királyi titkos levéltáros.”

Nos, kis Hoffmann csapatok, éltek a lehetőséggel?

Amennyiben igen, lássuk hogy és, hol alakul Anselmus és

Serpentina sorsa?!

Felébredve az álomból, inganak és ringanak s titokzatosan suttognak a csodákról, amelyeket messze távolból hangzó hárfahangok hirdetnek! A falakról leválik az azúrkétség és könnyű ködként hömpölyög fel s alá, de vakító sugarak lövellnek át a párán, amely a gyermeki jókedv ujjongásával kavargó, forog, felemelkedik a pálmafák koronája felett ívelő mérhetetlen magasságba. De egyre vakítóbban halmozódnak egymásra a sugarak, amíg a tiszta napfényben ki nem tárul a végeláthatatlan liget, ahol megpillantottam Anselmust. Ragyogó jácintok, tulipánok, rózsák emelik fel szép fejüket, és illatuk bűbajos hangokon szól a boldog ifjúhoz: „Sétálj, sétálj csak közöttünk, kedves, ki megérintsz bennünket... a mi illatunk a szerelem vágyakozása... mi szeretünk téged s mindörökre a tiéd vagyunk! A ragyogó sugarak arany árnyalatokban izzanak: mi tűz vagyunk, a szerelem lobbantott fel bennünket! Az illat a vágyakozás, a tűz a megkívánás, és vajon nem lakozunk-e a te kebledben? Hiszen a tiéd vagyunk!” Zizegnek és susognak a sötét bokrok... a magas fák: „Jöjj hozzánk! Te boldog... te szeretett kedvesünk! A tűz a megkívánás, de a mi hús árnyékunk a remény! Szeretettel susogjuk körül a fejedet, mert megérintsz bennünket, mert szerelem lakozik szívedben.” A források és patakok csörgedeznek és bugyognak: „Kedves, ne siess oly gyorsan tova, nézz bele kristályunkba... a te képed lakik bennünk, szeretjük és megőrizzük, mert te megértettél bennünket!” Ujjongó kórusban csicseregnek és énekelnek a tarka madarak: „Hallgasd dalunkat, hallgasd dalunkat, mi vagyunk az öröm, a gyönyörűség, a szerelem mámora!” De Anselmus vágyakozva néz a pompás templom felé, amely a távolban emelkedik. A mesterséges oszlopok fáknak, az oszlopfők és az oromzat akantuszleveleknek látszanak, amelyek csodálatos díszítménnyé fonódnak össze. Anselmus a templom felé lépked, mély gyönyörűséggel szemléli a tarka márványt, a csodálatos mohás lépcsőket. „Ó, nem - kiáltja mintegy a gyönyörűség túláradásában. - Ő nincs már messze!” Ekkor kilép a templomból a

<i>bájos, gyönyörű Serpentina, hozza az arany virágcserepet, amelyből csodaszép liliom fakadt. Végtelen vágyakozás, kimondhatatlan gyönyörűség izzik üdvösséges szemében, így tekint Anselmusra, szólván: „Ó, kedvesem! A liliom kibontotta kelyhét... beteljesedett a legnagyobb gyönyör; lehet-e üdvösség, mely hasonlatos a mienkhez?” Anselmus izzó vágyódás áhítatával megöleli... a liliom lobogó sugarakban ég a feje fölött. És hangosabban susognak és ringanak a bokrok és a fák, s tisztábban és örvendezőbben ujjonganak a források... a madarak... tarka rovarok táncolnak a levegő kavargásában... vidám, örvendező, ujjongó nyüzsgés a levegőben... a vizekben... a földön a szerelem üli ünnepét. A bokrokon mindenütt fény villan át... a földből, mint szikrázó szemek gyémántok kukkantanak ki... a forrásokból magasra szökik a vízszugár... csodás illatok lengnek mámorító szárnycsapásokkal... az elemi őszellemek ezek, amint hódolnak a liliom előtt, és Anselmus boldogságát hirdetik. Ekkor Anselmus, a megdicsőülés sugárfényében, felemeli fejét. Pillantás? Szavak? Vagy ének ez? Érthetően hangzik: „Serpentina! beléd vetett hitem, szerelmem feltárta előttem a természet legmélyebb titkát! Elhoztad nekem a liliomot, amely az aranyból, a föld őszerejéből fakadt, mielőtt még Phosphorus fellobbantotta a gondolatot... ő minden lény szent összhangjának felismerése, és ebben a felismerésben élek mindörökre a legnagyobb boldogságban. Igen, szerencsés vagyok, mert megismertem a legnagyobb boldogságot... mindörökre szeretlek, ó, Serpentina!... Soha el nem halványodnak a liliom aranyugara, mert miként a hit és a szerelem, a felismerés is örök!”</i>	
IX. Begyakorlás/ Reflektálás • Mennyiben tért el az általatok elképzelt Atlantisz attól, amit Hoffmann ábrázolt? Fogalmazzátok meg a különbségeket, egyezéseket? • Mi a helyzet Anselmus sorsával? Mít gondoltok, megérte kiállnia a megpróbáltatásokat és kitartania Serpentina	Élőszó

mellett? • Választhatta volna a „könnyebb utat”, ha Veronika szerelmét fogadja el. Akkor is elérte volna ezt a szintű boldogságot?	
X. Házi feladat Alkossátok meg a saját Atlantiszotokat! Írd le, hol van ez a hely, hogy lehet eljutni, mit lehet itt csinálni, ha épp a szürke hétköznapiak terhe nyomaszt, és ki akarsz szakadni ebből a világból? Mi a te álomvilágod szimbóluma, mi a te arany virágcsereped?	Élőszó

ÖSSZEFOGLALÁS

Jelen munkában a 19. század irodalmával, s annak egyik kiemelkedő alkotójával foglalkoztam, E. T. A. Hoffmann életét és munkásságát tanulmányoztam. A szerző a német romantika egyik különleges színfoltja, úgy stílusban, mint témaválasztás tekintetében. Az ő személyében olyan művészre ismerhetünk, akinek alkotásaiból egyértelműen kivehetőek a romantika jegyei, talán azon olvasók számára is, akik korábban nem találkoztak a szerző nevével.

Ebből a szempontból is került elemzésre a romantika korának sajátosságain és Hoffmann életútján túl, a szerző egyik legismertebb kisregénye, Az arany virágcserep, mely mű kiválóan ötvözi a fantasztikumot és realitás síkját. Műfaját tekintve meséről is beszélhetünk, azon belül pedig egészen pontosan a tündérmese jegyeit vélhetjük felfedezni a műben. A mű egyébként a Fantáziadarabok Callot modorában c. gyűjtemény harmadik kiadásában jelent meg.

A továbbiakban szó van még a mű főhőséről, Anselmusról, illetve a történet más karaktereinek rá gyakorolt hatásáról. Kifejtésre kerül Anselmus személyének kettőssége. A realitás síkján egy átlagos nyárspolgári létbe kényszerült fiúról van szó, láthatjuk, hogy mégis ügyetlen, s a világ normáiba teljes beilleszkedésre képtelen. Érti saját magáról, hogy rossz világba született, ahol költői énje kalitkába kényszerül, mígnem meg nem találja a boldogságához vezető utat. A főhőst mindkét világ csábítja, a valóság síkja is szép pályát biztosít számára a maga keretein belül, továbbá szerelem tekintetében is párta találna Veronika személyében, de szabadságot és boldogságot mégis csak Atlantisz költői keretei között találhat Serpentina mellett, nem egyszerű az oda vezető út.

A mű gyönyörűen fejezi ki a romantikát jellemző elvágódást, a menekülni vágyást a nyárspolgári lét szűkre szabott társadalmi normái elől, a képzeletet korlátozó valóságból. Az ilyen értelemben vett szabadság volt az „arany virágcserep” a kor zsenije számára.

A mű továbbá Hoffmann életútjára is reflektál, hiszen az ő számára sem volt idegen a hivatalnoki munkavégzés, de kiteljesedést csakis az alkotás jelentett számára. Közel állt a szívéhez a zene, az irodalom, a színház, a grafika, mindegyik művészeti ágazatban kamatoztatta is tehetségét rövid élete alatt.

Dolgozatom gyakorlati részében az óravázlatok megszerkesztésére került sor, amik összeállítása kapcsán arra törekedtem, hogy a tanulók kreatív módszerek alkalmazásának segítségével még közelebb kerüljenek a sok esetben pusztán nyers információt tartalmazó

tananyaghoz. A tanulók sok esetben nem értik a művet, kreatív módszerek segítségével talán könnyebben nyerhetnek betekintést a német romantika világába, E. T. A. Hoffmann munkásságába, Az arany virágcserep varázslatos birodalmába.

FORRÁSJEGYZÉK

Augustyn, Brian D., et al. 2017. Relational spirituality: An attachment-based model of spiritual development and psychological well-being. *Psychology of Religion and Spirituality* 9/2:197–208.

Bebesi György 2005: A klasszikus ipari forradalom és társadalmi hatása. In: Bebesi György szerk., *A hosszú 19. század rövid története*, Comenius Bt., Pécs. 15-33.

Bloch, E. (1988). *The Utopian Function of Art and Literature: Selected Essays* (1974, J. Zipes and F. Mecklenburg Trans.). Cambridge, Massachusetts: MIT Press.

Brown Hilda Meldrum 2006: E. T. A. Hoffmann and the Serapiontic Principle Critique and Creativity. Amerikai Egyesült Államok: Camden House.

Edward Young 1759: *Conjectures on Original Composition*. In a letter to the author of Sir Charles Grandison. London.

Eged Bertalan 2019: Az irónia jelensége E.T.A. Hoffmann Az arany virágcserep című elbeszélésében - állandó tekintettel Søren Kierkegaardra https://www.academia.edu/39102162/Az_ir%C3%B3nia_jelens%C3%A9ge_E_T_A_Hoffmann_eszt%C3%A9tik%C3%A1j%C3%A1ban_%C3%A1lland%C3%B3_tekintettel_S%C3%B8ren_Kierkegaardra (2022.05.06)

Filozófiatörténet általános bölcészeknek. Boros János, Lendvai L. Ferenc (szerk.). Áron László, Boros János, Garai Zsolt, Kelemen János, Lendvai L. Ferenc, Orbán Jolán, Steiger Kornél szövegeivel. 2007

http://mmi.elte.hu/szabadbolcseszett/mmi.elte.hu/szabadbolcseszett/index84a7.html?option=com_tanelem&id_tanelem=290&tip=0 (2022.05.06)

Grobe Horst 2008: E. T. A. Hoffmann *Der goldne Topf*. Hollfeld: Bange Verlag.

Hegedüs Géza 1994: *Világirodalmi arcképmások I-II*. Budapest: Trezor Kiadó.

Herwert-Thayer Harvey W. 1941: Hoffmann's Approach to Literature. *The Germanic Review: Literature, Culture, Theory*. 16. évf. 1. sz. / 1941, 60-67.

Hoffmann E. T. A. 1941: Az arany virágcserep (Fordította: Horváth Zoltán 1992)
Budapest: Sós Antikvárium.

Hoffmann E. T. A. 1941: Az arany virágcserep (Fordította: Horváth Géza 2016)
Budapest: Helikon Kiadó.

Hoffmann E. T. A. 1992: The Golden Pot and Other Tales. New York: Oxford
University Press (Fordította: Ritchie Robertson)

Kaiser Gerhard R 1988: E. T. A. Hoffmann. Stuttgart: Verlag J.B. Metzler.

Lovizer Lilla: Figuralitás, intertextualitás és szubjektivitás E. T. A. Hoffmann Az arany
virágcserep című művében : [http://www.complit.u-szeged.hu/szokoz/wp-
content/uploads/2020/12/2_Sz%C3%B6vegek-k%C3%B6z%C3%B6tt-Lovizer-Lilla-
E.-T.-A.-Hoffmann.pdf](http://www.complit.u-szeged.hu/szokoz/wp-content/uploads/2020/12/2_Sz%C3%B6vegek-k%C3%B6z%C3%B6tt-Lovizer-Lilla-E.-T.-A.-Hoffmann.pdf) (2022.05.06)

Lubkoll Christine – Neumeyer Harald 2015: E. T. A. Hoffmann Handbuch Leben –
Werk – Wirkung. Stuttgart: Verlag J.B. Metzler.

McGlathery James M. 1976: E. T. A. Hoffmann Today: An Editorial Preface. The
Journal of English and Germanic Philology. 75.évsz. 4.sz. / 1976, 473-476.

Mihályi Csilla 2020: E. T. A. Hoffmann és Franz Kafka: Strukturális rokonság a
romantika jegyében? Filológiai közlöny. 64. évf. 4. sz. / 2020 87-99.

Neubauer Martin 2008: E.T.A. Hoffmann Der goldne Topf. Lektüreschlüssel für
Schüler. Stuttgart: Verlag Philipp Reclam jun.

O. M. Nyikolenko, O. V. Orlova, L. L. Kovaljova 2018: Világirodalom (standard szint)
Tankönyv a magyar oktatási nyelvű általános középfokú tanintézetek 10. Osztálya
számára. Lemberg: Szvit kiadó.

Orosz Magdolna 2021: Hibrid világok, (át)változások: variációk fantasztikumra.
Filológiai Közöly. 67. évf. 1. sz. / 202, 21-41.

Pascal Roy 1959: The German Sturm und Drang. Manchester: Manchester University
Press.

Pascal Roy 1952: The „Sturm und Drang” Movement. The Modern Language Review. 47. évf. 2. sz. / 1952, 129-151.

Sahlin, J. C. (1977). Selected Letters of E. T. A. Hoffmann. Chicago: Chicago UP.

Scullion Val, Treby Marion (2020): The Romantic Context of E. T. A. Hoffmann's Fairy Tales, The Golden Pot, The Strange Child and The Nutcracker and the Mouse King. English Language and Literature Studies. 10.évf. 2.sz. / 2020, 40-52.

Smith Audley L. 1939: Richard Hurd's Letters on Chivalry and Romance. ELH. 6. évf 1. sz. /1939, 58-81.

Stone Peters Diana 1973: The Dream as Bridge in the Works of E. T. A. Hoffmann. Oxford German Studies. 25. évf. 1. sz. / 1973, 60-85.

Szerb Antal 1941: A világirodalom története. Budapest: Révai Kiadó

Székesi Dóra 2012: Emberkép Diderot természetfilozófiájában. Szeged: Szegedi Tudományegyetem Irodalomtudományi Doktori Iskola

Tanmenet – Világirodalom, 10. Osztály:

<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-10-11-klas/2018-2019/06/25062018zarublit-10-11-riven-standartu-2.doc> (2022.05.06.)

Turóczi-Trostler József 1956: Vörösmarty mai szemmel I. Filológiai Közlöny. 2. évf. 1-2. sz. / 1956, 1-17.

Vass Judit: Irodalom online 10. osztály <https://vassjudit.hu/category/tanari-segedanyagok/irodalom/10-evfolyam/>

Warner, M. (2012). Stranger Magic: Charmed States and the Arabian Nights. London: Harvard University Press. <https://doi.org/10.4159/harvard.9780674065079>

Zipser, J. (2012). Fairy Tales and the Art of Subversion (2nd ed.). London: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203805251>

Zlinszky Aladár 1941: Petőfi és a zseni-elmélet. Értekezések a nyelv- és széptudományi osztály köréből. Budapest: Magyar Tudományos Akadémia.

Internetes források:

Romanticism, <https://www.britannica.com/art/Romanticism> (2022.05.06)

Industrial Revolution Leading to the Romantic Movement,
<https://lawaspect.com/industrial-revolution-leading-romantic-movement/> (2022.05.06)

РЕЗЮМЕ

У цій роботі я розглядала літературу 19 століття та одного з її видатних творців: Е. Т. А. Гофмана, і вивчала його творчість. Автор утворює один із особливих кольорів німецького романтизму як за стилем, так і за вибором сюжету. У своїй особі він, як правило, літературний діяч, у творах якого чітко простежуються ознаки романтики, можливо, навіть для читачів, які раніше не стикалися з ім'ям автора.

Окрім особливостей епохи романтизму та життя Гофмана, один із найвідоміших романів автора «Золотий горнець» — це розповідь, яка ідеально поєднує фантастику та реальність. За жанром можна говорити про казку, так би мовити. До речі, твір знаходиться в третьому виданні його збірки «Фантазії в манері Калло».

Головний герой твору Анзельм та вплив інших персонажів повісті також обговорюються нижче. Пояснюється подвійність особи Анзельмуса, у реальному світі, хоча він і є хлопчиком, змушеним вести звичайне життя на шампурах, ми бачимо, що він незграбний і не в змозі повністю інтегруватися в норми світу. Він відчуває себе народженим у поганому світі, де його поетичне «я» загнано в клітку, поки не знайде шлях до свого щастя. І хоча ворота на обидва шляхи відкриті для головного героя, реальний світ забезпечує йому прекрасну кар'єру всередині нього й пару кохання до Вероніки, але справжнє щастя він знаходить лише в поетичній свободі Атлантиди із Серпентиною.

При всьому цьому вона виражає основну проблему художнього існування романтики, прагнення втекти від цього сірого, скошеного громадянського світу, обмежень творчості. Свобода в цьому сенсі була «золотим вазоном» для геніїв того часу.

Робота також відображає кар'єру Гофмана, оскільки його життя було на початку юридичної кар'єри, але зрештою він досяг успіху в театрі та мистецтві.

У практичній частині моєї дипломної роботи були складені конспекти уроків, які я намагалася ще ближче наблизити учнів до навчальної програми, яка в багатьох випадках містить лише необроблену інформацію, використовуючи творчі методи та усунувши проблему, яку студенти не розуміють. легше працювати. Отримати уявлення про світ німецького романтизму, таким чином зрозумівши концепцію творчості Е. Т. А. Гофмана та отримавши уявлення про світ Анзельма у «Золотому горнеці» з цими знаннями.

Ім'я користувача:
Моца Андрій Андрійович

ID перевірки:
1011136553

Дата перевірки:
10.05.2022 23:45:21 EEST

Тип перевірки:
Doc vs Internet + Library

Дата звіту:
11.05.2022 18:52:54 EEST

ID користувача:
100006701

Назва документа: Varga Adrienn_Magyar_Szakdolgozat_2022

Кількість сторінок: 54 Кількість слів: 12029 Кількість символів: 88776 Розмір файлу: 906.11 KB ID файлу: 1011033718

10.6% Схожість

Найбільша схожість: 8.21% з Інтернет-джерелом (<https://mek.oszk.hu/01200/01265/01265.rtf>)

9.08% Джерела з Інтернету

58

Сторінка 56

1.7% Джерела з Бібліотеки

128

Сторінка 56

0% Цитат

Вилучення цитат вимкнене

Вилучення списку бібліографічних посилань вимкнене

0% Вилучень

Немає вилучених джерел

Модифікації

Виявлено модифікації тексту. Детальна інформація доступна в онлайн-звіті.

Замінені символи

4

ЗАТВЕРДЖЕНО
Вченою радою ЗУІ
Протокол № „3” від „27” квітня 2021 р.
Ф-КДМ-2

Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II

Кафедра Філологія

Реєстраційний № _____

Кваліфікаційна робота

**РОМАНТИЧНІ РИСИ В КОРОТКОМУ РОМАНІ Е. Т. А ГОФМАНА
”ЗОЛОТИЙ ГОРНЕЦЬ”. МОЖЛИВІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ ТВОРУ
НА УРОКАХ УГОРСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ**

ВАРГА АДРІЕН АТІЛІВНА

Студентка IV-го курсу

Освітня програма: 014 Середня освіта (Мова і література угорська)

Ступінь вищої освіти: бакалавр

Тема затверджена Вченою радою ЗУІ

Протокол № 2 / 31 березня 2022 року

Науковий керівник: _____ **Мовнуш Дора Шандорівна**

асистент

Завідувач кафедру: _____ **Бергсасі Аніко Ференцівна**

доктор габлітований, професор

Робота захищена на оцінку _____, «__» _____ 2022 року

Протокол № _____ / 2022

ЗАТВЕРДЖЕНО
Вченою радою ЗУІ
Протокол № „3” від „27” квітня 2021 р.
Ф-КДМ-2

Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II

Кафедра Філологія

Кваліфікаційна робота

**РОМАНТИЧНІ РИСИ В КОРОТКОМУ РОМАНІ Е. Т. А ГОФМАНА
”ЗОЛОТИЙ ГОРНЕЦЬ”. МОЖЛИВІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ ТВОРУ
НА УРОКАХ УГОРСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ**

Ступінь вищої освіти: бакалавр

Виконала: студентка IV-го курсу

Варга Адрієн Аттілівна

Освітня програма: 014 Середня освіта (Мова і література угорська)

Науковий керівник: **Мовнуш Дора Шандорівна**

асистент

Рецензент: **Кейс Маргарета Юрївна**

кандидат наук, доцент

Берегове
2022

ЗАТВЕРДЖЕНО
Вченою радою ЗУІ
Протокол № „3” від „27” квітня 2021 р.
Ф-КДМ-2

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola

Filológia Tanszék

**ROMANTIKUS VONÁSOK A E. T. A. HOFFMANN AZ ARANY
VIRÁGCSERÉP C. KISREGÉNYÉBEN. A MŰ
FELDOLGOZHATÓSÁGA AZ IRODALOMOKTATÁSBAN**

Szakedolgozat

Képzési szint: alapképzés

Készítette: Varga Adrienn

IV. évfolyamos hallgató

Képzési program: 014 Középfokú oktatás (Magyar nyelv és irodalom)

Témavezető: Mónus Dóra

tanársegéd

Recenzens: Dr. Kész Margit

kandidátus, docens

Beregszász – 2022

ЗМІСТ

ВСТУП	6
Предмет і мета роботи	6
Огляд літератури	7
I. Про романтику	9
1.1. Попередня романтика	9
1.2. Ідеал романтики, її розвиток	10
1.3. Поява романтики в літературі та культ генія	12
1.4. Німецький передроманс, або покоління Sturm und Drang	13
1.5. Подальша епоха німецького романтизму	14
II. Кар'єрний імідж Е. Т. А. Гофмана	16
2.1. Життя	16
2.2. Гофман в літературі	18
2.3. Загробне життя Гофмана	21
III. Золотий вазон	23
3.1. Походження	23
3.2. Структура	24
3.3. Особа Ансельма, його стосунки з іншими персонажами	25
3.4. Золотий вазон, або сучасна казка	26
IV. Опрацювання короткого роману Е. Т. А. Гофмана «Золотий горщик» у літературній освіті	29
ВИСНОВОК	48
СПИСОК РЕСУРСІВ	50
РЕЗЮМЕ	54

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETÉS	6
A munka tárgya és célja	6
A szakirodalom áttekintése	7
I. A romantikáról	9
1.1. A romantika előzményei	9
1.2. A romantika eszménye, annak alakulása	10
1.3. A romantika megjelenése az irodalomban és a zsenikultusz	12
1.4. A német preromantika, avagy a Sturm und Drang nemzedéke	13
1.5. A német romantika további korszakolása	14
II. E. T. A. Hoffmann pályaképe	16
2.1. Élete	16
2.2. Hoffmann az irodalomban	18
2.3. Hoffmann utóélete	21
III. Az arany virágcserep	23
3.1. Keletkezése	23
3.2. Szerkezete	24
3.3. Anselmus személye, más karakterekkel való kapcsolata	25
3.4. Az arany virágcserep, avagy a modern tündérmese	26
IV. E. T. A. Hoffmann Az arany virágcserep című kisregényének feldolgozása az irodalomoktatásban	29
ÖSSZEFOGLALÁS	48
FORRÁSJEGYZÉK	50
РЕЗЮМЕ	54

BEVEZETÉS

A 18. és 19. század határa, a romantika virágkora – kétség kívül a német irodalom legkiemelkedőbb pontjainak egyike. Nem véletlen, hogy sok, akkoriban született műalkotás máig a köztudatban maradt. A kor tekintélyét megalapozták a tehetségüket időről-időre megcsillantó festők, zeneszerzők és természetesen írók, költők is. Német nyelvterületen a teljesség igénye nélkül említve néhány szerzőt, kiemelkedik Hölderlin, a Schegel fivérek, Novalis, Kleist és E.T.A. Hoffmann munkássága is.

E. T. A. Hoffmann, a kezdetekben a nyárspolgári pályán elhelyezkedő szerző, később teret engedett életében a művészetnek, köztük az irodalomnak is, melyben a német romantika megkerülhetetlen alakjává vált fantasztikummal átszótt alkotásainak köszönhetően. Ennek következtében számos Hoffmann életét és munkásságát feldolgozó tanulmány született, főként német nyelven, de magyar nyelvű tanulmányok is foglalkoznak a szerző életével és munkásságával.

Hoffmann a képzelet szövevényes köntösébe öltöztetve mutat meg örökérvényű igazságokat, melyeket a valóság mezején vándorló olvasó örömmel fejtegethet, ha nyitott a szerző különleges stílusára. Hisz a minket körülölelő világnak és társadalomnak, mint ahogyan az akkorinak is, középpontja ma is az ember. Ilyen és ehhez hasonló aforizmák az irodalomban szép számmal fellelhetőek. Véleményem szerint, épp ezért fontos az ezek felismerésére és megértésére való készség elsajátítása, s mi erre a legalkalmasabb szintér, ha nem az irodalomóra, ahol a cél épp az, hogy a tanulók értelmezni tudják az egyes műveket, gazdagodva általuk.

A munka tárgya és célja

Munkám E. T. A. Hoffmann munkásságát tanulmányozza, azon belül is méltán elismert és híres kisregényét, Az arany virágcserepet a romantika jegyeinek tükrében. Továbbá az említett mű irodalomtatásban történő feldolgozási lehetőségeit. Ukrajna, így Kárpátalja magyar tannyelvű intézményeiben a világirodalom órákon a tanulóknak lehetőségük van

tizedik osztályban megismerni a romantika korszakát, ezen belül Hoffmann munkásságát és egy művét, mindezen azonban körülbelül két tanóra áll a rendelkezésükre.

Az órák megtervezésében és levezetésében nyújt segítséget a tanárok számára a tanterv és az ehhez igazodó tankönyvek is, ám mindezek ellenére, ahhoz, hogy egy pedagógus megfelelően átadja ezeket az információkat (legyen szó az említett Hoffmann munkásságáról) önmagának is gazdag háttérismeretekkel kell rendelkeznie a témakörben, amit egyedül csak a tankönyv nem képes minden esetben biztosítani.

Munkám négy részből áll, az első a romantika, azon belül is a német romantika kialakulását és jellegzetességeit taglalja, kitérve a korban igen meghatározó zsenikultuszra, illetve a Sturm und Drang mozgalomra. A következő második rész, E. T. A. Hoffmannra fókuszál, az ő életútjára, az irodalomban betöltött szerepére, utóéletére. A harmadik rész maga a mű, Az arany virágcserep tanulmányozásáról szól, annak keletkezése, szerkezete, illetve a főhős, Anselmus karakterének tekintetében. Az utolsó rész pedig az alkotás az irodalomoktatásban való megjelenítésével foglalkozik. Arra világít rá a fejezet, hogyan történik, történhet a szerző életútjának és művének iskolai keretek között folytatott tanítása. Továbbá három – a megfelelő osztályba tervezett – óravázlat segítségével illusztrálom a kisregény irodalomórán (osztálytermi körülmények között is lebonyolítható) lehetséges kreatív feldolgozási módjait.

Tehát munkám célja ismertetni, milyen helyet foglal el Hoffmann az irodalomban, illetve egyik legismertebb alkotásának – egész pontosan Az arany virágcserepnek – oktatási lehetőségeinek feltérképezése gyakorlati feladatokkal kiegészítve az ide kapcsolódó ismeretanyagot.

A szakirodalom áttekintése

Mielőtt belekezdtem dolgozatom megírásába részletesen megismerkedtem a romantika korával, E. T. A. Hoffmann életútjával, s Az arany virágcsereppel (Bebesi 2005, Lubkoll & Neumeyer 2015, Turóczy-Trostler 1956, Stone Peters 1947, Bange Verlag 2008, Szerb 1973 stb.), ezzel megalapozva a szerzővel és munkásságával kapcsolatos általános ismereteimet, továbbá az általánosan érvényben lévő középiskolai világirodalom tantervet tanulmányoztam.

Hasonlóképpen jártam el a dolgozat szempontjából releváns tankönyvvel is (Nyikolenko, [Orlova](#), Kovaljova 2018), erre a későbbiekben született óravázlatok miatt volt szükség.

Ezt követően az áttekintett elemzések, publikációk és tanulmányok alapján egy átfogó irodalmi áttekintést készítettem.

I. A ROMANTIKÁRÓL

A 18. század vége szellemi, irodalmi és művészeti áttörést hozott Európa szerte, s erre az időszakra a romantika korának kezdeteként hivatkozunk. A felvilágosodás eszméje, a tudás és megismerni vágyás az ész mindenhatóságát hirdeti. Új megközelítést nyer az ember-természet kapcsolat, ami új perspektívába helyezi az embert, aki már csak kicsiny pont a végtelen világban. Ennek az embernek pedig nem marad más értéke, mint az ész. Ezen tény köré épül a felvilágosodás filozófiája, illetve szabadság iránti rajongás köré. A szabadság titka pedig abban a felismerésben rejlik, hogy a pusztán ész képessé tesz a világmindenség megismerésére. Ennek izgalma hatja át az emberek mindennapjait. Majd ez az ésszerűség, a kimértség adott táptalajt a klasszicizmusnak, a fegyelem ész szabályozottság korstílusának. Bár látszólag a fent említett romantika és a klasszicizmus nagyon távol állnak egymástól, a felvilágosodás alapozta meg a romantikát, hisz annak felszabadító ereje nélkül, az ember önmagára való figyelése nélkül a romantika sem jöhetett volna létre. Ám még így is egy törést tapasztalhatunk a két korstílus között.

De mi is váltotta ki ezt az úgynevezett törést?

1.1. A romantika előzményei

Ha megkérdeznénk egy középiskolást arról, hogy mi az, ami a romantika korára a leginkább jellemző, biztosan elhangzana válaszként a kiábrándultság. De tulajdonképpen miből volt kiábrándulva a 18-19. század embere?

Vannak a történelemnek olyan mozzanatai, amelyek gyökeresen megváltoztatják a világot és a benne élő embereket, azok gondolkodásmódját. Ilyen nagymértékű változásról beszélünk az ipari forradalom esetében is. Ahogy azt neve is sejteti egy rendkívüli iparosodási folyamatról van szó a 18. század második fele és a 19. század között, ez a világszerte jelentkező folyamat Nagy-Britanniából indul. Az innovációk sora lehetővé tette az új technológiák és gyártási folyamatok megjelenését.

Az említetteknek köszönhetően az ipari forradalom vitathatatlanul jelentős demográfiai változásokat idézett elő, s a nagy ipari fejlődéseket megelőző korhoz képest megváltozott a népesség berendezkedési struktúrája. Új városok és új társadalmi rétegek jöttek létre. Megszületik a feltörekvő középosztály (Bebesi, 2005). Nem történik ez másképp Párizsban sem, ahol (leginkább a polgárság körében) nagymértékben terjedtek a

9

felvilágosodás eszméi, gazdasági, kulturális és politikai egyenjogúság elérésére volt a cél. Az egyenjogúság szellemiségében megkérdőjelezték az abszolutizmus jogszerűségét. S a királyi udvar szükségtelenül fényűző életvitele csődbe dönti az államot. XVI. Lajos király további intézkedései vezetnek a Bastille ostromához, mely a francia forradalom kitörését, az önkényuralom végét is jelenti.

A Franciaországban történt események mintájára Európa-szerte forradalomhullám indul el, néhány országban ez összefonódott az idegen hatalmak elnyomása elleni megnyilvánulásokkal a szintén felvilágosodás által hirdetett független és szabad nemzet eszményeként.

A forradalom következményei megváltoztatták az emberek gondolkodásmódját. A polgárok, látva, hogy egy örökkévalónak hitt társadalmi és gazdasági rend, a politikai intézmények és még a szentnek és sérthetetlennek vélt egyház is egy szempillantás alatt összeomolhat, elvesztették a felvilágosodás optimizmusát. Egy ezeréves rend bomlott meg, ami egyfajta félelmet, bizalmatlanságot hozott magával, a már korábban emlegetett kiábrándultság fő oka is ebben keresendő.

Ez az egyetemes megrendülés valóban súlyos teherként nehezedett a társadalom egészére. S bár a régmúlt idők biztonságát szerették volna az emberek magukénak tudni, az – éppenséggel megszüntetni kívánt – feudális rendszer visszaállítása nélkül ez nem történhetett meg (Turóczi-Trostler 1956)

1.2. A romantika eszménye, annak alakulása

Turóczi-Trostler József Vörösmarty mai szemmel c. munkájában a romantikát megelőző események társadalomra gyakorolt hatása mellett felhívja a figyelmet arra, hogy, a nemzeti történelem megújulásának egyik forrásában, a népköltészetben tetten érhető nemzeti múltat és kultúrát, ezek nemzeti értékét, összetartó erejét nem a romantika ideológusai és költői kezdik el először fejtegetni, hanem még a felvilágosodás korának gondolkodói. Már akkor is körvonalazódott az az irracionális csoda, ami átítatja a romantika esztétikáját, ám akkor ez még nem nyerhetett teret, hiszen nem illett bele a tökéletesre törekvő kor összhangjának és szabályosságának ideáljába, a klasszicista művészetbe (Turóczi-Trostler 1956).

A romantika irányzata a klasszicizmust váltja, a nemzettudat kialakulásnak időszakaként is értelmezhető. A reáliákból való kiábrándultságon kívül a természethez való szoros kötődés, az érzelem előtérbe helyezése az értelemmel szemben, az „én” keresés, az

10

individualizmus is jellemzi ezt vitathatatlan jelentőséggel bíró művelődéstörténeti korszakot. A romantikus főhős sokszor egy meg nem értett zseni, vagy legalábbis rendkívüli képességekkel bíró, kivételes személyiség. A művészeket elkezdi foglalkoztatni a zseni jellege, s elkezd uralkodni az új művészi szemlélet. Ennek értelmében az alkotó személyének, tehát a zseni kibontakozásának és szabadságának biztosítása fontosabb, mint a hagyományos formalításokhoz és szabályokhoz való ragaszkodás.

De a művésztől eltekintve, az egyszerű polgárság számára miért is vált hirtelen olyan kedvessé a természet, magasztossá a pusztai emberi erő és a kétkezi munka? Miért vált olyan népszerűvé a romantikus mozgalom? Azért, mert noha a technológia új vívmányai ígéretesnek tűntek, a nagy fellángolás után a nép bizalmatlanságát váltotta ki. Hisz az új szerkezetek feltalálása nem mindenki számára jelentette a fejlődés, a tudás, az emberi ész általi teremtés képessége okozta örömet. Az említett mozgalom pedig erre a szemléletmódra alapoz. Így szerezhetett létjogosultságot a romantika és individualizmus mozgalma, ami újra elhitette az emberekkel, hogy az kétkezi munka, a szellem, az érzelm és az önálló gondolkodás igenis fontos.

A romantika egyik alappillére, hogy a képzelet biztosítja a transzcendens élményt. A képzelet, amit az egzotika, a távoli, titokzatos és furcsa elemek egészítenek ki, illetve a kulturális eredet és a középkor iránt mutatott megszállott érdeklődés (Augustyn 2017).

Bár azt egyértelműen kijelenthetjük, hogy a romantikát valóban nagy „középkorrajongással” jellemezhetjük, azt is érdemes megemlíteni, hogy az egyes nemzetek középkorképe sok esetben más és más. A sokszor „sötét” címszóval emlegetett középkor ugyanis a humanizmus és reformáció korában került ilyen megítélésre. Ezt az úgynevezett elsötétítést részben a felvilágosodás tovább fokozta, ugyanakkor a felvilágosodás volt az, ami valamelyest el is oszlatta ezt a tényállást, és feltárta a középkor valódi jelentőségét például Voltaire munkássága által, érthetjük itt konkrétan az egyház szerepét a civilizálóra. S mindamellett, hogy nem tagadta meg a középkor jelentőségét, egy percig sem gondolta érdemesnek visszahozni azt, annak feudális rendszerével és többi „tartozékával”. Mi több, már az elején leszögezte, hogy erre nincs is szükség, egyébként is ez már mind a múlté, visszahozhatatlan dologról beszélünk (Turóczy-Trostler 1956:4). Richard Hurd egyenesen úgy fogalmaz, hogy a felvilágosodásban, az értelem századában egy alkotónak teljesen felesleges gótikus fikcióval foglalkoznia, hisz a néphit elmúlásával mindez már értékét és értelmét veszítette (Hurd, 1762).

Ezt az álláspontot is a felvilágosodás változtatta meg, ekkor vált ismét időszerűvé a középkor ideája. A reakciós középkor például azt a középkort ábrázolta, melynek központi

елеме az a vallásos-misztikus idilli világ, amely a természet törvényeitől független. Ám Turóczi-Trostler azt is hozzáteszi, hogy erről az idilli világról sok esetben kiderült, hogy a kor aktuálpolitikájával van átitatva, ami később az ellenforradalom táptalajává is szolgál.

1.3. A romantika megjelenése az irodalomban és a zsenikultusz

A szakirodalom a francia forradalom politikai eseményeinek bekövetkezéséhez képest nagyjából húsz évvel korábbra datálja az irodalmi kezdeményezéseket a preromantika zászlaja alatt. Szerb Antal szerint az európai preromantika ideája nagyjából összefoglalható Rousseau "Vissza a természethez" jelszavával.

Mindemellett további öt alappillért is megemlít a preromantika kapcsán, amikről korábban már részben szó volt. Így ír első körben a klasszicizmus szabályainak felhagyásáról, a szabadszellemtől, alátámasztva ezzel a zsenikultuszt. Bár Szerb Antal Diderot felfedezésének, s egyéb olasz akadémiának tulajdonítja, vitathatatlan, hogy Edward Young 1759-es művével, a *Conjectures on Original Composition*-nel (Az eredeti összetételre vonatkozó felvetések) az egyik legnagyobb jelentőségű megújító alakjává vált a zseni fogalmának. Mindez később óriási hatást gyakorolt a romantika későbbi fejlődésére, a későbbi eszmékre és mozgalmakra (mint például a Sturm und Drang elméletíróra), illetve alkotókra és alkotásaikra. A zsenikultusz követői Zlinszky Aladár szavaival élve hadat üzentek a klasszicizmusnak, a tudós költészetnek, illetve az ókori mintáknak és azok tekintélyelvének. Ehelyett az önálló, költői tehetségből fakadó eredetiséget méltatták. A tanulmányoknál többre becsülték a természet adta tehetséget (Zlinszky 1941:3), (Young 1759:338), (Szerb Antal 1973:432).

Diderot kapcsán Székési Dóra hívja fel a figyelmet arra, hogy magának az író-filozófusnak nincs egy konkrét zsenielmélete, s szinte általánosan elfogadott a tény, hogy csak átírta és átjavította a szócikket. Ugyanakkor minden bizonnyal foglalkoztatta az elmélet, hisz több írásában is, így vagy úgy, de érinti azt, sokszor önmagának ellentmondó módon, újabb és újabb megvilágításokban vizsgálva a kérdést. Ezzel is bizonyítva, hogy a zseni alakjáról alkotott kép az idő múlásával változik. Nem is kívánja konkrétan meghatározni a zseni fogalmát, olyannyira sem, hogy meghatározná mely képességek, esetleg tulajdonságok felelősek annak kialakulásáért. Nem korlátozza konkrét tényezők meglétére a jelenséget, ám feltételezi, hogy azokat érdemes számításba venni a zseni tanulmányozásakor (Székési 2012:38-37).

Visszatérve a Szerb Antal a zseni-elméleten túl még további négy ismérvet említ a romantika, azaz ekkoriban még inkább preromantika kapcsán. A táj ezek közül az egyik, amelynek lényege a természet újbóli felfedezése. A városból visszatérés vidékre, falura, vissza a tájhoz. Ennek a motívumnak a megjelenése is minden bizonnyal az ipari forradalom emberekre gyakorolt hatására vezethető vissza. Az iparosított nagyvárosba kényszerült emberek a vidéki tájban a béke szíjéire lelnek.

A következő pont is szorosan a tájhoz kapcsolódik: a nép és népiség. Az alkotó visszavágyódását fejezi ki a társadalom azon rétegéhez, amely még közel áll a természethez, a tájhoz. E törekvés először a festészetben jelentkezik, a szabályos formákat felváltják a természetközeli alkotások, melyek már az évszakok múlandóságának ábrázolása által érzelmi tartalommal bírnak, de már a költő is az ábrándot keresve ragad meg egy-egy hangulatot, s varázsol költeményt a vak festészet ecsetével, a szó erejével.

Az emocionalizmus felfedezése Richardson és Marivaux munkásságához köthető morális szentimentalizmusuk indulásával, ahol kezdetben a lelki nemesség kap hangsúlyt, majd ez a bánat öncélú kultuszává avanszálódik. Érzésvilág tekintetében a már említett Edward Young Elegy Written in a Country Churchyard (Elégia egy falusi temetőben) alkotása foglalja össze a legjobban a preromantikát, kifejezve a múlandóság érzését, s a szerzőnek azt a meggyőződését, hogy a nép névtelen gyermekei különben a világ által dicsőségesnek titulált fiaktól.

Az ötödik, egyben utolsó Szerb Antal által megfogalmazott ismérve a romantikának, az nem más, mint maga a nemzet. Ezt így vagy úgy minden nem-francia nemzet is elkezdi magáénak érezni, s meg akarnak szabadulni az addig nemzetfölttinek titulált kultúra nyomásától, visszatérve a saját gyökereikhez, nemzeti múltjukhoz (Szerb 1973:432-433).

1.4. A német preromantika, avagy a Sturm und Drang nemzedéke

Németországban, ahol még a kezdetekben csak külső megfigyelői voltak a Franciaországi fejleményeknek, s hála Melchior von Grimm tudósításainak a németek jól ismerték a francia felvilágosodás eredményeit (Boros, Lendvai 2007).

A Sturm und Drang talán a legkevésbé kétértelmű megnevezés az irodalmi és történelmi periódusok vagy mozgalmak között. Egy olyan széles hatókörű mozgalomról kell a Sturm und Drang esetében beszélnünk, amelynek több eredménye is ugyanabból az érzelmi impulzusból fakad. A mozgalom kezdetét 1770-re datálják, Herder és Goethe megismerkedésének időpontjára. A csoport további tagjai között tudhatjuk még Herderen és Goethén kívül többek

13

között Bürgert, Klingét, Lenzt, illetve a néha a többi alkotó sorából kilógó Hamannt, aki egyfajta előfutára volt a mozgalomnak, s akire hivatkozva 1774-ben Wieland gúnyosan „Hamann szektájának” nevezte a mozgalom alkotóinak csoportját.

A mozgalom alkotói közül Schiller elhelyezése a legproblematisabb. Ez azért van, mert a többi alkotónál jóval fiatalabb, s mire ő Stürmer und Dränger lett, s kapcsolatba került a mozgalom alkotóival, legtöbbjük már felhagyott a Sturm und Dranggal. (Pascal 1952:9), (Pascal 1953:7)

A Sturm und Drangra nagyban hatott a korábban már felszínesen említett rousseau-i természetkultusz. Ahogy arra már az elnevezés is utal (vihar és előretörés) a mozgalom egy rendkívül kaotikus életérzés eredménye, ami sosem tudott igazán kiteljesedni. Szerb Antal azt írja a mozgalom alkotóinak nem volt lehetőségük „lehiggadni”. Nem mintha szándékukban állt volna, hiszen a Sturm und Drang lényege, hogy mindezzel szembemenjen. S ez a kaotikus életvitel a nemzedék alkotóinak életére is kihatással volt. Sokuk fiatalon megőrült vagy meghalt, esetenként „kinőtték” a mozgalom eszméjét. Ezt alátámasztja Pascal tanulmánya is, miszerint a mozgalom kezdetén még fiatal szerzők 1777, 1778-ra már levették a mozgalom eszméjét, továbbfejlődött művészetük. Így nyilvánvalónak tetszik, hogy Szerb Antal okkal nevezi kamasz világnézetnek ezt a romantikát megelőző mozgalmat (Szerb 1973:450), (Pascal 1952:9).

1.5. A német romantika további korszakolása

Kluckhohn irodalomtörténész nyomán a következő módon oszthatjuk fel a romantikát időben, földrajzi és tematikus alapon:

Első, a filozófiai irányultságú, úgynevezett Frühromantik, azaz koraromantika, melynek központja Berlin városa. Ezen korszak kezdetét Wackenroder *Herzensergießungen eines kunstliebenden Klosterbruders* című művének 1796-os megjelenésére datálják. (Bár egyes források szerint a mű néhány dolgozata Ludwig Tiecktól származnak). Annak végét pedig Schlegel 1802 és 1804 között tartott előadásaira. Tagjai közé tartoznak Tieck, Hardenberg, Wackenroder a Schlegel fivérek, illetve a filozófus Riedrich Schleiermacher.

A második szakasz a Jüngere Romantik, Mittlere Romantik, Hochromantik vagy Heidelberger Romantik, azaz középromantika vagy heidelbergi romantika. Ennek időbeli kerete 1804-1815. A heidelbergi romantika központjai maga Heidelberg városa, Drezda és Berlin. Alkotók tekintetében ide tartoznak Achim von Arnim, Zacharias Werner, Gotthilf Heinrich Schubert Heinrich von Kleist utolsó éveiben társult a heidelbergi romantikusokhoz.

14

A korai romantikusokhoz képest, ez a második szakasz kevésbé filozofikus. Sokkal inkább fordulnak a német kultúra és történelem felé. A festészet dominál.

A harmadik szakasz már valamivel változatosabb. Az 1830-as évekig tart, sőt egyes esetekben még később ér véget. A filozófusok és alkotók Európa szerte vannak, nem egy konkrét város köré tömörülnek, mint azelőtt. A fontosabb szerzők közül ebbe a szakaszba sorolható például E. T. A. Hoffmann, Fouque, illetve a híres, mesegyűjtő Grimm fivérek is. Sokszor vallásos, áhítatos hangnem (katolikus és protestáns egyaránt) jellemzi az ekkoriban született műveket. Fontos továbbá a természettudományok, a természetfilozófia, az orvostudomány, a költészet, a festészet és a zene is. (Kluckhohn 1942), (Schmidt 2009:50-51)

Továbbá Kluckhohn kihangsúlyozza e három különböző romantikus éra, s a bennük alkotók közös vonásait. Összességében közös filozófiai nézeteket vallanak, inkább ciklikus, mintsem lineáris gondolkodásmódot követnek. A végtelen sokszínűség, a magasztos végtelen utáni vágyakozás a meghatározó. A szent és a profán, valamint a magasztos és triviális összefonódása is jelen van, gyakran mindez az irónia eszközével. Végül pedig megkísérli meghatározni a romantikában gyakran megfigyelhető megértését a természetnek, annak kreativitását, a lélek és test egységét, a lélek tudattalan vágyódását valami magasabb rendű iránt. A lélek és psziché úgynevezett vegetatív állapotára a megoldást, ami nem más, mint az álom világa, az összekötő erő természetfeletti erővel (Schmidt 2009:51).

Lényegében a fantázia és az érzelem összehangolt játéka a kulcs a romantika megértésében.

II. E. T. A. HOFFMANN PÁLYAKÉPE

*„A mese-novellának,
reális és irreális világ
összebonyolításának mestere
E. T. A. Hoffmann.”*

- Szerb Antal (1941:486)

Hoffmann meséit mindenki ismeri. Az idézett Szerb Antal úgy nyilatkozik róla, mint aki a nagy-romantika egyetlen olyan írója, aki szélesebb közönségrétegekhez is elért, főként külföldön. Sikerült meglátnia a hétköznapiakban a csodát, a csodában a hétköznapot. (Szerb 1941)

2.1. Élete

Szerzőnk 1776. Január 24-én született, Kelet-Poroszországban Königsberg városában. Keresztelése alkalmával az Ernst Theodor Wilhelm nevet kapta. Már felnőttként, 18 éves korában, Wolfgang Amadeus Mozart iránt érzett csodálatából cserélte le harmadik keresztnevét, és kezdte el magát Ernst Theodor Amadeusnak nevezni. Szülei harmadik fiúgyermeké volt ő, ám hagyományos családi környezet nem sokáig lehetett osztályrésze. Két évvel születése után édesapja és idősebb bátyja elhagyta a családot. Mivel a másodszülött fiú még gyermekkorában életét veszítette, Hoffmann édesanyjával özvegy nagyanyja otthonába költözött, s anyja még nem házas testvérei és az említett nagyanya szigorú nevelésében nőtt fel. Bár népes házban töltötte gyermekéveit, szorosabb kapcsolatot nem alakított ki egyik családtagjával sem.

Hoffmann ügyvéd felmenőkkel rendelkezett, ő maga is a jogi pályára lépett, a református Burgschule befejezése után a Königsbergi Egyetemen tanult jogot, bár nem vonzotta igazán az ügyvédi szakma, a különböző művészetek annál inkább. Érdeklte a festészet, az irodalom, de kiváltképpen a zenéért rajongott. Gyakorolta is ezeket. Még egyetemi éve alatt elkezdett zeneórákat adni.

1795-ben végül letette első jogi vizsgáját, s a königsbergi bíróságon kezdett el dolgozni. Ám az említett zeneórák kapcsán több botrányba keveredett egy ötgyerekes családanyával, Hatt Dorával, emiatt egy évvel később, 1776 nyarán áthelyezték a sziléziai Glogauba kerületi

főkapitányságra nagybátyja közbenjárásának köszönhetően, így kapcsolata Dorával megszokadt. Ezt követően a nagybácsinál élt, ám itt is szerelemre lobbant, meghozza unokatestvére, Cousine Sophie Wilhelmine (Minna) Constantine Doerffer, azaz otthonadója lánya iránt.

Ezt viszont már környezete jól fogadta. 1798-ban, második jogi vizsgája letétele után el is jegyezte Minnat, s nagybátyja előléptette berlini főtörvényszéki tanácsosnak. 1800-ban a poseni (akkori Poroszország területe) bíróság udvari intézője lett.

A művészetek iránti érdeklődése ekkor sem csökkent, poseni tisztviselésének kezdete után két évvel felelősségre vonták feletteseiről készített gúnyos karikatúrák készítése miatt. Ugyanebben az évben Minnával felbontotta az eljegyzését, s feleségül vette Thekla Michalina (Mischa) Rorer-Trzynskát.

Újabb két év múlva Varsóba került kormánytanácsosi kinevezése révén. Barátságot kötött Eduard Hitziggel. 1805-ben megszületett lánya, Cäcilia.

1806-ban felhagyott polgári foglalkozásával az igazságszolgáltatás területén, miután a franciák felszámolták a porosz hatóságokat a megszállást követően. Visszatért Berlinbe, ám nem talált munkát. Elkezdte beleásni magát a kulturális életbe.

1808-ban Bambergbe költözött és átadta magát szevedélyének, a színháznak és a zenének. A helyi színházban dolgozott előbb karmesterként, majd, mint zeneszerző. Miután a színház csödbe ment, magántanárként kereste kenyerét. Az itt szerzett élményeit felhasználva kezdett el íróként tevékenykedni. 1809-ben írta naplójában, hogy maga is úgy érzi, írói pályája, úgy látszik, lassan elkezdődik. Még ugyanebben az évben adta ki első Ritter Gluck c. írását egy lipcei lapban. Ezután főként zenekritikusként dolgozott.

1810-ben újrainyitott a Bambergi Színház, aminek gyakorlatilag minden munkatársa lett. Volt rendezőasszisztens, zeneszerző, díszletépítő és festő is.

Három évvel később a lipcei és drezdai operatársulat zeneigazgatója lett. Itt konfliktusba került Joseph Seconda-val, ami után lemondott, s karikatúristaként és zeneszerzőként dolgozott tovább. Poroszország győzelme után ismét csatlakozott a porosz operatársulathoz, és a porosz közszolgálatához is, majd két év múlva, 1815-ben eljutott az Igazságügyi Minisztériumig. Később több pozíciót is betölthetett. 1821-ben a Kammerbíróság felsőappellációs tanácsának (Oberappellationssenat) tagjává nevezték ki.

Hoffmann ekkoriban írta meg a Meister Floh című meséjét. Sajnálatos módon, épp rosszkor, rossz helyen (kedvenc kocsmájában) elszólta magát a mesével kapcsolatban, mégpedig azt mondta, hogy a történet a porosz hatóság demagóg üldözését veszi górcső alá.

Mégpedig oly módon került ez ábrázolásra, hogy az ostoba, ám cselszövő udvari tanácsos Kamptz-ot személyesítette meg.

Mindez elég indokot szolgáltatott a hatóság számára ahhoz, hogy eljárást indítsanak Hoffmann ellen, amire már rég fenték a fogukat, Hoffmann egyes perekben tanúsított ellenállása miatt. 1822-ben indítottak cenzúrázási eljárást a mese, illetve annak szerzője ellen, többek között közhivatalnok becsületsértése okán.

Hoffmann védőbeszédében a költői szabadság mellett érvelt. Ám mielőtt még döntést hoztak volna ügyében, súlyos betegsége miatt 1822. június 5-én, 46 éves korában meghalt. (Verlag 2008:6-12), (Lieb 2015:1-7)

2.2. Hoffmann az irodalomban

Ez az alfejezet nem Hoffmann megjelent műveinek felsorolásával, esetleges elemzésükkel foglalkozik, tekintve, hogy a munka témája a szerző egyik konkrét művéhez kapcsolódik. A korábbi pontban ezzel szemben a részletesebben kifejtett életrajzi összefoglalóra azért volt szükség, hogy a későbbiekben jobban megérthessük témáinak miértjét és hogyanját.

E. T. A. Hoffmann egész munkásságát – kezdve az 1809-ben, elsőként megjelent Ritter Gluck címen (magyarul Gluck lovag címen jelent meg 1925-ben) történettel, egészen a Kater Murr (Murr kandúr) befejezetlen regényéig – már-már megszállott módon átítatja az álom és az álomszerűség. Egyébként is a romantika egyik kulcsa ez a jelenség, az álomszerű, sokszor a valóságtól teljesen elrugaskodott ábrázolásmód. Ám központi szerzőnk alkotásaiban, ha lehet ezt mondani, talán még jelentőségtejtesebb szerepet játszanak az álmok, Hoffmann egész alkotói munkáját végigkíséri ez a motívum.

Hoffmann költészetének magas színvonala Albert Béguin véleménye szerint közvetlen összefüggést mutat azzal, hogy a szerző felismerte az álom motívumának jelentőségét művei kapcsán. (Béguin 1939)

Diana Stone Peters az álom két ábrázolásmódját különíti el, úgy, mint:

- o Amikor a helyzet maguk a szereplők saját álmuk vagy álomszerű állapotuk közvetlen leírásán keresztül történnek meg. Ilyenkor általában narrátor segítségével kerül bemutatásra az elképzelt valóság.

o Amikor a szereplők direkt az álmaik, azok természetük és funkciójuk kapcsán folytatott eszmecsere által nyer az olvasó betekintést.

(Stone Peters 1973:60-85)

Ezen álmok mindig valamilyen fontos aspektusát képezik a műveknek. A legtöbb mű esetében egy teljesen új világot jelent az álom birodalma a karakterek és az olvasó számára, egyfajta párhuzamos univerzumot, amire a karaktereknek szükségük van a mindennapi élet nyárspolgári létéből való kiszakadásához. Még ha csak ilyen formában is. Ilyen például a Diótörő és egérkirály története is, ahol a beteg kisfiú lázalmának szüleménye tulajdonképpen az egész mese. A karakterek, az egerek, a játék ólomkatona és minden más az álomban teljesen új identitást nyernek.

Az álom és a mese ilyenformán szoros kapcsolatban áll, hisz az álmokban bármi megtörténhet, bárkiből lehet bármi, csak a képzelet szabhat határt, ennek pedig Hoffmann sosem volt szűkében. Kell az álom, hogy teret adjon, hogy megteremtse a körülményeket valami rendkívüli, nem mindennapi születésének.

Konklúzióként elmondhatjuk, hogy E. T. A. Hoffmann műveiben az álommotívum egyfajta metaforaként szolgál. Maga az álom az ihletett állapotának metaforája, az álom tartalma pedig maga a műalkotás. Ezt az elméletet a már említett Diana Stone Peters (1973:60-85) is alátámasztja. Sőt, ennél is továbbmegy, amikor azt írja, hogy Hoffmann munkássága az álmok jelentőségének felismerése tekintetében valami egészen új dolgot teremtett a német romantika berkein belül. Az álom motívumán keresztül kísérte meg feltárni a művészi természetet, annak lélektanát, a műveken keresztül. Hoffmannnak ez a psziché-feltárási folyamata maga az álom-metafora elmélet.

Az álmokon jelentőségén túl még van valami, ami feltűnhet a Hoffmann műveit gyakran fellapozóknak. Ez nem más, mint, hogy rengeteg irodalmi utalással találkozhatunk a szerző írásaiban, ami arra enged következtetni, hogy jelentő műveltséggel rendelkező alkotóval állunk szemben.

Hoffmann olvasottságának vizsgálata közben a legjelentősebb olvasmányai azok, amelyeket ifjúkorában különösképpen szeretett, ezek a későbbiekben, irodalmi pályafutása során is hatottak rá. A fiatal Hoffmann naiv, teljes szubjektivitással ítéli meg a könyveket, mennyire tudott az adott történetre vagy szereplőre ráhangolódni.

Ezt talán könnyebb megérteni, ha visszatekintünk a Hoffmann életútját taglaló részhez, ahol a gyerekkora kapcsán megemlítsre kerül, hogy saját családjához, vagy annak bármely tagjához nem feltétlenül tudott kötődni, szoros kapcsolatot kialakítani. Nem talált a szigorú

nagyamama rezsime alatt élőkkel olyan (akár szellemi értelemben vett) kapcsolódási pontot, ami indokolatlanná tenné Hoffmann kezdeti irodalmi naivitását.

W. Hewett-Thayer (1941) szerint ez az a dolog, a képzeletbeli álmodozással kapcsolatban, amit még felnőttkorában sem tudott teljesen kinőni. Ezen fiataalkori olvasmányok azok, amik elsősorban előkerülnek saját műveiben. A Hoffmannra hatással lévő művek egy másik csoportja ugyanolyan szubjektív módon kerül kiválasztásra, azon alkotók írásai közül, akikben lelki rokonra ismer, akár világlátásban, akár kifejezésmódban.

Az irodalom iránti személyes, szubjektív attitűdje a későbbiekben is kiütözik, amikor már maga is elismert, hírnevet szerzett író lett, s olvasmányai egyre általánosabbá váltak, másrészt, nem csak az általánosan elismert klasszikus, kritikusok által is mestereknek tituláltak alkotásait olvasta, előszeretettel lapozta korának aktuális szerzőit, akiket a közvélemény tartott nagyra a maguk korában.

Idővel azonban változott Hoffmann attitűdje az irodalomhoz. Egyre kevésbé személyes alapon értékeli az egyes műveket, tárgyilagosabbá és visszafogottabbá válik ilyen téren.

A következő taglalni kívánt pont az író munkássága kapcsán az nem más, mint a *Serapiontic Principle*, azaz a szerapiontikus elv. De mit is takar ez a kifejezés és mi köze van ehhez Hoffmannnak?

A szerapiontikus elv sokat emlegetett a Hoffmann-kritikák kapcsán. Ez az úgynevezett elv Hoffmann az 1819 és 1821 között megjelent, *Die Serapionbrüder* (Szerapion-testvérek) nevet viselő mesegyűjteményében kerül kifejtésre. Az elv gyakorlatilag magába foglalja a képzelet és az érzékelés képességét. Viszont a részletes és pontos jelentés meghatározás kapcsán nincs egyetértés az irodalomkutatók között sem. Sőt, mint fogalom, vagy akár, mint kritikai eszköz sem vált széleskörűen elismertté. Egyesek azt tartják, hogy Hoffmann műveinek esetében nem is feltétlenül alkalmazható ez az elv. (Brown 2006)

A problémát tovább fokozza, hogy, Hoffmann egy mesegyűjteményében mutatta be elméletét, ami igen szokatlanná és nehezen értelmezhetővé teszi azt. Egy hagyományos esszé vagy értekezés formátuma helyett szereplőkkel kiegészített fikciós keretet választ, ami további kérdéseket vet fel, kihívás elé állítja a kritikusokat és irodalomkutatókat.

Első kötetei megjelenésekor még nem támogatja a például Goethe vagy Tieck által képviselt utat, azaz a keretes elbeszélést, amit ő maga egyébként a *Die Serapionsbrüder*-ben továbbfejlesztett, mivel nem akarta műveit rendezetlenül, véletlenszerűen olvasói elé tárni. Ennek kiküszöbölése okán kezdte alkalmazni két egységesítő szerkezeti elemét, amelyeket a mesék köré helyezett. Az első elem egy átfogó cím, mint a *Fantasiestücke in Callots Manier: Blätter aus dem Tagebuch eines reisenden Enthusiasten*, azaz Fantáziadarabok Callot

modorában esetében. A második egy tömör, mondhatni programszerű nyitódarab – az első kötet esetében a Jacques Callot –, amelyben igyekezett megfogalmazni olvasói számára tömören azokat a művészi elveket, amelyek a kötet egészére vonatkoznak. (Brown 2006)

Ebben az összefüggésben fontos megemlíteni, hogy ekkoriban, azaz az első két kötet megjelenése idején maguk a mesék nagy része is még csak formálódott. Érdekes még, hogy *Az arany virágcserep* egy harmadik, önálló kötetként jelent meg 1814-ben, ugyanabban az évben, amikor az első és a második kötet került publikálásra.

Tehát összességében elmondható, hogy a szerapiontikus elv Hoffmann munkásságában a legfőbb egyesítő erő, ami egyesíti az absztrakt, elméleti és kreatív síkon elhelyezkedő szempontokat egyaránt. Egy végtelenül sokrétű, már-már igazából megfoghatatlan terminusról beszélünk, ami valahogy mégis átítatja a szerző prózaíró pályafutását, kezdve legelső darabjaival egészen a legutolsóig, továbbá folyamatos fejlődésen megy keresztül, míg nem világos és érthető lesz. Hoffmann ezt az elvet a gyakorlatban következetesen használja, csatolva egy szellemi keretet, ami tulajdonképpen a kreativitás és a képzelet képességének központosságán alapul. Lényege maga az alkotófolyamat és annak a befogadása ezen szellemi keret által, keresztmetszetet alkotva a mindennapi és a szokatlan, különös között.

2.3.Hoffmann utóélete

James M. McGlathery, az Illinoisi Egyetem Germán Nyelvek Tanszékének professzora ír Hoffmann kapcsán egy cikket az író születésének kétszázadik évfordulójára, melyben azt taglalja, hogy általánosságban elmondható, hogy az egyesült államokbeli intézmények közel sem fordítanak akkora hangsúlyt Hoffmannra és munkásságára, mint az európaiakban. Amit azért talál érdekesnek az összehasonlító irodalomtudományi tanszékek körében különösen, mert Hoffmann külföldön nagy érdeklődést váltott ki olyan különböző nemzetközi ideológiákat képviselő kritikusok részéről, mint a pszichoanalízis, egzisztencializmus és a marxizmus, nem is beszélve egy kevésbé jól körülhatárolt, ugyanakkor hagyományosabb és szélesebb körben elterjedt platóni idealizmusról. (McGlathery 1976)

A szerzőről tehát leginkább csak az összehasonlító irodalmároknak, illetve azoknak van tudása, akik Európából „hozták be” a vele kapcsolatos tudást.

Ami viszont Hoffmann konkrétan az irodalomra és az irodalmi alkotásokra gyakorolt hatását illeti, Orosz Magdolna 2021-ben készített az irodalmi fantasztikum világáról szóló tanulmánya konkrétan ilyen példákat említ.

21

Konkréтан a fantasztikus átváltozások kapcsán két szerzőt is megemlít, úgy mint az osztrák nemzetiségű Leo Perutz-ot és Franz Kafkát. Ez előbbi nyíltan él intertextuális Hoffmann-utalással, ezáltal olyan szerzővel teremt irodalmi kapcsolatot, lelki rokonságot, aki maga is sokrétű intertextuális kapcsolatrendszer épített ki. Bár Kafka is hivatkozik Hoffmannra egyes írásai kapcsán, ám ezzel más szakirodalmak részletesebben foglalkoznak. (Orosz 2021).

Ami pedig az olvasókat illeti Hoffmann legtöbb meséje hallhatatlan. Ez legalábbis a Diótörő és egérkirály művéről mindenképp elmondható. Ez a mese benne van a köztudatban, szinte mindenki ismeri, érdekes módon a legtöbbben nincsenek tisztában annak szerzőjével.

Egyes művei talán túlságosan szürreálisak, akár hátborzongatóak lehetnek némely olvasó számára, de épp emiatt olyan hatásosak, mindig meglepőek és szórakoztatóak. Hegedüs Géza szavaival élve: „A romantikusokat lehet különbözőképpen megítélni. De E. T. Hoffmann nem lehet nem szeretni.” (Hegedüs 2000:397)

III. AZ ARANY VIRÁGCSERÉP

Az arany virágcserep E. T. A. Hoffman legismertebb alkotásainak egyike. A kisregényt a német romantika alapgondolata itatja át, miszerint a világban ott rejlik egy magasabb rendű lét lehetősége. Ebben a létben nem a pénz, a hatalom vagy egyéb „evilági” dolog számít értéknek, hanem a szerelem, hit, hűség, igaz érzelmek, a művészet, stb. Az igaz boldogságot csak az nyerheti el, aki rendelkezik a fent felsorolt igaz értékekkel és kiállja a próbát.

3.1. Keletkezése

Az arany virágcserep keletkezési idejét tekintve (1813-1814) a német romantika korára esik, ami a társadalmi zavargások és addig megszokott rendszerek összeomlásának korát jelenti Európa-szerte. Ezzel párhuzamosan viszont pezseg a filozófiai és művészi élet. Irodalmi tündérmeséi a hoffmanni életmű jelentős részét teszik ki és jól reprezentálja a kor zsenikultuszát, ami az alkotók veleszületett tehetségére, kreativitására alapoz. Hisz Hoffmann mesterien űzte a fantasztikum és a valóság összefonásának művészetét. Az arany virágcserepnél is épp ez a felállás. A mű először a Fantáziadarabok Callot modorában című antológiában jelent meg a már fent említett évben. (Scullion, Treby 2020)

Hoffmann levelei, naplóbejegyzései és esszéi arra utalnak, hogy a mű megírása idején élete egyik legnehezebb időszakát élte, szemtanúja volt a napóleoni háborúk következményeinek. Leveleiből az is kiderül, hogy eredetileg egy tréfás történetnek szánja Az arany virágcserepet, később formálta át, töltötte meg komolyabb gondolatokkal, mondanivalóval. Egyes vélemények szerint ez a változás az író megnyílásának köszönhető, sokat foglalkozik saját múltjával, annak feldolgozásával. Így – bár első olvasásra nem biztos, hogy feltűnik – életrajzi vonás található a műben, már csak a helyszín, Drezda kapcsán is. Szándékosan írta meg így, hogy a helyek felismerhetőek legyenek az ottani lakosok számára. (Metzler 1988)

A dualizmus, a világ két arca, az evilági és az álombeli szembeállítás az alapkoncepció. Az arany virágcserep esetében is, s mint az már korábban is említésre került, Hoffmann sajátja – más romantikus szerzőktől eltérően –, hogy a valóságot és a fantáziavilágot ötvözi, ahelyett, hogy teljesen kihagyná a valóságot elbeszéléseiből.

Егyes elméletek szerint a romantika korában „tomboló” egzotikum és kelet iránti kiélezett érdeklődés hatására született több mű (például Goethe 1819-es versciklusa) egyike volt Hoffmann Az arany virágcserep c. munkája is. (Scullion, Treby 2020).

3.2. Szerkezete

Szerkezetét tekintve Az arany virágcserep egy 12 vigíliából, azaz virrasztásból álló, viszonylag rövid mű. Elsőre talán kissé különös vagy legalábbis szokatlan a mű tagolódása, hisz fejezetek vagy részek helyett virrasztásokkal találkozunk, ám Hoffmann nem hagyja olvasóit kérdések között, negyedik vigíliájában elmondottak alapján egyszerűen kikövetkeztethető ez a nem mindennapi elnevezés:

„Mert való igaz, hogy az éjszakai virrasztásokban, melyeket arra fordítok, hogy az ő felette különleges történetét leírjam, még annyi csodálatos, egész egyszerű emberek hétköznapi életét szinte kísértetiesen ismeretlen messzeségbe ragadó dolgot kell elmondanom, hogy attól félek, te, kedves olvasó, a végén nem fogsz hinni sem Anselmus diákban, sem Lindhorst levéltárosban, de még talán egynémely igazságtalan kételyt is táplálsz magadban Paulmann segédtanító és Heerbrand irattáros személyét illetően, noha ezek a tiszteletre méltó férfiak (legalábbis az utóbb nevezettek) még most is Drezdában élnek”.(Hoffmann 1814)

Műfaját tekintve mese, azon belül pedig tündérmese kategóriájába tartozik. Eged Bertalan szerint a már korábban is szóban forgó realista és varázslatos elemek egymás mellettiségéből egyfajta keveredéséből arra is lehet következtetni, hogy Hoffmann munkásságával (hisz az korábbi mondat szinte minden művére igaz) a későbbi mágikus realizmus alapjait fektette le. (Eged 2019)

Elbeszélésmódját tekintve egy homogén narrációval találkozunk a műben. Az egyes szám harmadik személyű onnipotens narráció mellett egyedül a főszereplő, Anselmus diák karaktere kap teret valamelyest kibontakozni. Bár a szólamok viszonylag egységesek, a történetmesélés meg-megszakadása több helyen előtűnik. Ez a legjobban a nyolcadik vigíliában tűnik ki, amikor is megismerkedünk Atlantisszal, Lindhorst történetével. Ez a rész egy elbeszélés az elbeszélésben. Ennek tetőpontja, amikor Hoffmann a mű végén megszünteti a valóság és a mese közötti határt Lindhorst levelével, és ő maga is átlép a mese, fantasztikum

sikjára, úgynevezett metalepszist hajt végre. Ez megzavarhatja az olvasót, s kétségbe vonhatja az addig saját maga által elfogadott határokat.

3.3. Anselmus személye, más karakterekkel való kapcsolata

A történet a 19. század elejei Drezdában játszódik. A főhős, a már emlegetett Anselmus diák, aki akár prototipikus alakja is lehetne a drezdai nyárspolgárságnak: mondhatni jóvágású ifjúról van szó, aki noha még csak diák, fényes jövő áll előtte, szép karrierre számíthat. Érdeklődési köre is többnyire megfelel egy átlagos fiatalénak: szereti a sört, a szép lányokat, a pipát, a zenét, kedveli a rumos kávé és még barátai, pártfogói is akadnak, konkrétan Paulmann és Heerbrand személyében.

A mese struktúrája az Anselmus karakterét engedi a legjobban kibontakozni és megismertetni az olvasókkal, s ez a részletesebb kidolgozottság következtében már az elbeszélés legelején megláthatjuk a fiú másik oldalát, ezeket Anselmus saját magával kapcsolatban fogalmazza meg:

„Mégiscsak igaz, hogy én mindenféle kereszti és nyomorúság elviselésére születtem! Nem is akarok most szólni arról a sok csapásról, hogy sohasem lettem babszemkírállyá, hogy párospáratlan játékokban mindig az ellenkezőjére fogadtam, hogy vajás kenyérem mindig a vajás felére esett; de vajon nem szörnyű végzet-e, hogy mikor a sátán ellenére mégis diák lettem, nyárspolgárrá kellett válnom és az is maradtam? Sikerül-e vajon valaha is magamra öltönnöm egy új kabátot, anélkül, hogy már első alkalommal nem ejtenék rá faggyúfoltot, vagy valami rosszul bevert szöggel bele ne szakítanék egy átkozott lyukat? Tudok-e valaha is anélkül köszönni egy udvari tanácsos úrnak vagy egy hölgynek, hogy nagy ívben el ne dobnám magamtól kalapomat, vagy éppen a sima földön el ne csúszzak és szégyenszemre hasra ne essek?”(Hoffmann 1814)

Ő maga is érzi, hogy valami nem az igazi, valamiért nem tud beilleszkedni a nyárspolgárságba. Szidja a sorsot, hogy ebben a létben maradt, és azért is, hogy nem képes a megfelelő normáknak eleget tenni. Ez arra enged következtetni, hogy Anselmus vágyik arra, hogy „normális” lehessen, de mindhiába, nem tud megelégedni a nyárspolgári léttel. Azt a benyomást kelti ezzel, hogy ő rossz korban született.

Vele ellentétben barátainak ez egy cseppet sem okoz nehézséget. Ők a ráció és józan ész vezérelte gondolkodásmód és élet megtestesítői, két lábbal állnak a földön, elutasítanak és tagadnak mindent, ami a varázslathoz kapcsolódik. Próbálják Anselmust is a saját felfogásuk

szerint terelgetni, bár ők is látják benne a költői lelkületet. (Bár, mint az a kilencedik vigíliában kiderül, ital hatása alatt ezek a racionalista emberek is hajlanak a fantasztikum befogadására.

Anselmus a realitás síkján létező szerelme Veronika, akiről az elbeszélés alatt kiderül, hogy rajong Anselmusért, az álma pedig az, hogy udvari főtanácsosné lehessen, Anselmusban pedig a fentiekben leírt alapján erre minden potenciál megvolt. Tehát a lányt evilági cél vezérli, nem igaz szerelem, ezt onnan is tudjuk, hogy a boszorkány halála után nagyon könnyen lemond Anselmusról és Heerbrand jegyese lesz.

Anselmusra a műben Lindhorst levéltáros és egyik lánya, Serpentina gyakorolja a legnagyobb lélektani hatást. Lindhorst levéltáros és Anselmus között rengeteg közös vonást vélhetünk felfedezni. Lindhorst, a szalamandrák fejedelme, a Drezdai síkon egy egyszerű nyárspolgár, aki maga is szenvedésnek, és saját szavaival élve, büntetésnek éli meg a nyárspolgári életet, az Atlantiszból történő száműzetését. Serpentina felforgatja Anselmus életét, benne és az iránta érzett szerelemben látja meg az ifjú, hogy nem kell a nyárspolgári élet szürkeségével beérnie, van egy magasabb világ, ami megnyithatja előtte is kapukat.

A gonosz boszorkány a következő olyan személy, aki a legtöbb alkalommal gyakorol valamilyen hatást a főhősre, tettei közvetett vagy épp közvetlen módon alakítják Anselmus sorsát. Teszi ezt különböző alakot öltve, s próbál Anselmus boldogságának útjába állni, teszi ezt már az elbeszélés legelején, amikor elátkozza a fiút.

3.4. Az arany virágserép, avagy a modern tündérmese

Hoffmann írói pályafutása alatt a német romantikus irodalomban erős volt a keleti esztétika formáló hatása. Az Ezeregyéjszaka meséi több forrásból, szájhagyomány útján és írott formában is (többek között Antoine Galland francia fordításainak hála) elkezdett terjedni Európa berkein belül, így Németországba is (Warner, 2012).

Hoffmanni vonatkozásban először egy 1813-as levelében (Sahlin 1977), majd az 1819-ben megjelent Kis Zaches című meséjében találkozunk először az Ezeregyéjszaka történeteivel.

Az arany virágserép kapcsán pedig már rögtön a legelső bekezdésben nyilvánvalóvá válik az említett arab örökség. Hoffmannnak sikerül ötvöznie a mindennapi drezdai környezetet a perzsa teremtésmitosszal.

A főszereplő, az ügyetlen, álmodozó Anselmus, nagy lendületében felborítja az almáskofa kosarát, aki cserébe pénzt követeli, s titokzatos átkot szór a szegény fiúra, melynek értelmében üvegbe lesz zárva. Warner (2012) ennek kapcsán rámutat az Aladdin történetével mutatott hasonlóságokra, ez utóbbiban egy árva, nincstelen, ugyanakkor nagyravágyó fiú felemelkedését láthatjuk. Ám a szerző hozzáteszi, hogy az Ezeregyéjszaka más hasonló karaktereinek sorsai is példaként szolgálhattak a romantikus tündérmesék számára.

Hoffmann Anselmusa komolyan törekszik arra, hogy nyárspolgári hivatalában, írnoként is boldoguljon az életben, még akkor is, ha a művészi lélektől vezérelve érzelmei egészen más irányba mutatnak.

A kofával történt balesete után az Elba menti bodzafa alatt siránkozik balszerencsésén. S épp ez a fa alatt találkozik a három csilingelő kígyócskával, köztük a gyönyörű kék szemű Serpentinával. Ezek a túlvilági lények Lindhorst leányai, a velük való találkozásnak köszönhetően érti meg Anselmus, hogy élete túlmutat a sűrke hétköznapokon, a drezdai élet mindennapjain. A már említett Lindhorst, a levéltáros és egyúttal szalamandra fejedelem, Anselmus későbbi munkaadója, Bloch (1989) véleménye szerint határozottan keleti jelleggel bír. Lindhorst kertjében repkedő, színes madarakkal körülvéve, vörös és sárga virágokkal borított, terjedelmes köntösbe öltözve üdvözlí Anselmust, aki döbbsenten lép be egy egzotikus csodákkal és fényűző növényekkel teli házba.

A későbbiekben a szóban forgó ház metaforikus módon átjáróvá válik, amelyen keresztül Anselmus felemelkedhet Atlantiszba, és a címben szereplő arany virágcserepben megtalálja a virágzó liliomot, saját boldogságának szimbólumát. Ez egy a sok példa közül arra a jelenségre, ami már többször említésre került a munka során, azaz, hogy Hoffmann a mese műfajában hogyan szövi össze a valóságos és a fantasztikus világot. A drezdai társadalom hétköznapi életét, az ugyanolyan jól ábrázolt mágikus elemekkel olvasztja össze (Scullion, Treby 2020).

Ugyanakkor Zipes (2021) megvilágításában a realista leírás a kor drezdai társadalomkultúrájának szánt kritika. A szerző túlságosan eviláginak és kicsinyességben elmerültnek ítéli a társadalmat ahhoz, hogy értékelni tudná az élet és a művészet természetét. Továbbá arra is kitér, hogy a záró fejezetekre Anselmus meghaladva nyárspolgári mivoltát beléphet Atlantisz elvarázsoltt földjére, míg maga az elbeszélő a mű befejezése előtt egy pillanatra képes felülemelkedni, ezáltal túllépni környezetének evilágiságán (Zipes 2012).

Végül, Bloch érveivel élve Az arany virágcserep a jó művészetek nyomában halad, különösen tekintettel a tündérmesékre, s ezt a mese utópisztikus funkciójával indokolja. Bár nem biztos, hogy a remélt eshetőségek megvalósulnak-e a megálmodottak szerint, mégis utópisztikusnak nevezhető, hisz a jövőbeli szabadság előérzetét közvetítik.

IV. E. T. A. HOFFMANN AZ ARANY VIRÁGCSERÉP CÍMŰ KISREGÉNYÉNEK FELDOLGOZÁSA AZ IRODALOMOKTATÁSBAN

E. T. A. Hoffmann egyike a legnagyobb romantikus szerzőinknek, így nem meglepő, hogy a német romantika és egyes esetekben a meseirodalom kapcsán is felmerül neve és munkássága.

A kárpátaljai magyar irodalomoktatás is ez előbbi témakör tükrében foglalkozik Hoffmann prózájával.

A korábbi években a 11. osztályos tanulók az irodalom tantárgy keretein belül (ami akkor magába foglalta a magyar- és világirodalmat egyaránt) ismerkedhettek meg Hoffmann nevével és Az arany virágcserep című kisregénnyel. Ma már ez másképp működik, mióta 10. és 11. osztályokban a magyar- és világirodalom az oktatás terén kettévált. S ez utóbbi tekintetében a 2018-ban kiadott O. M. Nyikolenko, O. V. Orlova és L. L. Kovaljova által szerkesztett világirodalom tankönyv (általános középfokú tanintézetek 10. osztálya számára) használatos az oktatásban Ukrajna Oktatási és Tudományos Minisztériuma ajánlása alapján.

Ezen tankönyv értelmében a romantika témaköre és azon belül a németromantika és E. T. A. Hoffmann munkássága már 10. osztályos tananyag. Ezzel kapcsolatban pedig még egy változás figyelhető meg, míg korábban Az arany virágcserep szerepelt a tantervekben Hoffmann kapcsán, az új tankönyv alapján a német romantika kapcsán tanítani és tanulni javasolt mű A kis Zaches, akit Zinnobernek neveztek, ez azonban nem jelenti azt, hogy egy az idővel jól gazdálkodó tanár ne nyújthatna betekintést Az arany virágcserep világába is.

Az ugyanettől az évtől érvényben lévő általános iskolai tanterv világirodalom (standard profilokra készített) programja szerint az egész romantika korszakára hat tanóra jut, ebbe beletartozik a romantika általános jellemzése, a német romantika, Hoffmann és egy műve, az orosz romantika irodalma, benne két szerzővel, illetve az amerikai romantika és Walt Whitman. Ez meglehetősen kevés időt biztosít az egyes témák külön-külön történő elsajátítására, így természetesen a címben megnevezett témára is.

Ez a téma általában megfelelő előkészítés nélkül (amit, mint a fentiekben is kifejtettem az idő szűkössége nem tesz lehetővé) egyébként is nehezebben befogadható, a tanulók a legtöbb esetben nem találnak kapcsolódási pontot a művel, főlegesen komplikáltnak, sokszor egyenesen értelmetlennek tartják a történetet.

Az alábbiakban a téma gyakorlati feldolgozásaként óravázlatok következnek, ami a német romantika és Hoffmann Az arany virágcserep vonatkozásában mutatnak be lehetséges feldolgozási gyakorlatokat a fent említett probléma enyhítésére, kiküszöbölésére.

10. osztály**Tanítási anyag:** E. T. A. Hoffmann: Az arany virágcserep**Óratípus:** bevezető óra**Célok:**

- *oktatási cél:* A német romantika irodalmának megismerése
- *képzési cél:* A romantikus gondolkodásmód megértése
- *nevelési cél:* kritikus és művészi gondolkodásra való nevelés

Tanesczközök: tankönyv, tábla, nyomtatott fotók**Az óra menete**

Tartalmi rész	Módszer
I. Szervezés - Az osztály köszöntése - Létszámellenőrzés - Eszközök előkészítése	Élőszó
II. Aktualizálás/Motiváció Egy hosszú, nehéz nap után, amikor tényleg úgy érzitek, hogy semmi nem jön össze, semmi nem a terv szerint halad és úgy érzitek, hogy elegetek van mindenből, ami körülvesz – nem sikerül egy dolgozat, nevetségessé tetted magad az iskola előtt, stb. – mi az a dolog, ami igazán ki tud szakítani ebből a világból? Mi az, ami boldoggá tesz? Egy személy? Egy tevékenység? Egy hely? Volt-e már arra példa, hogy azt gondoltátok: Én rossz világba, rossz korba születtem? <i>Meghallgatom a tanulók válaszait.</i>	Élőszó

Most pedig arra kérlek titeket, hogy képzeljétek el a következő szituációt: Felnőtt, munkásemberek vagytok, egy nap viszont azzal fogad a főnökötök, hogy bár nagyra értékeli az addigi x évig végzett munkátokat, el kell, hogy bocsásson, mert a munkát ezentúl egy gép fogja végezni. Mit éreztek? Mit tennétek? Hogyan menekülnétek a csalódástól? Talán néhányan arra gondoltok, hogy különböző szerekekkel próbálnátok kilépni a valóságból, és minden bizonnyal a 18-19. Században volt is precedens ilyenre, ám van ennél egy jóval egészségesebb és izgalmasabb módja is annak, hogy valaki átlépje a szürke hétköznapi valóságának határát. Szüleitektől, nagyszüleitektől már biztosan hallottátok a „bezzeg régen”, „régen minden jobb volt”, tipikus romantikus mondatfoszlányokat. S talán mi azt gondoljuk, hogy az idő megszépíti a dolgokat, csak ezért látják ezt így. Mindenesetre nem ez a generáció vágyódik csak vissza a múltba, így volt ez a már említett századokban, a romantika korában is.	
III. Új ismeretanyag átadása/ Jelentésteremtés A következőkben néhány képet mutatok meg nektek Jacques Callot munkái közül, akinek a neve így elsőre valószínűleg nem sokat mond számotokra. Arra kérlek titeket, hogy alkossatok véleményt a képekről, próbáljátok meg meghatározni azok témáját, stílusát, korát. <i>A tanulóktól valószínűleg elhangzik majd, hogy az alkotások rendkívül különösek, némely részlete ijesztő és talán az is, hogy középkori hangulata van a munkáknak. Amennyiben ez nem történik meg magam vetem fel, hogy látnak-e a képeken ilyen vonásokat?</i> Hoffmann neve ismerősen kell, hogy csengjen számotokra, az ő irodalmi gyűjteményének a neve: Fantáziadarabok Callot modorában. Most, hogy már ismeritek Callot munkáit szeretnék mit árul el a munkákról a kötet neve? Mit gondoltok, milyen alkotásokat találnátok a gyűjteményben?	Élőszó

A történetekre is az jellemző, ami a képekre. Mondhatni különösek, és érdekes módon ötvözik a valóság és a fantázia elemeit. Hoffmann számos mesét írt, ami közül néhányat minden bizonnyal ti is jól ismertek, még ha nem is tudjátok, hogy az ő tollából származik. Ilyen például a Diótörő és az Egérkirály, amit úgy gondolom, senkinek nem kell bemutatni. Bár ez a mese nem szerepel a korábban említett gyűjteményben, viszont jó példa arra, hogy elképzeljétek mire is számíthatok, és hogy megértsetek mindez csak mese. A továbbiakban egy, már a gyűjteményben megjelent műről lesz szó. Ez pedig nem más, mint Az arany virágcserep. <i>Röviden ismertetem a mű keletkezése kapcsán tudni érdemes információkat, illetve a mű cselekmény kapcsán annyit, hogy egy egyetemista fiúról szól, az ő kalandjairól, útkereséséről, szerelméről és, hogy ő hogyan találja meg a saját boldogságát.</i> Általában a tanulók nehezen találják meg a kapcsolódási pontot a művel, túl elvontnak tartják, de meglátják, nem is olyan különös a történet, mint elsőre tűnik.	
IV. Begyakorlás/ Reflektálás A következő feladatban továbbra szükség lesz a kreativitásotokra és a csapatmunkátokra is, ugyanis a feladatokat nem lesz más, mint felsorolni néhány olyan filmet vagy akár sorozatot, ami két síkon játszódik. Egy valóságos és egy fantasztikus síkon. Illetve meghatározni a két sík jellemzőit, és, hogy a főhős milyen szerepeket tölt be az egyes világokban. <i>Lehetséges válaszok: Avatar, Mátrix, Thor, stb.</i> <i>Amint végeztek a csoportok előadják válaszaikat.</i> <i>Ezt követően még elárulom, hogy Az arany virágcserep is egy ilyen két</i>	Élőszó, Csoportos munka,

<i>síkon, a valóságban és a fantázia világában játszódó mű. A főszereplő is teljesen más emberré válik az egyes síkokban.</i>	
V. Házi feladat • Olvasd el a kisregényt! • Kezdd el megfogalmazni Az arany virágcsérép kapcsán azokat a pontokat, amiket a filmek kapcsán is előkerültek.	Élőszó

10. osztály

Tanítási anyag: E. T. A. Hoffmann: Az arany virágcserep (A síkok és a szereplők megismerése)

Óratípus: kombinált típusú óra

Célok:

- *oktatási cél:* Az arany virágcserep és a mű karaktereinek megismerése
- *képzési cél:* jól megformált gondolatok megalkotása
- *nevelési cél:* kritikus és művészi gondolkodásra való nevelés

Taneszközök: tábla, jegyzetfüzet, hangszóró.

Az óra menete

Tartalmi rész	Módszer
I. Szervezés - Az osztály köszöntése - Létszámenőrzés - Eszközök előkészítése	Élőszó
II. Aktualizálás/Motiváció Az előző órán már volt szó Hoffmann kötetéről és az abban megjelent egyik műről: Az arany virágcserepről. Miközben olvastátok a kisregényt, milyen gondolatok fogalmazódtak meg bennetek? Mennyire volt nehéz ráhangolódni a műre és megérteni azt? Akárhogy is, a mai óra után remélhetőleg nem maradnak kérdések és jobban	Élőszó

35

megértitek a mű koncepcióját.	
III. Új ismeretanyag átadása/ Jelentésteremtés Az első feladaton már a házi feladat kapcsán elkezdtek gondolkodni, most pedig csapatban foglalmazták meg. Az arany virágcserep egyes síkjainak jellemzőit, az odatarozó karaktereket, a konkrét helyszíneket, esetleges tárgyakat, illetve Anselmus helyét az adott síkon. Két csoportot alakít az osztály, az egyik a valóság, a másik a fantázia síkja kapcsán határozza meg az előbb felsoroltakat. A csoport készítsen egy felsorolásszerű jegyzetet az elhangzott válaszokról. <i>Ez idő alatt a táblára felkerül két pókhálóábra alapja kerül fel a táblára, egy, amely a valóság és még egy, amelyik a fantázia nevet viseli.</i> <i>A feladat végzése közben a következő zene szól a háttérben:</i> https://youtu.be/PXis0PtqdXw <i>Amint a csapatok végeztek egy személyt kijelöl a csoport, aki előadja a megbeszélte válaszokat, s kulcsszavak, mondatok formájában kitölti a pókhálóábrát (az egyes pontok kapcsán el kell mondaniuk, hogy az adott dolog, hely, személy miért tartozik ahhoz a síkhoz).</i> <i>A feladat akkor ér véget, amikor mindkét sík jellemzése elhangzott és felkerült a táblára.</i> <i>A táblára felírtakat a tanulók bejegyezhetik a füzetükbe a későbbiekre való tekintettel.</i> A következő feladathoz marad a csoportbontás. Ám ezúttal Anselmus	Élőszó, Csoportos munka és Szerepjáték

karakterét vesszük gócsó alá. Ismétlésként egy Anselmussal kapcsolatos szöveg kerül felolvasásra, amik segítik a tanulókat a feladat elvégzésében. A csoportok post-it cetliket kapnak, amikre az Anselmusról elhangzott információkat kell, hogy felírják. Adottságoknak, tulajdonságoknak és vágyaknak kell felkerülnie, a csoportok eloszthatják maguk között – és akár csoporton belül is –, hogy ki melyiket jegyzi majd fel.

A szöveg a következő:

Anselmus az 1800-as évek Drezdájában él. Ifjú, arca megnyerő, termete erőteljes. Általános ügyetlenség jellemzi őt a hétköznapi létezésben, vajaskenyere mindig vajas felére esik, játékokban sosem nyer. Öltözéke divatjamúlt, tanáros, de az ifjú sem mozgásban, sem magatartásban nem hasonlít tanáremberre és nem is akar tanár lenni soha. Költői lélek lakozik benne, legjobban szeretet egyedül bolyongani erdőnmezőn, mintegy elszakadva mindentől, ami szűkös életéhez bilincseli, az ilyenkor benne születő képek sokféleségének szemlélése során mindig úgy érzi, hogy megtalálta önmagát, kedve lenne írni mindarról, amit látott, de fél. Áhítzik az igaz szerelemre, ugyanakkor racionális vágyai is vannak, például az, hogy udvari tanácsos vagy titkos titkár legyen, ezek rangos foglalkozások az ő környezetében. Ügyetlenségéből fakadóan úgy hiszi, mindenféle kereszt és nyomorúság elviselésére született. Nyárspolgárnak tartja magát, de nem akar az lenni. Sejtji, hogy létezik egyfajta magasabb rendű élet.

Néha ezeket kérdezi magától:

„Sikerül-e vajon valaha is magamra öltenem egy új kabátot, anélkül, hogy már első alkalommal nem ejtsek rá faggyúfoltot, vagy valami rosszul bevert szöggel bele ne szakítsak egy átkozott lyukat? Tudok-e valaha is anélkül köszönni egyudvari tanácsos úrnak vagy egy hölgynek, hogy nagy ívben el ne dobjam magamtól kalapomat, vagy éppen a sima földön el ne csúszzak és szégyenszemre hasra ne essek? Vajon miért nem fordult elő egyszer sem, hogy pontos időre odaértem a kollégiumba vagy bárhová, ahová

berendeltek? Mit ért, hogy egy félórával korábban indultam, és oda álltam az ajtó elé, kezem a kilincsré téve, ha mindig történt valami? Ó, jaj, hová lettetek ti, eljövendő boldogságom üdvözítő álmai?”

A diák mértéktartó, de nem veti meg az alkoholt és a gyógybagót sem.

Anselmusnak van tehetsége a kalligráfiához és ügyesen rajzol. Mostanában ajánlották be másolói munkára egy magasrangú titkos tanácsoshoz, nevezetesen Lindhorst levéltárosához. Azt beszélik, a levéltáros nagyon különös figura. Olyan, mintha nem evilági lenne. Anselmus hozzá készülődik, a rajzait is szeretné megmutatni a levéltárosnak, de fél, hogy nem fog tudni bejutni hozzá, ugyanis korábban is próbálkozott már a látogatással, de arról a borzalomról, ami akkor történt vele, senkinek nem beszélt. Korábban már futólag találkozott a levéltárossal is a Linke-féle fürdőben egy italozós est során, akkor a levéltáros ellátta néhány jó tanáccsal, és adott is neki valamit, ami segítheti őt a szerencsés megérkezésben.

A fogastra felkerül a kabát, - lehetőleg úgy, hogy emberi alakja legyen – majd az egyes cetliket a tanulók felragasztják a kabátra.

Következő gyakorlat:

- Kreatív írás (szóban) – Az arany virágcserep szereplői alapján kerül megszervezésre a feladat. A tanulók kapnak egy-egy karaktert, akik szemszögéből el kell mesélniük a történet néhány mondatban

A karakterek a következők:

- -Anselmus, deák
- -Rauerné, jósnő
- Serpentina, Lindhorst legfiatalabb lánya
- Paulmann, tanár
- Heerbrand, lajstromzó, később udvari tanácsos
- Veronika, Paulmann idősebbik lánya

- Franci, Paulmann fiatalabbik lánya - Lindhorst, levéltárnok - Phosphorus, Atlántisz ura - Eckstein, doktor Amennyiben az osztály létszáma engedi, a feladat elvégezhető párban vagy hármas csapatban egy kis csavarral. Mégpedig úgy, hogy míg az egyik tanuló a történet mesélésére készül a másik egy portrét vagy egyéb rajzot készít a megformálni kívánt karakterről. (Ez a megoldás akkor lehet különösen előnyös, ha az osztályban több olyan tanuló van, aki nem szeret „szerepelni” viszont más kreatív módon szívesen kifejezi magát.) A feladat prezentálására való felkészülés közben a háttérben ismét zene szól: https://youtu.be/eeGWTpfx5h8	
IV. Begyakorlás/ Reflektálás - Pletykajáték – a tanulók pletykajáték segítségével összefoglalják Az arany virágcserep tartalmát, mindenki egy-egy mondattal járul hozzá a tartalom megszületéséhez. Az óra összegzéseként a következő kérdés kerül megvitatásra: • Szerintetek hogy lehet, hogy van, aki képes a mű mindkét síkján mozogni és van, aki nem? • Bárki képes lenne a világok közötti átjárásra? Ha igen, miért? Ha nem, miért? • Milyen regényen túli, való életbeli párhuzamot tudtok vonni a művel? (Akár a szereplők gondolkodásmódja alapján) A való életben milyennek titulálnák az egyes karaktereket?	Élőszó
V. Házi feladat Az utolsóelőtti játék (kreatív írás-szóban) alapján válasszatok ki egy	

számotokra szimpatikus karaktert és készítetek róla egy adatlapot. Tartalmazzon képet (rajzolt vagy nyomtatott), a legfontosabb információkat a szereplőről (családtagok, melyik sík szereplője), illetve, hogy az ő esetében mit szimbolizál az arany virágcserep, azaz mi jelenti szerintetek számára az igazi boldogságot?	Élőszó

10. osztály

Tanítási anyag: E. T. A. Hoffmann: Az arany virágcserep (Atlantisz ész az arany virágcserep)

Óratípus: kombinált típusú óra

Célok:

- *oktatási cél:* Az arany virágcserep és a mű karaktereinek megismerése
- *képzési cél:* jól megformált gondolatok megalkotása
- *nevelési cél:* kritikus és művészi gondolkodásra való nevelés

Tanesszközök: tábla, jegyzetfüzet, fogas, kabát, post-it, hangszóró

Az óra menete

Tartalmi rész	Módszer
VI. Szervezés - Az osztály köszöntése - Létszámmellenőrzés - Eszközök előkészítése	Élőszó
VII. Aktualizálás/Motiváció Az elmúlt órákon már beszélgettünk kiábrándultságról, a valóság szürkeségéről, a sehova-tartozásról. És, hogy olyankor mit tud az ember	Élőszó

41

kezdeni magával. Most egy másik filozofikusabb jellegű kérdésem lenne hozzátok. Mi a boldogság? <i>Itt egy általánosabb hangvételű definíciót várok a tanulóktól. Amikor nagyjából sikerült körvonalazni a témát, jön a következő:</i> Számodra mit jelent a boldogság? Ezt megválaszolni már talán egy kicsit nehezebbnek bizonyul, de természetesen felhívom a tanulók figyelmét, hogy nincs rossz válasz, akárcsak az első kérdés esetén.	
VIII. Új ismeretanyag átadása/ Jelentésteremtés Most pedig térjünk vissza Drezdába. Anselmusnak, ahhoz, hogy elnyerje a boldogságot ki kellett állnia, és egyszer csőbe is húzták! Idézzük fel a jelenetsort (9-10 vigília)! Játsszuk el! <i>A szerepek kiosztása után mindenki átgondolja a saját szerepét, de nem túl sokáig, az improvizált mondatok csak izgalmasabbá teszik a jelenetet, fő, hogy a cselekmény alapja megegyezzen.</i> De mi történik ezután? A múltkori házi feladatokat kapcsán már el kellett gondolkodnotok,	Élőszó, Csoportos munka és Szerepjáték

hogy szerintetek az egyes karakterek számára mit is jelent a boldogság.

A következőkben ezt beszéljük meg, mivel mindenki szabadon választhatott karaktert, előfordulhat, hogy több ember választotta ugyanazt, így érdekesebb, ha egy személyhez különböző válaszok születtek.

Amelyik karakter esetleg kimaradt, a rájuk vonatkozó választ ott, helyben beszéljük meg.

Ha már ennyit beszéltünk a boldogságról, a helyre is érdemes lenne kitérni, ami azt szimbolizálja, azaz Atlantiszra.

Képzeljétek el, hogy ti vagytok a történet végén felbukkanó Hoffmann, akinek köszönhetően mindenki megismerhette Anselmus történetét, viszont a befejezés egyelőre rejtély marad számotokra. De ez persze nem hagyja nyugodni a művészt, így megpróbáljátok magatok továbbszöni Anselmus „boldogan, amíg meg nem”-jét, egész pontosan leírni azt a helyet, ahová a főszereplő kerül, miután megszabadult az átoktól.

Tehát:

Hogyan képzelitek el Atlantiszt? Hogy ezt megtudjuk, csoportokban kell dolgoznotok.

Minden csoport adja meg a maga kis leírását arról, hogyan él a képzeletében ez a mesebeli hely, majd egy térképet vagy tájképet rajzoljatok a leírások alapján.

Amíg a tanulók dolgoznak, a háttérben halkán zene szól:

<https://youtu.be/1SdHY7WsEJ4>

Amikor végeztek mindenki előadja a maga kis Atlantisz leírását és bemutatja a rajzolt képet.

Képzeljétek el, hogy Lindhorst úgy döntött, hogy nem hagyja tovább kétségek közt a drága író, aki megörökítette történetüket, levelet

címez nektek, amiben a következő áll:

„Nagyságod, mint értesültem róla, tizenegy vigiliában megírta derék vőm, az egykori diák, jelenlegi költő, Anselmus különös kalandjait és most nagyon kínlódik azzal, hogy az utolsó, a tizenkettedik vigiliában elmondjon egyet-mást boldog életéről Atlantiszban, ahová leányommal együtt elköltözött szép lovagi birtokomra. Noha nem szívesen látom, hogy igazi lényemet elárulta olvasóiknak, ez ugyanis titkos levéltárosi szolgálatomban ezernyi kellemetlenséget okozhat nekem, sőt a kollégiumban még majd alkalmat ad annak a kérdésnek a megvitatására, hogy egy szalamandra jogilag és kötelező következményekkel miképpen léphet eskütellettel járó állami szolgálatba, és egyáltalán mennyiben lehet komoly ügyeket rábízni, hiszen Gabalis és Swedenborg szerint az elemi szellemekben nem lehet bízni... tekintet nélkül arra, hogy most már legjobb barátaim ki fognak térni ölelésem elől attól féltve, hogy hirtelen jókedvemben majd villámok pattannak ki belőlem és tönkreteszem frizurájukat és vasárnapi frakkjukat... tekintet nélkül mindezekre azt mondom, segíteni akarok nagyságodnak a mű befejezésében, mert sok jó foglaltatik benne rólam és kedves asszonylányomról (szeretném, ha már a másik kettőtől is megszabadulnék). Ha tehát meg akarja írni a tizenkettedik vigiliát, kérem, ereszkedjék le átkos ötödik emeletéről, hagyja el szobácskáját és jöjjön el hozzám. A már ismert két pálmaszobában megtalálja a szükséges írószereket és akkor kevés szóval hírül adhatja olvasóinak, mit látott, s ez jobb lesz önnek, mint az olyan élet hosszadalmas leírása, amelyet ön csak hallomásból ismer.

Nagyságodnak maradok alázatos tisztelettel

Lindhorst Szalamandra

p. t. királyi titkos levéltáros.”

Nos, kis Hoffmann csapatok, éltek a lehetőséggel?

Amennyiben igen, lássuk hogy és, hol alakul Anselmus és

Serpentina sorsa?!

Felébredve az álomból, inganak és ringanak s titokzatosan suttognak a csodákról, amelyeket messze távolból hangzó hárfahangok hirdetnek! A falakról leválik az azúrkékség és könnyű ködként hömpölyög fel s alá, de vakító sugarak lövellnek át a párán, amely a gyermeki jókedv ujjongásával kavargog, forog, felemelkedik a pálmafák koronája felett ívelő mérhetetlen magasságba. De egyre vakítóbban halmozódnak egymásra a sugarak, amíg a tiszta napfényben ki nem tárul a végelethatalatlan liget, ahol megpillantottam Anselmust. Ragyogó jácintok, tulipánok, rózsák emelik fel szép fejüket, és illatuk bűbájos hangokon szól a boldog ifjúhoz: „Sétálj, sétálj csak közöttünk, kedves, ki megérintsz bennünket... a mi illatunk a szerelem vágyakozása... mi szeretünk téged s mindörökké a tiéid vagyunk! A ragyogó sugarak arany árnyalatokban izzanak: mi tűz vagyunk, a szerelem lobbantott fel bennünket! Az illat a vágyakozás, a tűz a megkívánás, és vajon nem lakozunk-e a te kebledben? Hiszen a tiéid vagyunk!” Zizegnek és susognak a sötét bokrok... a magas fák: „Jöjj hozzánk! Te boldog... te szeretett kedvesünk! A tűz a megkívánás, de a mi hűs árnyékunk a remény! Szeretettel susogjuk körül a fejedet, mert megérintsz bennünket, mert szerelem lakozik szívedben.” A források és patakok csörgedeznek és bugyognak: „Kedves, ne siess oly gyorsan tova, nézz bele kristályunkba... a te képed lakik bennünk, szeretjük és megőrizzük, mert te megértettél bennünket!” Ujjongó kórusban csicseregnek és énekelnek a tarka madarak: „Hallgasd dalunkat, hallgasd dalunkat, mi vagyunk az öröm, a gyönyörűség, a szerelem mámora!” De Anselmus vágyakozva néz a pompás templom felé, amely a távolban emelkedik. A mesterséges oszlopok fálnak, az oszlopfők és az oromzat akantuszleveleknek látszanak, amelyek csodálatos díszítménnyé fonódnak össze. Anselmus a templom felé lépked, mély gyönyörűséggel szemléli a tarka márványt, a csodálatos mohás lépcsőket. „Ó, nem - kiáltja mintegy a gyönyörűség túláradásában. - Ő nincs már messze!” Ekkor kilép a templomból a

45

bájos, gyönyörű Serpentina, hozza az arany virágcserepet, amelyből csodaszép liliom fakadt. Végtelen vágyakozás, kimondhatatlan gyönyörűség izzik üdvösséges szemében, így tekint Anselmusra, szólván: „Ó, kedvesem! A liliom kibontotta kelyhét... beteljesedett a legnagyobb gyönyör; lehet-e üdvösség, mely hasonlatos a mienkhez?” Anselmus izzó vágyódás áhítatával megöleli... a liliom lobogó sugarakban ég a feje fölött. És hangosabban susognak és ringanak a bokrok és a fák, s tisztábban és örvendezőbben ujjonganak a források... a madarak... tarka rovarok táncolnak a levegő kavargásában... vidám, örvendező, ujjongó nyüzsgés a levegőben... a vizekben... a földön a szerelem üli ünnepét. A bokrokon mindenütt fény villan át... a földből, mint szikrázó szemek gyémántok kukkantanak ki... a forrásokból magasra szökik a vízsugár... csodás illatok lengnek mámorító szárnycsapásokkal... az elemi összellemegek ezek, amint hódolnak a liliom előtt, és Anselmus boldogságát hirdetik. Ekkor Anselmus, a megdicsőülés sugárfényében, felemeli fejét. Pillantás? Szavak? Vagy ének ez? Érthetően hangzik: „Serpentina! beléd vetett hitem, szerelmem feltárta előttem a természet legmélyebb titkát! Elhoztad nekem a liliomot, amely az aranyból, a föld őseréjéből fakadt, mielőtt még Phosphorus fellobbantotta a gondolatot... ő minden lény szent összhangjának felismerése, és ebben a felismerésben élek mindörökké a legnagyobb boldogságban. Igen, szerencsés vagyok, mert megismertem a legnagyobb boldogságot... mindörökké szeretlek, ó, Serpentina!... Soha el nem halványodnak a liliom aranyugara, mert miként a hit és a szerelem, a felismerés is örök!”	
IX. Begyakorlás/ Reflektálás • Mennyiben tért el az állatok elképzelt Atlantisz attól, amit Hoffmann ábrázolt? Fogalmazzatok meg a különbségeket, egyezéseket? • Mi a helyzet Anselmus sorsával? Mit gondoltok, megérte kiállnia a megpróbáltatásokat és kitartania Serpentina	Élőszó

mellett? • Választhatta volna a „könnyebb utat”, ha Veronika szerelmét fogadja el. Akkor is elérte volna ezt a szintű boldogságot?	
X. Házi feladat Alkossátok meg a saját Atlantiszotokat! Írd le, hol van ez a hely, hogy lehet eljutni, mit lehet itt csinálni, ha épp a szürke hétköznapiak terhe nyomaszt, és ki akarsz szakadni ebből a világból? Mi a te álmvilágod szimbóluma, mi a te arany virágcsereped?	Élőszó

ÖSSZEFOGLALÁS

Jelen munkában a 19. század irodalmával, s annak egyik kiemelkedő alkotójával foglalkoztam, E. T. A. Hoffmann életét és munkásságát tanulmányoztam. A szerző a német romantika egyik különleges színfoltja, úgy stílusban, mint témaválasztás tekintetében. Az ő személyében olyan művészre ismerhetünk, akinek alkotásaiból egyértelműen kivehetőek a romantika jegyei, talán azon olvasók számára is, akik korábban nem találkoztak a szerző nevével.

Ebből a szempontból is került elemzésre a romantika korának sajátosságain és Hoffmann életútján túl, a szerző egyik legismertebb kisregénye, Az arany virágcserep, mely mű kiválóan ötvözi a fantasztikumot és realitás síkját. Műfaját tekintve meséről is beszélhetünk, azon belül pedig egészen pontosan a tündérmese jegyeit vélhetjük felfedezni a műben. A mű egyébként a Fantáziadarabok Callot modorában c. gyűjtemény harmadik kiadásában jelent meg.

A továbbiakban szó van még a mű főhőséről, Anselmusról, illetve a történet más karaktereinek rá gyakorolt hatásáról. Kifejtésre kerül Anselmus személyének kettőssége. A realitás síkján egy átlagos nyárspolgári létbe kényszerült fiúról van szó, láthatjuk, hogy mégis ügyetlen, s a világ normáiba teljes beilleszkedésre képtelen. Érzi saját magáról, hogy rossz világba született, ahol költői énje kalitkába kényszerül, mígnem meg nem találja a boldogságához vezető utat. A főhőst mindkét világ csábítja, a valóság síkja is szép pályát biztosít számára a maga keretein belül, továbbá szerelem tekintetében is párra találna Veronika személyében, de szabadságot és boldogságot mégis csak Atlantisz költői keretei között találhat Serpentina mellett, nem egyszerű az oda vezető út.

A mű gyönyörűen fejezi ki a romantikát jellemző elvagyódást, a menekülni vágyást a nyárspolgári lét szűkre szabott társadalmi normái elől, a képzeletet korlátozó valóságból. Az ilyen értelemben vett szabadság volt az „arany virágcserep” a kor zsenije számára.

A mű továbbá Hoffmann életútjára is reflektál, hiszen az ő számára sem volt idegen a hivatalnoki munkavégzés, de kiteljesedést csakis az alkotás jelentett számára. Közel állt a szívéhez a zene, az irodalom, a színház, a grafika, mindegyik művészeti ágazatban kamatoztatta is tehetségét rövid élete alatt.

Dolgozatom gyakorlati részében az óravázlatok megszerkesztésére került sor, amik összeállítása kapcsán arra törekedtem, hogy a tanulók kreatív módszerek alkalmazásának segítségével még közelebb kerüljenek a sok esetben pusztán nyers információt tartalmazó

tananyaghoz. A tanulók sok esetben nem értik a művet, kreatív módszerek segítségével talán könnyebben nyerhetnek betekintést a német romantika világába, E. T. A. Hoffmann munkásságába, Az arany virágcserep varázslatos birodalmába.

FORRÁSJEGYZÉK

Augustyn, Brian D., et al. 2017. Relational spirituality: An attachment-based model of spiritual development and psychological well-being. *Psychology of Religion and Spirituality* 9/2:197–208.

Bebesi György 2005: A klasszikus ipari forradalom és társadalmi hatása. In: *Bebesi György szerk., A hosszú 19. század rövid története*, Comenius Bt., Pécs. 15-33.

Bloch, E. (1988). *The Utopian Function of Art and Literature: Selected Essays (1974, J. Zipes and F. Mecklenburg Trans.)*. Cambridge, Massachusetts: MIT Press.

Brown Hilda Meldrum 2006: E. T. A. Hoffmann and the Serapiontic Principle Critique and Creativity. *Amerikai Egyesült Államok: Camden House*.

Edward Young 1759: Conjectures on Original Composition. In a letter to the author of *Sir Charles Grandison*. London.

Eged Bertalan 2019: Az irónia jelensége E.T.A. Hoffmann *Az arany virágcserep* című elbeszélésében - állandó tekintettel Søren Kierkegaardra https://www.academia.edu/39102162/Az_ir%C3%B3nia_jelens%C3%A9ge_E_T_A_Hoffmann_eszt%C3%A9tik%C3%A1j%C3%A1ban_%C3%A1lland%C3%B3_tekintettel_S%C3%B8ren_Kierkegaardra (2022.05.06)

Filozófiatörténet általános bölcsezeteknek. Boros János, Lendvai L. Ferenc (szerk.). Áron László, Boros János, Garai Zsolt, Kelemen János, Lendvai L. Ferenc, Orbán Jolán, Steiger Kornél szövegeivel. 2007

http://mmi.elte.hu/szabadbolcseszet/mmi.elte.hu/szabadbolcseszet/index84a7.html?option=com_tanelem&id_tanelem=290&tip=0 (2022.05.06)

Grobe Horst 2008: E. T. A. Hoffmann *Der goldne Topf*. Hollfeld: Bange Verlag.

Hegedüs Géza 1994: *Világirodalmi arcképmások I-II*. Budapest: Trezor Kiadó.

Herwert-Thayer Harvey W. 1941: Hoffmann's Approach to Literature. *The Germanic Review: Literature, Culture, Theory*. 16. évf. 1. sz. / 1941, 60-67.

Hoffmann E. T. A. 1941: Az arany virágcserep (Fordította: Horváth Zoltán 1992)
Budapest: Sós Antikvárium.

Hoffmann E. T. A. 1941: Az arany virágcserep (Fordította: Horváth Géza 2016)
Budapest: Helikon Kiadó.

Hoffmann E. T. A. 1992: The Golden Pot and Other Tales. New York: Oxford
University Press (Fordította: Ritchie Robertson)

Kaiser Gerhard R 1988: E. T. A. Hoffmann. Stuttgart: Verlag J.B. Metzler.

Lovizer Lilla: Figuralitás, intertextualitás és szubjektivitás E. T. A. Hoffmann Az arany
virágcserep című művében : [http://www.complit.u-szeged.hu/szokoz/wp-
content/uploads/2020/12/2_Sz%C3%B6vegek-k%C3%B6z%C3%B6tt-Lovizer-Lilla-
E.-T.-A.-Hoffmann.pdf](http://www.complit.u-szeged.hu/szokoz/wp-content/uploads/2020/12/2_Sz%C3%B6vegek-k%C3%B6z%C3%B6tt-Lovizer-Lilla-E.-T.-A.-Hoffmann.pdf) (2022.05.06)

Lubkoll Christine – Neumeyer Harald 2015: E. T. A. Hoffmann Handbuch Leben –
Werk – Wirkung. Stuttgart: Verlag J.B. Metzler.

McGlathery James M. 1976: E. T. A. Hoffmann Today: An Editorial Preface. The
Journal of English and Germanic Philology. 75.évsz. 4.sz. / 1976, 473-476.

Mihályi Csilla 2020: E. T. A. Hoffmann és Franz Kafka: Strukturális rokonság a
romantika jegyében? Filológiai közlöny. 64. évf. 4. sz. / 2020 87-99.

Neubauer Martin 2008: E.T.A. Hoffmann Der goldne Topf. Lektüreschlüssel für
Schüler. Stuttgart: Verlag Philipp Reclam jun.

O. M. Nyikolenko, O. V. Orlova, L. L. Kovaljova 2018: Világirodalom (standard szint)
Tankönyv a magyar oktatási nyelvű általános középfokú tanintézetek 10. osztálya
számára. Lemberg: Szvit kiadó.

Orosz Magdolna 2021: Hibrid világok, (át)változások: variációk fantasztikumra.
Filológiai Közöly. 67. évf. 1. sz. / 202, 21-41.

Pascal Roy 1959: The German Sturm und Drang. Manchester: Manchester University
Press.

Pascal Roy 1952: The „Sturm und Drang” Movement. *The Modern Language Review*. 47. évf. 2. sz. / 1952, 129-151.

Sahlin, J. C. (1977). *Selected Letters of E. T. A. Hoffmann*. Chicago: Chicago UP.

Scullion Val, Treby Marion (2020): The Romantic Context of E. T. A. Hoffmann's Fairy Tales, The Golden Pot, The Strange Child and The Nutcracker and the Mouse King. *English Language and Literature Studies*. 10.évf. 2.sz. / 2020, 40-52.

Smith Audley L. 1939: Richard Hurd's Letters on Chivalry and Romance. *ELH*. 6. évf. 1. sz. /1939, 58-81.

Stone Peters Diana 1973: The Dream as Bridge in the Works of E. T. A. Hoffmann. *Oxford German Studies*. 25. évf. 1. sz. / 1973, 60-85.

Szerb Antal 1941: *A világirodalom története*. Budapest: Révai Kiadó

Székesi Dóra 2012: *Emberkép Diderot természetfilozófiájában*. Szeged: Szegedi Tudományegyetem Irodalomtudományi Doktori Iskola

Tanmenet – Világirodalom, 10. Osztály:

<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-10-11-klas/2018-2019/06/25062018zarublit-10-11-riven-standartu-2.doc> (2022.05.06.)

Turóczi-Trostler József 1956: Vörösmarty mai szemmel I. *Filológiai Közlöny*. 2. évf. 1-2. sz. / 1956, 1-17.

Vass Judit: *Irodalom online 10. osztály* <https://vassjudit.hu/category/tanari-segedanyagok/irodalom/10-efolyam/>

Warner, M. (2012). *Stranger Magic: Charmed States and the Arabian Nights*. London: Harvard University Press. <https://doi.org/10.4159/harvard.9780674065079>

Zipes, J. (2012). *Fairy Tales and the Art of Subversion (2nd ed.)*. London: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203805251>

Zlinszky Aladár 1941: *Petőfi és a zseni-elmélet. Értekezések a nyelv- és széptudományi osztály köréből*. Budapest: Magyar Tudományos Akadémia.

Internetes források:

Romanticism, <https://www.britannica.com/art/Romanticism> (2022.05.06)

Industrial Revolution Leading to the Romantic Movement,
<https://lawaspect.com/industrial-revolution-leading-romantic-movement/> (2022.05.06)

РЕЗЮМЕ

У цій роботі я розглядала літературу 19 століття та одного з її видатних творців: Е. Т. А. Гофмана, і вивчала його творчість. Автор утворює один із особливих кольорів німецького романтизму як за стилем, так і за вибором сюжету. У своїй особі він, як правило, літературний діяч, у творах якого чітко простежуються ознаки романтики, можливо, навіть для читачів, які раніше не стикалися з ім'ям автора.

Окрім особливостей епохи романтизму та життя Гофмана, один із найвідоміших романів автора «Золотий горнець» — це розповідь, яка ідеально поєднує фантастику та реальність. За жанром можна говорити про казку, так би мовити. До речі, твір знаходиться в третьому виданні його збірки «Фантазії в манері Калло».

Головний герой твору Анзельм та вплив інших персонажів повісті також обговорюються нижче. Пояснюється подвійність особи Анзельмуса, у реальному світі, хоча він і є хлопчиком, змушеним вести звичайне життя на шампурах, ми бачимо, що він незграбний і не в змозі повністю інтегруватися в норми світу. Він відчуває себе народженим у поганому світі, де його поетичне «я» загнано в клітку, поки не знайде шлях до свого щастя. І хоча ворота на обидва шляхи відкриті для головного героя, реальний світ забезпечує йому прекрасну кар'єру всередині нього й пару кохання до Вероніки, але справжнє щастя він знаходить лише в поетичній свободі Атлантиди із Серпентиною.

При всьому цьому вона виражає основну проблему художнього існування романтики, прагнення втекти від цього сірого, скошеного громадянського світу, обмежень творчості. Свобода в цьому сенсі була «золотим вазоном» для геніїв того часу.

Робота також відображає кар'єру Гофмана, оскільки його життя було на початку юридичної кар'єри, але зрештою він досяг успіху в театрі та мистецтві.

У практичній частині моєї дипломної роботи були складені конспекти уроків, які я намагалася ще ближче наблизити учнів до навчальної програми, яка в багатьох випадках містить лише необроблену інформацію, використовуючи творчі методи та усунувши проблему, яку студенти не розуміють. легше працювати. Отримати уявлення про світ німецького романтизму, таким чином зрозумівши концепцію творчості Е. Т. А. Гофмана та отримавши уявлення про світ Анзельма у «Золотому горнецу» з цими знаннями.

Схожість

Джерела з Інтернету

58

1	https://mek.oszk.hu/01200/01265/01265.rtf	5 джерел	8.21%
8	https://sch33.edu.vn.ua/uploads/tiger-1535713651.docx		0.21%
9	https://sspu.edu.ua/images/2021/Naukovi_konferencii/zbirnik_2021_4a2e3.pdf	18 джерел	0.13%
11	https://www.cambridge.org/core/books/ann-radcliffe-romanticism-and-the-gothic/27C702477A7DFF4A17E90442C91D261F		0.13%
12	https://kmsz.com.ua/wp-content/uploads/2019/01/Vilagirodalom-2018-O.-M.-Nyikolenko.pdf	6 джерел	0.12%
13	https://osvita.ua/doc/files/news/830/83023/Tekhnol_5-6-klas_Khodzytska_ta_in_14_07_1.pdf	15 джерел	0.09%
14	https://nkerepo.uni-nke.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/15929/A%20tarsadalmi%20kozfelelosseg%20alapjai.pdf?seq...		0.08%
15	https://www.tankonyvkatalogus.hu/pdf/FI-504011001_1_kezikonyv.pdf	2 джерела	0.08%
17	http://etheses.dur.ac.uk/12603/2/Somogyi_Thesis_8_May_2018.pdf	2 джерела	0.07%
18	https://www.elte.hu/dstore/document/7271/ELTE-Nemi-Egyenl%C5%91s%C3%A9gi-Terv-Keretterv-2021.pdf	4 джерела	0.07%
19	https://ujcontent.uj.ac.za/%20vital/access/services/Download/uj:34640/SOURCE1		0.07%
20	http://real.mtak.hu/12000/1/68458_Zj1.pdf		0.07%
22	https://btk.ppke.hu/uploads/articles/1734918/file/Pedag%C3%B3giai%20k%C3%BCldet%C3%A9s.pdf		0.07%

Джерела з Бібліотеки

128

2	Balog Izabella_Magyar_Szakdolgozat_2022	ID файлу: 1011033699	Навчальний заклад: Ferenc Rákóczi II.	71 джерело	1.29%
3	Petruska AngBla_Magyar_Szakdolgozat_2022	ID файлу: 1011033710	Навчальний заклад: Ferenc Rákóczi	8 джерело	1.21%
4	Darcsi-Gelbics Nelli Evelin_Magyar_Szakdolgozat_2022	ID файлу: 1011033712	Навчальний заклад: Ferenc	4 джерело	1.14%
5	BSc_Biol_Petrusevics Vivien Nikolett	ID файлу: 1007885132	Навчальний заклад: Ferenc Rákóczi II. Tran	28 джерело	0.85%
6	Данч Клаудіа-Беатрікс Іванівна	ID файлу: 1007907198	Навчальний заклад: Ferenc Rákóczi II. Trans	2 джерело	0.82%
7	Ráti Emese_Magyar szak_Magiszteri munka_2021	ID файлу: 1007752643	Навчальний заклад: Ferenc Rák	10 джерело	0.27%

10	Kiss Krisztina_Magyar szak_Magiszteri munka_2021	ID файлу: 1007752618	Навчальний заклад: Ferenc Rákóczi II. Transcarpathian Hungarian... 2 Джерело	0.13%
16	BSc_Biol_Nagy_Adrienn	ID файлу: 1007885121	Навчальний заклад: Ferenc Rákóczi II. Transcarpathian Hungarian... 2 Джерело	0.07%
21	КАЧУР АННАМАРИА	ID файлу: 1007746201	Навчальний заклад: Ferenc Rákóczi II. Transcarpathian Hungarian... 2 Джерело	0.07%